

Bakalářská práce

Družina venku

Studijní program:

B0111A190021 Pedagogická studia

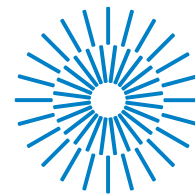
Autor práce:

Jana Hegarová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Družina venku

<i>Jméno a příjmení:</i>	Jana Hegarová
<i>Osobní číslo:</i>	P21000316
<i>Studijní program:</i>	B0111A190021 Pedagogická studia
<i>Zadávající katedra:</i>	Katedra pedagogiky a psychologie
<i>Akademický rok:</i>	2022/2023

Zásady pro vypracování:

Cíl BP: Návrh, realizace a reflexe vlastního vzdělávacího programu v oblasti neformálního vzdělávání.

metody: didaktické metody a postupy Učíme (se) venku

požadavky na studenta: rešerše odborné literatury, pravidelné konzultace s vedoucí práce, návrh a realizace vlastního vzdělávacího programu

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce: tištěná/elektronická

Jazyk práce: čeština

Seznam odborné literatury:

HRKAL, J., HANUŠ, R., SOBKOVÁ ZOUNKOVÁ, D., HILSKÁ, V., (eds)., 2013. Zlatý fond her: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice. Praha: Portál. KASPEROVÁ, D. (ed). 2023. Neformální vzdělávání. Liberec:TUL.

KINDLMANNOVÁ, J. (ed)., 2013. Cesta za žákovskými projekty: metodická příručka projektové výuky a zážitkové pedagogiky Prázdninové školy Lipnice. Praha: Prázdninová škola Lipnice.

POSPÍŠILOVÁ, H., KOMÍNKOVÁ, L. 2015. Svět školní družiny: etnografická studie. Olomouc: UPOL.

Učíme (se) venku: metodiky pro práci s dětmi. 2020. Praha.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce: 7. dubna 2023

Předpokládaný termín odevzdání: 25. dubna 2024

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.
garant oboru

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

14. dubna 2024

Jana Hegarová

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi poskytli podporu a povzbuzení během psaní této bakalářské práce. Děkuji zejména vedení školy za jejich neustálou podporu, ochotu a pomoc během celého procesu tvorby této práce. Jejich cenné rady, konzultace a poskytnutá zpětná vazba nebo jen naslouchání mi byly nesmírnou oporou.

Také bych ráda poděkovala mé rodině za jejich trpělivost, pochopení a podporu v průběhu studia. Díky nim jsem mohla soustředit svou energii na psaní práce.

Děkuji rovněž svým kolegyním a kolegům za jejich sdílené názory, podnětné diskuse a vzájemnou inspiraci.

Zvláštní poděkování patří mé vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Daně Kasperové, Ph.D. za její cenné rady, konstruktivní kritiku a vedení, které mi poskytla. Její odborné znalosti a podpora mi přispěly k úspěšnému dokončení této práce.

Vaší podpory si velmi vážím. Díky vám všem jsem mohla úspěšně dokončit tuto bakalářskou práci.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá využitím konceptu "Učíme (se) venku" ve školní družině. Teoretická část práce se zaměřuje na pedagogiku volného času a její strukturu, definuje pojem školní družina a analyzuje její postavení a funkce v rámci výchovně-vzdělávacího procesu. Dále se věnuje vývojové psychologii dětí mladšího školního věku a aplikaci konstruktivismu v pedagogice volného času. Charakterizuje také proces tvorby výukového plánu a specifika práce se skupinami dětí, pro které je program určen, a institucemi, ve kterých se program odehrává.

Praktická část práce prezentuje návrh a realizaci výukových plánů pro školní družinu v období podzimu a zimy. Tyto plány reflektují teoretické poznatky a jsou navrženy tak, aby podporovaly rozvoj dětí v různých oblastech, jako je sociální interakce, fyzická aktivita, kreativita a přírodní vzdělávání. Důraz je kladen na aktivní zapojení dětí do venkovních aktivit a využití prostředí mimo školní budovu jako inspirované učebny.

Celkově práce přináší komplexní pohled na využití prostředí volné přírody a principů pedagogiky volného času ve vzdělávacím procesu školní družiny, s cílem podpořit celkový rozvoj dětí a posílit jejich vztah k přírodě a učení.

Klíčová slova:

Učíme (se) venku, pedagogika volného času, školní družina, vývojová psychologie, konstruktivismus, výukový plán, skupinová dynamika, venkovní aktivity, přírodní vzdělávání, rozvoj dítěte

Abstract

This bachelor thesis explores the application of the "Learning Outdoors" concept in after-school care. The theoretical part of the thesis focuses on leisure pedagogy and its structure, defines the concept of after-school care, and analyses its position and functions within the educational process. It also deals with the developmental psychology of younger school-age children and the application of constructivism in leisure pedagogy. Furthermore, it characterizes the process of creating an educational plan and the specifics of working with groups of children for whom the program is intended, as well as the institutions where the program takes place.

The practical part of the thesis presents the design and implementation of educational plans for after-school care during the autumn and winter seasons. These plans reflect theoretical insights and are designed to support children's development in various areas, such as social interaction, physical activity, creativity, and natural education. Emphasis is placed on children being actively involved in outdoor activities. The thesis also concerns the environment outside the school building as an inspired classroom.

Overall, the thesis provides a comprehensive view of using the natural outdoor environment and principles of leisure pedagogy in the educational process of after-school care, aiming to promote overall child development and strengthen their relationship with nature and learning.

Key words:

Learning outdoors, leisure pedagogy, developmental psychology, constructivism, educational plan, group dynamics, outdoor activities, natural education, child development

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	9
1. Pedagogika volného času	9
1.1 Pojmy pedagogiky volného času	9
1.2 Funkce, cíle a prostředky pedagogiky volného času	19
2. Školní družina	20
2.1 Vymezení pojmu družina, postavení a funkce	21
2.2 Činnosti školní družiny a její formy	22
2.3 Charakteristika družiny, ve které bude probíhat výukový program ..	25
2.4 ŠVP školní družiny	26
3. Vývojová psychologie dětí mladšího školního věku	28
3.1 Základní charakteristika mladšího školního věku	28
3.2 Fyzický vývoj	30
3.3 Motorický vývoj	31
3.4 Kognitivní vývoj.....	32
3.5 Emoční a socializační vývoj.....	33
4. Konstruktivismus v pedagogice	35
4.1 Principy konstruktivistického učení	36
4.2 Konstruktivistické zásady pro tvorbu výukového plánu	38
4.3 Trendy ve vzdělávání na základě konstruktivistického pojetí.....	41
Praktická část	45
5. Charakteristika skupiny a cíl výukového programu.....	45
6. Výukový program - září	46
6.1 Borka - naše veselá borovice	46
6.2 Seznámení s naší borovicí Borkou	47
6.3 Pohádkové dobrodružství s Borkou.....	50
6.4 Hledání pokladu s borovicí Borkou.....	52
7. Výukový program - říjen.....	55
7.1 Zvuky a pohyby přírody	55
7.2 Přírodní umění pod širým nebem	57
7.3 Stavba domečku pro lesní skřítky.....	59

8.	Výukový program - listopad	63
8.1	Zahrada biodiverzity	63
8.2	Pozorování živočišné říše na podzim	66
8.3	Pozorování ptáků s pomocí vyrobených dalekohledů	69
9.	Výukový program - prosinec	71
9.1	Stavba krmítka pro ptáky	71
9.2	Zimní překážková dráha	74
9.3	Biodiverzita	77
10.	Výukový program - leden	82
10.1	Stopařská výprava	82
	Závěr	96
	Seznam použité literatury a dalších zdrojů	99

Úvod

V současné době, kdy digitální technologie tvoří neodmyslitelnou součást dětství, je nezbytné nahlédnout na výzvy spojené s tradičním modelem vzdělávání. Děti jsou často pohlceny světem obrazovek a virtuální reality, což může mít negativní vliv na jejich fyzické i duševní zdraví. Ztráta spojení s přírodou a venkovním prostředím znamená nejen ztrátu příležitostí pro fyzickou aktivitu, ale i omezení prostoru pro kreativitu, sociální interakce a rozvoj kritického myšlení. Inovativní přístup ke vzdělávání dětí mladšího školního věku venku nabízí odpověď na tuto výzvu.

Venkovní výuka poskytuje prostor pro přirozený rozvoj dětí, podporuje jejich zvědavost a tvořivost. Příroda sama je bohatým zdrojem vzdělávání, kde děti mohou objevovat, experimentovat a rozvíjet své dovednosti. Inovativní přístup se zaměřuje na propojení teorie s praxí, využívající moderních pedagogických přístupů, jako je konstruktivismus. V dnešní společnosti, kde jsme svědky narůstajícího trendu sedavého způsobu života a nedostatku času stráveného venku, je klíčové přimět děti k opětovnému objevování radostí spojených s přírodou. Inovativní přístup ke vzdělávání venku přináší nejen didaktickou inovaci, ale také podporuje vytváření zdravých návyků, které děti mohou s sebou nést do dospělosti. Zároveň může poskytnout odpověď na aktuální výzvy spojené s rozvojem dětí v digitálním věku, podporující jejich komplexní růst a připravující je na výzvy moderního světa. Pobyt venku a zapojení dětí do volnočasových aktivit ve venkovním prostředí mají mnoho prospěšných dopadů na celkový vývoj a pohodu dětí. V tomto kontextu vznikla moje myšlenka zaměřit se na vzdělávání a volnočasové aktivity ve venkovním prostředí, přesněji ve školní družině. Pracuji čtvrtým rokem jako vychovatelka ve školní družině a tato zkušenost mě vedla k zamyšlení se nad tím, jaký by mohl být přínos aktivit venku pro rozvoj dětí, zejména v jejich mladším věku. Studium pedagogiky volného času mi přineslo hlubší pochopení důležitosti kvalitního vedení volnočasových aktivit a jeho vlivu na celkový vývoj dětí. Moje zkušenosti z praxe potvrdily, že děti mají v přírodě větší chuť a motivaci se učit, jsou ochotnější se zapojit do aktivit a lépe spolupracují jako tým. Právě tato pozorování mě motivovala k zaměření své bakalářské práce na téma "Družina venku". Mým cílem je nejen reagovat na potřeby dětí, ale také využít příležitost, kterou nám nabízí okolí naší školy i školní areál. Mám za to, že právě prostředí přírody může poskytnout dětem nejen inspiraci, ale i bohaté možnosti pro učení a rozvoj. Práce se bude skládat ze dvou částí.

První část bude teoretická, kde se zaměřím na pedagogiku volného času. Tato část bude obsahovat rozbor pojmu volný čas a jeho významu pro rozvoj dětí, zkoumání vývojové psychologie dětí mladšího školního věku a popis hlavních rolí družiny v tomto kontextu. Dále se budu věnovat institucím, které se zabývají učením venku, a jejich cílům a postojům k tomuto způsobu výuky. Další důležitou součástí teoretické části bude zážitková pedagogika a její charakteristika v kontextu výuky venku.

Druhá část práce bude praktická a bude se zabývat aplikací teoretických poznatků do praxe. Zde plánuji vytvořit konkrétní výukový plán pro družinu, s důrazem na principy konstruktivistické teorie, která klade důraz na aktivní účast žáků na vlastním učení a rozvoji jejich schopnosti kritického myšlení, který bude podporovat učení venku a bude respektovat potřeby a schopnosti dětí. Zmíněná část bude zahrnovat i možnosti hodnocení úspěšnosti této formy výuky a návrhy na další vývoj v dané oblasti.

Bude to výzva, na kterou se těším, protože věřím, že právě prostředí přírody nám může otevřít nové možnosti pro tvůrčí a efektivní vzdělávání naší mladší školní generace.

Teoretická část

1. Pedagogika volného času

„Pedagogika volného času je jednou z pedagogických disciplín. Zabývá se výchovou ve volném čase, cíli, podmínkami a prostředky výchovy ve volném čase, pedagogickým ovlivňováním či zhodnocováním volného času. Sleduje možnosti rozvoje osobnosti člověka v různých věkových obdobích – děti, mládeže, dospělých v produktivním věku i seniorů ve volném čase.“ (Pávková, 2014, s. 8)

1.1 Pojmy pedagogiky volného času

Pedagogika volného času představuje odvětví pedagogiky zaměřené na vzdělávání a výchovu mimo rámec formálního školního prostředí, tedy v období volného času, které děti a mládež tráví mimo školní povinnosti. Tato oblast pedagogiky se věnuje systematickému a cílenému rozvoji osobnosti jednotlivce prostřednictvím aktivit a programů, které jsou organizovány mimo standardní školní vzdělávací proces. Cílem pedagogiky volného času je podporovat celkový rozvoj jedince v jeho fyzické, psychické, sociální a kulturní dimenzi. V rámci těchto aktivit je kladen důraz na samostatnost, kreativitu, komunikativní dovednosti, spolupráci a sociální integraci. Pedagogové volného času často vytvářejí prostředí, kde se jednotlivci mohou svobodně rozhodovat a participovat na tvorbě vlastního vzdělávacího prostředí. V pedagogice volného času jsou využívány různé formy aktivit, jako jsou kroužky, tábory, sportovní a kulturní akce, výlety, dobrovolnické činnosti apod. Tyto aktivity mají nejen zábavný charakter, ale také slouží k rozvoji specifických dovedností a kompetencí. Důležitým prvkem je také vytváření podnětného prostředí pro rozvoj osobnosti, a to jak individuálního, tak skupinového. Pedagogika volného času si klade za cíl rozvíjet u jedince kritické myšlení, kreativitu a schopnost řešit problémy. Podporuje také sociální interakce a uvědomění si společenských hodnot. Vzhledem k tomu, že volný čas může být pro děti a mládež klíčovým obdobím pro formování osobnosti, je důležité, aby pedagogové volného času byli vybaveni odpovídajícími pedagogickými dovednostmi a znalostmi. Celkově lze říci, že pedagogika volného času má klíčový význam pro celkový rozvoj jedince a přispívá k jeho harmonickému vzdělávání a výchově. Zajímavá a kvalitní organizace volnočasových aktivit může mít dlouhodobý pozitivní dopad na celou společnost prostřednictvím vytváření aktivních, kreativních

a odpovědných občanů. Jako samostatný vědní obor má i pedagogika volného času svůj systém pojmů. Základními pojmy pedagogiky volného času jsou:

Volný čas

Volný čas patří mezi základní pojmy a to již tím, že je obsažen v názvu oboru. Jeho definice má různé podoby. Mezi jeho hlavní znaky však určitě patří doba svobodné volby činností, zvolené činnosti jsou příjemné, přinášejí radost a potěšení, umožňují příležitost k rekreaci, obnově sil i osobnostnímu rozvoji. Neodmyslitelnou součástí volného času jsou zájmové činnosti. Do tohoto času řadíme i čas, kterému říkáme ztrátový. Tento čas souvisí s volným časem a je například dobou, kterou strávíme na cestě. Termín "volný čas" označuje období, během kterého se jedinec závazně nevěnuje pracovním nebo školním povinnostem. Je to doba, kterou lze využít podle vlastního uvážení a zájmů, a která není přímo řízena formálními strukturami. Volný čas nabízí jednotlivci možnost odpočinku, rekreačních aktivit a osobního rozvoje. Koncept volného času se liší v závislosti na individuálních preferencích, životním stylu, věku a kulturním kontextu. Může zahrnovat různé aktivity, jako jsou sportovní a rekreační činnosti, umělecké a kreativní aktivity, společenská setkání, čtení, cestování, dobrovolnictví, nebo jednoduše odpočinek a relaxaci. Volný čas je důležitým prvkem v lidském životě, protože umožňuje regeneraci a vyrovnání se s každodenními výzvami. Má také vliv na celkový osobní rozvoj a kvalitu života. V současné době, kdy je čas často hodnocen jako vzácný zdroj, správné využívání volného času se stává klíčovým pro celkový dojem z kvality života. V rámci pedagogiky a sociologie je volný čas také zkoumán jako prostředí pro vzdělávání a rozvoj jedince mimo formální vzdělávací struktury. V této souvislosti hraje volný čas klíčovou roli v sociálním a osobnostním formování jedince, a může být i předmětem systematického pedagogického přístupu, jako je například volnočasová pedagogika. Celkově lze tedy volný čas chápat jako čas, který jedinec může využít dle svých vlastních zájmů a potřeb, bez přímého tlaku pracovních nebo školních povinností. Je to doba, ve které má možnost relaxovat, bavit se a rozvíjet se na individuální úrovni.

Výchova ve volném čase

Výchova ve volném čase by měla být záměrná a cílevědomá. Je to základní znak výchovy. Zároveň však musí splňovat nenásilné a citlivé působení. Činnost je nenucená a je nezbytné najít vhodné způsoby motivace a tu provádět účinně. Dobrá a účinná

motivace je pro pedagoga volného času velmi náročná a zároveň uspokojující a zajímavá. Výchova ve volném čase by měla být komplexní, systematická a respektující individuální potřeby účastníků. Měla by respektovat různorodost jednotlivců, jejich zájmů, kulturního pozadí a schopností. Aktivity by měly být navrženy s ohledem na individuální potřeby a preference účastníků. Aktivity a programy by měly směřovat k cílenému rozvoji dovedností, které jsou relevantní pro celkový osobní a sociální rozvoj. Výchova ve volném čase by měla nabízet příležitost pro získávání nových dovedností a posilování těch existujících. Pro výchovu ve volném čase je důležitá otevřenost novým nápadům, inovacím, proměnám a tím i potřeba reagovat na měnící se potřeby i trendy. Vytváří prostředí pro sociální interakci a skupinovou spolupráci, aby účastníci mohli rozvíjet své sociální dovednosti a budovat mezilidské vztahy. Podporuje týmovou spolupráci a sdílení zkušeností. Poskytuje aktivity, které jsou zajímavé, motivující a inspirativní pro účastníky, přizpůsobuje program podle zpětné vazby účastníků. Aktivně podporuje participaci účastníků na plánování, organizaci a realizaci aktivit. Vytváří prostředí, kde se jednotlivec cítí zapojen a má možnost vyjádřit své názory a přání. Vytváří situace podporující rozvoj kritického myšlení a schopnosti samostatného rozhodování. Měla by klást důraz na etické a morální otázky a podporovat spravedlnost, empatii a odpovědnost vůči sobě i společnosti. Podporuje v přemýšlení o důsledcích svého jednání vůči sobě i ostatním. Celkově by výchova ve volném čase měla být aktivní, podnětná, respektující a odpovídající potřebám jednotlivce a přispívat tak k jeho celkovému růstu a sociálnímu rozvoji. (Bend a kol .2015, s.121)

Výchova mimo vyučování

Výchova mimo vyučování se vztahuje na jedince, kteří chodí do školy, tedy jsou vyučováni. Jedná se o žáky základních a středních škol. Nejsou v ní obsaženy pouze zcela dobrovolné volnočasové aktivity, ale i určité povinnosti. V oblasti výchovy mimo vyučování u žáků, se myslí plnění školních povinností, zachování sebeobslužných návyků apod. (Pávková, 2014, s. 8 - 11).

Mimotřídní výchova

Mimotřídní výchova obsahuje aktivity školy mimo rámec školního vyučování. Hraje klíčovou roli ve vzdělávacím procesu, poskytuje žákům příležitosti k rozvoji dovedností, zájmů a sociálních kompetencí. Mezi populární a účinné formy mimotřídní

výchovy patří besídky, výlety a soutěže. Tyto aktivity nejenže obohacují učební plán, ale také podporují interaktivní učení a sociální integraci. Besídky jsou výborným prostředkem pro rozvoj komunikačních dovedností a sebevědomí žáků. Během besídek mají příležitost prezentovat své schopnosti a tvořivost. Tato forma mimotřídní výchovy umožňuje žákům objevovat své herecké talenty, zdokonalovat řečnické schopnosti a pracovat v týmu. Besídky mohou být tematicky zaměřeny na literární díla, historické události nebo vzdělávací témata. Výlety představují praktickou formu výuky, která propojuje teorii s reálným světem. Navštíví-li žáci muzea, přírodní rezervace, podniky nebo historická místa, rozšiřují své znalosti a vytvářejí spojení mezi učivem a praktickými zkušenostmi. Výlety podporují také týmovou spolupráci a sociální interakci mezi žáky. Prohlubují se tím nejen znalosti, ale i vzájemné vztahy ve třídě. Soutěže nabízejí žákům motivaci ke studiu a osobnímu růstu. Ať už se jedná o matematické olympiády, literární soutěže nebo vědecké projekty, účast v soutěžích podporuje rozvoj analytického myšlení, kritického myšlení a soutěživého ducha. Soutěžící se učí řešit problémy, pracovat pod tlakem a ocenit úsilí, které vkládají do svého vzdělávání. Besídky, výlety a soutěže jsou nezbytným prvkem v rámci mimotřídní výchovy, která hraje klíčovou roli ve formování komplexní osobnosti žáků. Tato rozmanitá spektra aktivit nejenže poskytují žákům příležitosti k rozvoji dovedností a zájmů, ale také přispívají k celkovému pozitivnímu vzdělávacímu prostředí. Prostřednictvím těchto forem mimotřídní výchovy školy nejen vzdělávají, ale také formují budoucí generace jako aktivní a dovedné členy společnosti. (Pávková, 2014, s. 8 - 11)

Mimoškolní výchova

Mimoškolní výchovu realizují jiné organizace než škola. Jsou jimi například střediska volného času a občanská sdružení. Střediska volného času mají klíčový význam pro mimoškolní výchovu. Jejich role sahá od rozvoje dovedností až po prevenci negativních jevů ve společnosti. Poskytují prostor pro individuální růst, sociální interakce a tvorbu silných vztahů mezi jednotlivci. Vytvářejí tak prostředí, kde se formuje nejen budoucí generace vzdělaných jedinců, ale také aktivní a odpovědní členové společnosti. Občanská sdružení hrají v mimoškolní výchově nepostradatelnou roli, přinášejí nejen nové možnosti pro osobní rozvoj, ale také posilující občanskou odpovědnost a angažovanost u mladé generace. Aktivity, které nabízejí, motivují žáky a studenty k aktivní účasti v lokálních komunitách, povzbuzují je vyjadřovat svůj názor

a účastnit se veřejného života. Účast v občanských sdruženích pomáhá formovat občanskou identitu jednotlivce. Tato zkušenost může vést k pocitu sounáležitosti s komunitou a zodpovědnosti za společnost jako celek. (Pávková, 2014, s. 8 - 11)

S pojmy mimotřídní a mimoškolní výchova se setkáváme spíš ve starší odborné literatuře. Mimotřídní výchova zahrnuje aktivity školy mimo rámec školního vyučování (výlety, besídky, sportovní soutěže), mimoškolní výchovu realizují jiné subjekty než škola (střediska volného času, občanská sdružení). Jsou situace, při kterých lze mimotřídní a mimoškolní výchovu obtížně odlišit a to zejména při hodnocení práce školní družiny. Z tohoto důvodu se od těchto pojmů upouští a nahrazují se termíny formální, neformální či informální výchova. (Pávková, 2014).

Neformální výchova

Neformální výchova je cílevědomá a systematická. Má tedy znaky výchovy, ale současně respektuje dobrovolnost, je rozmanitá a nápaditá. Neformální vzdělávání je flexibilní, založené na dobrovolnosti, vnitřní motivaci. Jeho aktéry jsou instruktor a účastník, skupina bývá heterogenní, obsahuje netradiční výchovné a vzdělávací metody a formy, účastníci ovlivňují jeho rámec i pravidla, rozvíjí kompetence a pro ni důležitou aktivní účast. Místem pro neformální vzdělávání jsou spolky dětí a mládeže, kulturní a sportovní spolky, spolky ochrany přírody, muzea a galerie, asociace a kluby, knihovny, science centra, volnočasová hřiště. Skupinou, která zasahuje do neformálního vzdělávání, ale také do vzdělávání formálního je takzvané **zájmové vzdělávání**. Zde spadají školní družiny, školní kluby a střediska volného času. Školní družiny a kluby jsou místem, kde se děti učí porozumět a vyjadřovat své emoce a také interakci s vrstevníky. Prostředí školních družin a klubů umožňuje individuální a kolektivní rozvoj. Děti mají možnost najít své zájmy a talenty, zatímco spolupracují s ostatními v týmu, což vytváří vyvážený základ pro celkový rozvoj. Školní družiny a kluby často nabízejí různorodé aktivity od sportu až po umělecké činnosti, což podporuje zájem o fyzickou aktivitu a kreativitu. Tímto způsobem přispívají k vytváření zdravého životního stylu. Aktivity ve školních družinách a klubech doplňují školní vzdělávání. Tvořivé projekty, výlety, besídky a debatní kluby rozšiřují znalosti a dovednosti žáků za rámec běžného učebního plánu. Tyto instituce hrají klíčovou roli v prevenci sociálního vyloučení. Vytvářejí inkluzivní prostředí, kde každý žák má možnost se zapojit a cítit se součástí skupiny, což má pozitivní vliv na sociální soudržnost. Účast

ve školních družinách a klubech podporuje formování odpovědných občanů. Děti se učí respektovat pravidla, starat se o své spolužáky a přebírat zodpovědnost za své jednání. (Pávková, 2014, s. 8 - 11)

Neformální vzdělávání se zaměřuje na rozvoj kompetencí. Kompetence jsou jednou z klíčových součástí osobního a profesního rozvoje. „*Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti*“ (RVP ZV, 2021, s. 10). Neformální vzdělávání hraje zásadní roli v rozvoji kompetencí, které jsou často specifické pro dané oblasti a situace. V RVP je definováno sedm klíčových kompetencí - kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní a nově i kompetence digitální. Kompetence můžeme také dále rozlišovat na soft skills (měkké kompetence). Ty jsou určitými obecnými schopnostmi člověka (komunikace, týmová spolupráce, kritické myšlení, pohotovost, přesvědčivost). Obvykle bývají vázány k sociální a emoční inteligenci člověka (EQ). Jsou označovány jako interpersonální dovednosti, jsou přenositelné a uplatnitelné napříč obory a nejsou závislé na konkrétní odbornosti. Hard skills (tvrdé kompetence) obsahují konkrétní znalosti a dovednosti v oboru. Sdělují, co by člověk na určité pozici po odborné stránce měl umět (znalosti a dovednosti). Neformální vzdělávání umožňuje jednotlivcům získávat nové kompetence prostřednictvím různých aktivit a prostředí, včetně kurzů, workshopů, praxe, dobrovolnictví a samo-vzdělávání a tím umožňuje účastníkovi zlepšit jeho osobní a společenský život nebo také vylepšit profesní uplatnění (MŠMT, 2007), (Kasperová, 2023).

Informální výchova

Informální výchova nemusí být nutně učení záměrné. Jde o získávání dovedností a schopností z každodenních aktivit v běžném životě, ve volném čase, i v práci bez nutnosti lektora. Jedná se tedy o formování osobnosti v rozmanitých životních situacích. (Pávková, 2014, s. 11, 12, 13). Informální vzdělávání nemá vymezení, je svobodné a založené na vnitřní motivaci, je individuální, spontánní, může být plánované a neplánované, je pro něj typický osobní přístup, osobní rozvoj, osobní

zájem. Zdrojem učení je v tomto případě rodina, kamarádi, lidé v okolí, internet a média. V rámci informální výchovy se jednotlivci učí široké škále dovedností, od komunikačních a sociálních po praktické a technické. Praktické zkušenosti v neformálním prostředí poskytují jedinečný pohled na skutečný svět. Informální výchova dává prostor pro kreativní projevy a tvořivost. Tímto způsobem jednotlivci objevují své skryté talenty a rozvíjejí schopnost řešit problémy inovativními způsoby. Neformální učení je těsně propojeno s každodenním životem a kulturním kontextem jedince. Zkušenosti s rodinou, přáteli, či komunitou jsou klíčové pro formování hodnot a společenské identity. S rozvojem technologií a změnami v pracovním prostředí nabývá informální výchova nových forem, například prostřednictvím online komunit a digitálních platforem. Tato vývojová dynamika vytváří výzvy, ale zároveň otevírá nové možnosti pro rozvoj. (Pávková, 2014, s. 8 - 11). Informální vzdělávání hraje klíčovou roli v osobním rozvoji jedinců a ve formování společnosti jako celku. Na rozdíl od formálních vzdělávacích institucí, jako jsou školy a univerzity, informální vzdělávání není strukturováno na základě předem definovaných osnov a kurikul. Místo toho se jedná o proces učení, který probíhá spontánně a přirozeně v různých životních situacích a prostředích. Tato část práce se zaměřuje na význam informálního vzdělávání, jeho charakteristiky a dopady na osobní a profesní rozvoj. Informální vzdělávání je charakterizováno několika klíčovými rysy. Není strukturováno a organizováno jako formální vzdělávací programy. Nevyžaduje pevně stanovené osnovy, zkoušky ani certifikace. Účast v informálním vzdělávání je dobrovolná a závisí na osobní motivaci jedince. Nepředstavuje povinnou součást vzdělávacího procesu. Informální vzdělávání probíhá prostřednictvím každodenních životních situací, jako jsou konverzace s přáteli, četba knih, sledování dokumentárních filmů, práce na projektech a další aktivity. Jednotlivci se učí informálně prostřednictvím interakce s prostředím a aktivního zapojení do různých činností. Tento přístup podporuje praktické učení a aplikaci nových znalostí a dovedností v reálných situacích. Informální vzdělávání má řadu pozitivních dopadů na osobní a profesní rozvoj jedinců. Ti získávají různé dovednosti a kompetence, které jsou relevantní pro jejich osobní a profesní život, včetně komunikačních dovedností, kritického myšlení, problémového řešení a týmové spolupráce. Informální vzdělávání umožňuje jedincům učit se po celý život, nezávisle na věku nebo vzdělávacím pozadí. To jim umožňuje udržovat si relevanci v rychle se měnícím pracovním prostředí a společnosti. Informální vzdělávání podporuje inovativní myšlení a tvůrčí přístup k řešení problémů. Jedinci mají možnost objevovat

nové nápady a perspektivy prostřednictvím neformálních interakcí a aktivit, ale také tvořit a upevňovat své sociální vztahy. Interakce s lidmi z různých prostředí a kultur, přispívají k rozvoji sociálního a mezikulturního porozumění. Informální vzdělávání hraje klíčovou roli v rozvoji znalostí, dovedností a kompetencí jedinců v dnešním společenském a pracovním prostředí. Poskytuje flexibilní a přizpůsobivé prostředí pro učení, které podporuje osobní a profesní růst. Porozumění charakteristikám a dopadům informálního vzdělávání může vést k lepšímu využití jeho potenciálu a podpoře celoživotního učení a rozvoje (Kasperová, 2023, s. 11).

Současný pohled na neformální vzdělávání

Neformální vzdělávání – se zaměřuje na zájmovou a volnočasovou činnost a dále na získávání kompetencí, které mohou účastníkovi zlepšit jeho osobní či společenský život či profesní uplatnění (Kasperová, 2023, s. 11).

V současné době se klade důraz na školskou reformu a rozvoj klíčových kompetencí. Probíhá revize Rámcových vzdělávacích programů a tvorba nových. Na základě změny RVP školy inovují školní vzdělávací program a to jak pro školní tak i mimoškolní aktivity. Záměrem je propojit školní i mimoškolní vzdělávání tak, aby se prolínalo a tvořilo jeden celek. Znamenalo by to například, propojování výuky s volnočasovými aktivitami přímo ve škole. Toto prolínání vzdělávání se v zahraničí v současné době rozvíjí jako koncept celodenní školy. Jednou z dalších možností, která je v souvislosti s prolínáním formální a neformální výuky zmiňována, je role asistenta pedagoga, který se dopoledne věnuje výukovým metodám a odpoledne jako vychovatel ve školní družině nebo klubu pokračuje s nabídkou volnočasových aktivit. V souvislosti se školskou reformou a v rámci její podpory je vhodné, aby byly předkládány a také podporovány moderní metody výuky, které splňují podmínky konceptu prolínání formálního i neformálního vzdělávání. Jedná se o metody inovativní, kterými jsou konstruktivistické učení, badatelství, učíme (se) venku, kooperativní učení, projekty, interpretace kulturního a historického dědictví, terénní výuka, dramatizace a další. Inovativní metody přispívají k vnitřní motivaci jedince a také k rozvoji klíčových kompetencí, které jsou potřebné k řešení různých životních situací jako komunikace, řešení problému a podobně. Dalším aspektem je snižování nerovnosti ve vzdělávání. V současné společnosti je stále přístupnější vzdělávání dětem s lepším socioekonomickým zázemím nikoli dítěti s nadáním (MŠMT, 2020). Děti s dobrým, podporujícím rodinným prostředím tak dosahují vyššího vzdělání než děti, které

podporu pro vzdělávání v rodině nenachází. Možnosti pro snižování této nerovnosti ve vzdělávání je zajistit potřebné podmínky již dětem v předškolním vzdělávání tak, aby získávaly základy v komunikativní strategii, rozuměly dobře jazyku, ve kterém se budou vzdělávat, možnost volby činnosti, ke které nemají příležitost a utvářet vztah k prostředí, ve kterém žijí. Další možností pro narovnání rozdílů je společné vzdělávání po celou dobu povinné školní docházky (inkluzivní škola). Tento požadavek se týká hlavně pedagogů a jejich dobré praxe, to je dobře a efektivně pracovat se vzdělávacími potřebami žáků a využívat metody a způsoby výuky, při které mohou být děti vzdělávány společně po celou dobu výuky. Dostatečná a rozmanitá nabídka škol, je další možností snižování nerovnosti ve vzdělávání. Neméně důležitou součástí je rozšíření neformálního vzdělávání. To znamená naplňovat vhodným způsobem volný čas a zájmové činnosti dětí. Podpora škol, školských zařízení a institucí, které se zabývají volnočasovými vzdělávacími aktivitami. Podpora počátečního vzdělávání a dalšího vzdělávání, zvyšování kvalifikace. Propojení formálního, neformálního a informálního vzdělávání v jeden celek je novým trendem, díky kterému je možné, aby se člověk vzdělával po celý život (Kasperová, 2023, s. 15-19).

Teorie výchovy a metodika výchovy ve volném čase

Teorie výchovy a metodika výchovy ve volném čase vyjadřují, že tyto oblasti pedagogiky volného času jsou součástí teorie výchovy v obecném pojetí. Uvádí se, že teorie výchovy je jednou ze základních pedagogických disciplín, která se zabývá systematizací a uspořádáním věd o výchově, jejich cíli, metodami, formami, prostředky a podmínkami. (Prokop, 2009).

Teoretický základ pro výchovu ve volném čase lze nalézt v různých pedagogických paradigmatech. Sociální pedagogika zdůrazňuje význam sociální interakce a vývoje jedince ve společnosti. Psychologické teorie, jako teorie behaviorismu či kognitivní psychologie, přinášejí vhled do psychických procesů a učících mechanismů, které lze aplikovat při výchově. Metodika výchovy ve volném čase musí být flexibilní a přizpůsobivá různorodým potřebám dětí a mládeže. Pedagogové mohou využívat aktivní metody, hry, skupinové aktivity, projektové učení či experimentální vzdělávací formy. Důležité je respektovat individualitu a zajímavosti každého jednotlivce. (Pávková, 2014, s. 8 - 11).

Vychovatel

Předpokladem úspěchu vychovatelky jsou dovednosti v různých zájmových oblastech, ale stejně důležitá je její schopnost v těchto oblastech děti vést, podněcovat je, rozvíjet jejich schopnosti“ (Hájek, 2003, s. 36).

Vychovatel je označení pro pedagogického pracovníka ve školních družinách, školních klubech, domovech mládeže, v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu i v zařízeních sociální péče. Vychovatel by měl mít odpovídající pedagogické vzdělání a neustále se rozvíjet v oblasti aktuálních pedagogických trendů. Schopnost porozumět vývojovým fázím dětí a mládeže je klíčová pro efektivní výchovu. Schopnost vcítit se do emocí a potřeb svěřenců umožňuje vychovateli vytvářet důvěrné vztahy. Empatická komunikace je klíčovým prvkem pro pochopení jedinečnosti každého jedince. Vychovatel by měl být schopen efektivně plánovat a realizovat výchovné aktivity a hodiny. Strukturovaný přístup a jasně definované cíle jsou klíčové pro úspěšný pedagogický proces. Schopnost efektivně řídit skupinu dětí a mládeže je nezbytná pro udržení disciplíny a vytvoření bezpečného prostředí. Vychovatel často organizuje různé akce, výlety nebo besídky. Organizační dovednosti jsou klíčové pro plynulý průběh těchto aktivit. Profesionální vychovatel vykazuje respekt k jednotlivcům bez ohledu na jejich pozadí či schopnosti. Empatický přístup zajišťuje, že svěřenci jsou cítěni a respektováni. Závazek k ochraně fyzického a emocionálního bezpečí dětí je základní etickou povinností vychovatele. *„Základním předpokladem pro úspěšný výkon funkce vychovatelky, je její kladný vztah k dětem, který dokáže projevovat“ (Hájek, 2003, s. 34).*

V rychle se měnícím pedagogickém prostředí je důležité, aby vychovatel pravidelně hledal příležitosti k osobnímu a profesnímu růstu. Účast na školeních a průběžné vzdělávání jsou klíčové k rozvoji osobnosti vychovatele. Vychovatel, který má schopnost vytvářet podpůrné prostředí, poskytovat inspiraci a rozvíjet potenciál svých svěřenců, má klíčovou roli v utváření budoucnosti mladé generace. (Pávková, 2014, s. 8 - 11)

Pedagog volného času

Pedagog volného času nachází své uplatnění ve střediscích volného času (domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností) nebo v různých neškolských zařízeních. Vychovatelství je náročná a zodpovědná profese, která spojuje pedagogickou odbornost s emoční inteligencí a etickými hodnotami. Pedagog volného času, který má schopnost

vytvářet podpůrné prostředí, poskytovat inspiraci a rozvíjet potenciál svých svěřenců, má klíčovou roli v utváření budoucnosti mladé generace. Pedagog volného času by měl mít odpovídající pedagogické vzdělání s důrazem na specifika práce s dětmi a mládeží ve volném čase. Tato příprava zahrnuje znalosti nejen o vývoji dětí, ale i o pedagogických metodách vhodných pro neformální vzdělávání. Schopnost pružně reagovat na různorodé potřeby dětí vyžaduje neustálý profesní rozvoj. Pedagog volného času by měl aktivně vyhledávat kurzy a školení, která rozšiřují jeho pedagogické dovednosti. V neformálním vzdělávání hraje tvořivost klíčovou roli. Pedagog volného času by měl být schopen vytvářet inspirativní aktivity a programy, které podněcují zvědavost a kreativitu dětí, organizovat různé aktivity, výlety a programy. Schopnost efektivně plánovat a organizovat tyto akce je nezbytná pro plynulý průběh výchovných programů. (Pávková, 2014, s. 8 - 11)

1.2 Funkce, cíle a prostředky pedagogiky volného času

Výchova volného času má funkce výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. Jako specifická oblast výchovy má výchova ve volném čase své specifické cíle, podmínky a prostředky. Pro realizaci výchovy ve volném čase platí také specifické požadavky. Nejdůležitějšími jsou požadavky pedagogického ovlivňování volného času a požadavek dobrovolnosti. Zážitková pedagogika představuje dynamický a účinný přístup k vzdělávání a rozvoji jednotlivců. Její programy nejenže posilují praktické dovednosti, ale také podporují sociální interakci, emocionální inteligenci a týmovou spolupráci. Klíčovým prvkem úspěšné zážitkové pedagogiky je propojení konkrétních zážitků s cíli osobního a skupinového rozvoje. Funkce pedagogiky volného času spočívají v poskytování strukturovaných a odborně vedených aktivit mimo školní hodiny. Tímto způsobem je dosaženo několika klíčových cílů. Za prvé, pedagogika volného času slouží k posilování sociálních vazeb mezi jednotlivci, podporuje týmovou spolupráci a buduje pevnou komunitu. Za druhé, tato forma pedagogiky stimuluje kreativitu a osobní růst, umožňuje dětem a mládeži objevovat své zájmy a talenty mimo formální vzdělávací rámec. Hlavním cílem pedagogiky volného času je poskytnout dětem a mládeži prostor pro aktivní a smysluplné využití jejich volného času. Tímto způsobem se snaží podporovat celkový rozvoj osobnosti, včetně rozvoje emocionální inteligence, komunikačních dovedností a samostatnosti. Pedagogika volného času dále klade důraz na prevenci rizikového chování a sociálního vyloučení, posiluje etické

hodnoty a odpovědnost vůči sobě i ostatním. Pro dosažení stanovených cílů využívá pedagogika volného času různorodé prostředky. Klíčovým prvkem jsou různé volnočasové aktivity, jako jsou sportovní, umělecké, či rekreační činnosti. Tato rozmanitost umožňuje každému jednotlivci najít své uplatnění a radost v oblastech, které ho zajímají. Zároveň pedagogika volného času často využívá moderní technologie, aby oslovila mladou generaci prostřednictvím interaktivních online kurzů, virtuálních workshopů nebo digitálního obsahu. Celkově lze říci, že pedagogika volného času představuje dynamický a komplexní přístup k výchově, který směřuje k podpoře celkového rozvoje dětí a mládeže. Její funkce, cíle a prostředky jsou dohromady navrženy tak, aby vytvořily prostředí, kde se mladí jednotlivci mohou aktivně angažovat, rozvíjet své dovednosti a nacházet smysluplné zážitky mimo školní čas. (Pávková, 2014, s. 11 - 12)

2. Školní družina

Tato část se bude věnovat školní družině, jejímu charakteru, funkci a činnostem, které nabízí. Jejímu vymezení z pohledu odborné literatury a také z pohledu MŠMT. Školní družina, jako klíčová součást vzdělávacího prostředí, přináší do života dětí nejen bezpečné útočiště po skončení školního dne, ale i prostor pro rozvoj, přátelství a vzájemné učení. Kapitola nám poskytne hlubší pohled na vymezení, funkce a charakter této instituce. Vymezení školní družiny je klíčové pro pochopení její role v životě žáků. Jak se liší od standardního výukového prostředí, jaká pravidla a hodnoty vytváří prostředí školní družiny a jak tato vymezení ovlivňují každodenní interakce mezi dětmi a vychovateli. Funkce školní družiny se dotýkají nejen dozoru nad dětmi, ale také nabízí prostor pro vývoj sociálních dovedností, sebepoznání a rozvoj osobnosti. Kapitola hovoří o tom, jakým způsobem se školní družina stává prostředím, kde děti naleznou podporu pro svůj růst a kde se vytváří přátelská atmosféra, podporující každého jednotlivce. Charakter školní družiny je barvitým kaleidoskopem interakcí, hodnot a vzájemného respektu. Z této charakteristiky, by mělo být patrné, jak klíčovou hraje školní družina roli ve formování dětí.

2.1 Vymezení pojmu družina, postavení a funkce

„Školní družina je školské zařízení výchovy mimo vyučování, jež je mezi ostatními zařízeními určenými pro volný čas dětí nejčtenější. Školní družina ve dnech školního vyučování tvoří pro děti přechod mezi výukou ve třídách a pobytem doma. Družina není pokračováním školního vyučování, pedagogická práce v ní má svá specifika a je výrazně odlišná od běžné vzdělávací praxe. Práce školní družiny je zcela samostatnou oblastí výchovně-vzdělávací činnosti a řídí se specifickými požadavky a pravidly pedagogiky volného času.“ (Hájek, 2003, s. 11, 12)

ŠD jsou zřizovány podle zákona č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášky MŠMT č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech. Školní družina je součástí školského, výchovně vzdělávacího systému, který poskytuje dětem prostor pro trávení času po skončení vyučování. Jeho hlavním cílem je nabídnout podporu, bezpečné prostředí a širokou škálu aktivit, které napomáhají celkovému rozvoji dětí. Školní družina může být organizována ve spolupráci se školou nebo může být samostatnou institucí. Jsou zřizovány podle zákona o předškolních zařízeních a školských zařízeních a řídí se vyhláškou MŠMT o školních družinách a školních klubech. Družina má pro zvládnutí jejích úkolů stanoveny podmínky:

Personální – potřebuje dostatečný počet kvalifikovaných pracovníků, kteří budou schopni dohlížet na děti a poskytovat jim odpovídající péči. Pro kvalitní vykonávání práce vychovatele, je potřeba splnit několik předpokladů, kterými jsou osobnostní dispozice. Těmi se rozumí především kladný vztah k dětem, empatie, mravní a společenské hodnoty, organizační schopnosti, dovednosti a vzdělanostní předpoklady. Zde Hájek a Pávková uvádějí všeobecný přehled, znalost psychologie a vývojové psychologie a to zejména u dětí mladšího školního věku. Sociální psychologie, jejíž poznatky umí aplikovat v praxi. Pedagogické metody, postupy a zásady, které ve výchově používá. Zná biologii dítěte, právní vědomí o bezpečnosti práce s dětmi, učební plány a osnovy. Soustavně se dále vzdělává. (Hájek, 2003, s. 12)

Materiální – vlastní zařízené herny, které odpovídají potřebám dětí mladšího školního věku. Herny by měly mít dostatek volného prostoru ke hře a to jak ke hraní na podlaze, tak ke hře i tvoření při rukodělné činnosti. Vyhláška ministerstva zdravotnictví ČR tyto normy na prostor stanovuje. K zařízení heren patří i vybavení vhodným nábytkem. Ten by měl splňovat výškové proporce, tak aby byl použitelný

pro děti mladšího školního věku. Dalším vybavením se rozumí podlahová plocha. Nejčastěji se používá koberec, který je vhodný ke hře na podlaze. Z hygienických důvodů a stále častějšímu výskytu alergií u dětí, se koberce nahrazují omyvatelnými podlahovými plochami z PVC pěny. K materiálnímu vybavení patří stolní hry, stavebnice, sportovní náčiní, materiál pro výtvarné činnosti, knihy a časopisy, hudební nástroje, elektronika, interaktivní tabule, TV, počítače, tablety a další. (Hájek, 2003, s. 12)

Řídící a kontrolní – povinností školní družiny, jakožto školského zařízení je vedení pedagogické dokumentace. „*Školní družina jako školské zařízení má povinnost vést pedagogickou dokumentaci o své činnosti, jak jí to ukládá § 45b zákona č. 76/1978 Sb. O školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů*“ (Hájek, 2003, s. 47).

Jejím obsahem je evidence účastníků, údaje o přijetí, obsah výchovně vzdělávacích prací a ukončení pobytu. Dále pak vnitřní řád ŠD, který určuje provoz školní družiny a jeho podmínky. „*Pro školní družiny podle vyhlášky č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech, podle § 2, odst. 5, vydává ředitel po dohodě se zřizovatelem vnitřní řád, který stanoví provoz družiny a jeho podmínky*“ (Hájek, 2003, s. 48). Hlavními okruhy jsou provozní doba, místnosti, ve kterých se jednotlivá oddělení ŠD nacházejí, podmínky přihlašování, platby za pobyt, podmínky docházky, doba odchodu a vyzvedávání žáků, přechody na kroužky a odpovědnost za žáka v této době, bezpečnost a zdraví žáků, režim ŠD, pitný režim, spolupráce s rodiči, použití ostatních prostor školy, postup při nevyzvednutí žáka ve stanovené době, provoz o prázdninách a jiné organizační a mimořádné provozní ustanovení. S tímto řádem musí být seznámeni nejen pedagogičtí pracovníci, ale také zákonní zástupci a to prokazatelným způsobem. (Hájek, 2003, s. 12)

MŠMT uvádí, že školní družina je školské zařízení, které poskytuje zájmové vzdělávání žákům základních škol. Slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Přednostně je určena žákům prvního stupně (1. až 5. třída). Probíhá zde pestrá nabídka zájmových činností ve známém prostředí, které dává dětem pocit bezpečí. (<https://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>)

2.2 Činnosti školní družiny a její formy

Každá školní družina by měla žákům poskytovat čtyři základní okruhy činnosti.

Odpočinkové činnosti „*mají odstranit únavu. Důležité je zařazení odpočinkových činností do denního režimu ŠD, jejich organizace a náplň plní psychohygienické poslání*“ (Hájek, 2003, s. 17).

Této činnosti bývá obvykle vymezena doba po návratu z oběda ve školní jídelně. Děti jsou po dopoledním vyučování, kdy se musí stále soustředit a věnovat pozornost výuce, unavené a bez chuti pouštět se do řízených aktivit. Po jídle je také dobré, setrvat chvíli v klidu a pohodě a připravit se na další aktivity. V naší školní družině je tato doba vyčleněna pro četbu na pokračování. Děti se mohou posadit ke stolečkům nebo si lehnout do polohy jim příjemné na koberec. Poslech textu trvá 15 – 20 minut a tento čas, je pro děti naprosto dostačující pro odpočinek a načerpání energie pro další činnosti. Čtení bývá občas vystřídáno relaxací při hudbě a odpočinkových jógových pozicích, které mají děti na obrázkových kartičkách nebo vyprávěním příběhů, které mají motivační charakter a směřují k činnosti, která bude následovat a většinou se vztahuje ke slavení různých tradic a svátků. Tato činnost je u dětí velmi oblíbená a velmi dobře odbourává únavu a navozuje chuť pro další činnost.

Rekreační činnosti „*slouží k regeneraci sil, převažuje v nich aktivní odpočinek s náročnějšími pohybovými, sportovními, turistickými nebo manuálními prvky*“ (Hájek, 2003, s. 17).

Pro děti, jejichž dopolední náplň je 4 – 5 vyučovacích hodin, při kterých z velké části sedí ve školní lavici a snaží se maximálně soustředit a reagovat na svého učitele, je nutné a potřebné se odreagovat a uvolnit svoji energii, své emoce, které v průběhu výuky musí neustále potlačovat při plnění školních povinností. Nejlépe se tato nahromaděná energie obnovuje venku pohybem. Děti tam nejsou omezeny prostorem, ani nejsou omezovány ve svých hlasových projevech. Dopřejeme-li dětem takovéto uvolnění, dokáží mnohem lépe regenerovat a opět mají energii a ochotu zapojit se do činnosti, která je pro ně připravena a také se na ni těší.

Zájmové činnosti „*rozvíjejí osobnost dítěte. Umožňují dětem nejen seberealizaci (popř. také kompenzaci možných školních neúspěchů), ale i další poznávání a rozvoj pohybových dovedností*“ (Hájek, 2003, s. 17).

Zájmové činnosti mají širokou škálu podob, ve kterých se mohou realizovat. Všechny tyto činnosti by se měly pravidelně střídat, aby byly naplněny všechny oblasti. Těmito oblastmi se rozumí činnost výtvarná a rukodělná, sportovní, literárně – dramatická, hudební a přírodovědná. Všechny mají velkou škálu možností, jak

je realizovat. Každá vychovatelka má svoji oblíbenou zájmovou oblast, ve které se cítí dobře a jejíž náplň dokáže velmi dobře realizovat. Stejně, jako každé dítě má své oblíbené činnosti a zájmy. Je však velmi přínosné, obohacující a důležité, zařazovat a střídát všechny činnosti. Rozvíjí se tak kreativní myšlení dětí, rozšiřují si své obzory a možnosti a získávají nové zkušenosti, objevují svůj talent a zaměření. Rozvíjení dovedností všestranně je důležité, protože díky střídání činností má možnost zažít pocit úspěchu každé dítě. Tam, kde se v určité oblasti nedaří, zažije pocit úspěchu v činnosti jiné. Největším úkolem na začátku každé organizované činnosti, je dobrá a správně použitá motivace. „*Motiv má u dítěte vyvolat určité chování, udržovat aktivitu a zaměřovat činnost žádoucím směrem*“ (Hájek, 2003, s. 67). Není to jen úkol, je to podmínka. Pokud se pokouší vychovatelka děti nutit, bývá již začátek činnosti koncem. Lépe je předložit aktivitu jako nabídku, vysvětlit, popsat, ukázat. Zkušenost je, že dítě, které i přes veškerou motivaci odmítne zapojení se do aktivity, svoje rozhodnutí v průběhu programu přehodnotí a přijde se přidat. Pro děti, které se nezapojí, je žádoucí, mít připravenou jinou nabídku alternativních činností.

Příprava na vyučování „*zahrnuje okruh činností souvisejících s plněním školních povinností, není však legislativně stanovena jako povinná činnost ŠD*“ (Hájek, 2003, s. 17).

Příprava na vyučování v družině probíhá spíše než vypracováváním domácích úkolů, zábavným procvičováním učiva ve formě kvízů, hádanek, rébusů a her a to jak formou pracovních listů, při vycházkách v přírodě (ověřování znalostí), četbou knih a časopisů, při práci s interaktivní tabulí. Děti si mohou vypracovat i své domácí úkoly a to v době, kdy je ukončena řízená činnost. V naší školní družině se jedná o čas od 16.00 hodin a jedná se pouze o starší žáky, kteří tuto činnost zvládají sami. Přípravu na vyučování mohou provádět po splnění podmínek, kterými jsou souhlas rodičů a vyučujícího, délka pobytu žáka ve školní družině, počet dětí v oddělení v době, kdy by tato příprava měla probíhat a také individuální zvláštnosti dětí. V případě brzkého odchodu není důvod psát domácí úkoly ve družině. Práce na domácích úkolech však probíhá spíše výjimečně. Děti si raději hrají nebo čas v tuto pozdější odpolední dobu tráví podle své vlastní volby a relaxují po předchozím programu.

Pobyt dětí ve družině vyžaduje a denně provází několik **režimových momentů**. Rozumíme jimi činnosti, které se každodenně opakují. Patří mezi ně přesuny mezi třídou, družinou, jídelnou, šatnou, převlékání (do tělocvičny, na pobyt venku), základní hygienické návyky (mytí rukou před jídlem, po příchodu z venku, toaletě), úklid (třídy,

hřiště). Zvláště sebe obslužné činnosti je potřeba naučit děti vykonávat tak, aby se čas pro jejich splnění, co nejvíce zkrátil a aby je děti vykonávaly automaticky, bez stresu a velkého úsilí. (Hájek, Pávková, 2003)

2.3 Charakteristika družiny, ve které bude probíhat výukový program

Družina, ve které se realizuje výukový program, patří k jedné z pražských sídlištních škol. Zaměřena je na rozšířenou výuku jazyků. Součástí školy je i školní družina, která má 8. oddělení, z nichž některá disponují samostatnými třídami a ostatní jsou integrována do tříd, kde probíhá i výuka. Je určena žákům 1. stupně ZŠ a to 1. – 4. ročníkům. Při plné obsazenosti je dána přednost mladším žákům, v případě volné kapacity je možné přijmout i žáky 5. tříd. V době hlavních prázdnin a ostatního stanoveného volna je provoz školní družiny uzavřen. Školní družina nabízí zájmové vzdělávání formou zájmových kroužků a tím rozšiřuje nabídku zájmového vzdělávání. Tuto možnost nabízí externí organizace. Prostor je vybaven nábytkem, který umožňuje systematické uskladnění her, stavebnic, knih, výtvarných materiálů a dalších pomůcek, podporujících kreativitu a učení. Poskytují přehledné a organizované prostředí. Ergonomické stoly a židle jsou přizpůsobeny dětem mladšího školního věku. Stoly jsou vhodné pro malování, kreslení a další tvořivé aktivity. Židle podporují pohodlné a zdravé sezení během různých aktivit. Příjemné a bezpečné pokrytí podlahy v učebnách poskytuje plocha s kobercem. Místnost působí tepleji a nabízí pohodlné místo pro aktivity na zemi. Některé třídy jsou vybaveny interaktivními tabulemi, což podporuje moderní výukové metody, vizuální a interaktivní formy vzdělávání. Barevné tužky, pastelky, barvy, lepidla a další materiály podporující rozvoj výtvarného umění. Stolní hry, které podporují strategické myšlení, logiku a spolupráci mezi dětmi. Knihy a materiály, které podporují vzdělávání a rozvoj čtecích schopností a edukační hry pro učení s radostí. Tablety vhodné pro výuku informačních technologií a digitální dovedností. K vybavení tříd patří i organizační pomůcky jako nástěnky, tabule nebo vývěsky pro harmonogramy a komunikaci. Součástí školy jsou dvě tělocvičny, které jsou školní družině k dispozici pro odpolední sportovní vyžití, ale i pro příležitostné akce, kterými jsou různé projektové dny, karnevaly, soutěže. Součástí venkovního areálu školy jsou tři hřiště a jedna herní plocha s interaktivními herními prvky a dvěma pingpongovými stoly a malou lezeckou stěnou. Dvě hřiště mají umělý povrch a jsou

proto vhodná i pro rychlejší, běhací hry a jiná sportovní vyžití. Součástí areálu je i dopravní hřiště. Školní družina tráví svůj volný čas i mimo školní areál a to v čase k tomu určeném. V blízkosti školy je k tomuto účelu krásný a rozlehlý areál městského parku. Najdeme v něm velké množství travnatých ploch, malých lesíků, dva rybníky, potok i jezírko. Právě tento park nabízí spoustu příležitostí pro vyžití v rámci environmentální výchovy. Nabízí svou rozmanitostí místa pro bádání, pozorování, zkoumání a tím je i místem pro přirozené učení dětí. Nelze opomenout ani hřiště, která jsou také součástí parku. Nejde jen o herní prvky k rozvoji koordinace pohybu dětí, ale také přírodní sportovní, posilovací zóny, kde děti rády tráví svůj čas. Celkově lze tedy charakterizovat tuto školu jako prostředí, které podporuje celkový rozvoj dětí. S dostupností moderních technologií, tělocvičny a venkovních prostorů, včetně parku, se škola snaží vytvářet inspirativní a pestrou atmosféru, která podporuje učení, pohyb a volnočasové aktivity pro děti mladšího školního věku.

2.4 ŠVP školní družiny

Školní výukový plán školní družiny je klíčový dokument, který stanovuje cíle, obsah a metody vzdělávacích aktivit pro děti v daném prostředí mimo školní hodiny. Cíle vzdělávání družiny ZŠ Bronzová jsou inspirovány konceptem Jacquese Delorse a jeho čtyřmi pilíři vzdělávání.

- **Učit se znát** – rozvoj schopností řešení problému a kritického myšlení.
- **Učit se jak na to** – rozvoj praktických dovedností a znalostí potřebných pro fungování v reálném životě, podpora kreativity, inovace a schopnosti aplikovat znalosti v různých kontextech, vytváření příležitostí pro praktické a zkušenostní učení.
- **Učit se být** – rozvoj osobní identity, hodnot a etických postojů, posilování emocionální inteligence a sociálních dovedností, podpora schopnosti sebereflexe a vědomí vlastních citů a hodnot.
- **Učit se žít společně** - podpora porozumění a respektu vůči různorodosti a kulturním rozdílům, rozvoj mezilidských dovedností a schopnosti efektivně komunikovat, posilování občanské odpovědnosti a participace ve společnosti.

Tyto cíle jsou naplňovány klíčovými kompetencemi a prolínají se s činnostmi zájmového vzdělávání.

Klíčové kompetence:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problému
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a interpersonální
- Kompetence občanské
- Kompetence k trávení volného času
- Kompetence pracovní
- Kompetence digitální

ŠVP dále zmiňuje časový plán, formy vzdělávání, obsah zájmového vzdělávání, podmínkami pro vzdělávání účastníků se specifickými vzdělávacími potřebami a péče o nadané žáky, podmínky pro přijímání účastníků, materiální, personální, ekonomické a bezpečnostní podmínky, evaluace a spolupráce s dalšími subjekty. Nejrozsáhlejší kapitolou je obsah zájmového vzdělávání a jeho témata, průřezová témata a kompetence, které tím rozvíjí.

Obsah zájmového vzdělávání a témata:

- Umění a kultura – hudební výchova
- Jazyk a jazyková komunikace – literární výchova, jazyková komunikace
- Člověk a zdraví – rozvoj a upevňování tělesné zdatnosti, turistika, poznávání sportů, sportovní chování, cyklistika
- Člověk a svět práce – práce s materiálem, konstrukční činnosti, práce se stavebnicemi, skládání z papíru, práce s netradičními konstrukčními prvky, pěstitelské práce, příprava pokrmů – stolování
- Člověk a jeho svět – místo, kde žijeme, lidé kolem nás, lidé a čas, rozmanitost přírody, člověk a zdraví

Průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Multikulturní výchova
- Mediální výchova
- Environmentální výchova
- Výchova demokratického občana

- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Dalším obsahem ŠVP školní družiny Bronzová jsou:

- Podmínky pro vzdělávání účastníků se specifickými vzdělávacími potřebami a péče o nadané žáky
- Podmínky pro přijímání účastníků
- Materiální podmínky
- Personální podmínky
- Ekonomické podmínky
- Bezpečnostní podmínky
- Evaluace
- Spolupráce s dalšími subjekty

3. Vývojová psychologie dětí mladšího školního věku

Školní družina, jako školské zařízení zájmového vzdělávání, se zaměřuje zejména na děti mladšího školního věku s cílem rozvíjet jejich specifické zájmy a schopnosti. Dětství je obdobím neustálého objevování, růstu a proměn. Tato kapitola se zaměřuje na vývojovou psychologii dětí mladšího školního věku a jejich fyzický, motorický, kognitivní, sociální a emoční vývoj, který tvoří základ pro budoucí osobnostní formování. Pro děti mladšího školního věku je fyzický vývoj klíčovým prvkem. Rychlý růst a rozvoj svalů, kostí a orgánů formuje jejich tělo a připravuje je na výzvy každodenního života. Schopnost pohybu a jemné a hrubé motoriky hraje klíčovou roli v rozvoji dětského věku. Rozvoj myšlení, paměti, pozornosti a schopnosti řešit problémy jsou klíčové aspekty kognitivního vývoje dětí mladšího školního věku. Chování vrstevníků a dospělých má vliv na sociální vývoj dětí. Formování sociálních dovedností, utváří schopnost empatie a schopnost porozumět a respektovat druhé. Role rodiny, školy a širšího sociálního prostředí a rozvoj emocionální inteligence a schopnost regulace emocí má vliv na celkový vývoj osobnosti.

3.1 Základní charakteristika mladšího školního věku

Období mladšího školního věku je vymezeno nástupem dítěte do školy, což v naší společnosti probíhá obvykle mezi šestým a sedmým rokem věku dítěte. Závisí tedy na zralosti centrální nervové soustavy a také na sociokulturních zvyklostech, kdy

se dítě stane školákem. Případné problémy s vymezením začátku tohoto období mohou nastat v situaci, kdy nezralé dítě nastoupí povinnou školní docházku a v průběhu prvních měsíců je z důvodu selhání vráceno do mateřské školy. Tyto situace jsou však ojedinělé. Konec období mladšího školního věku je naopak dán fyziologickými změnami, neboť s nástupem prvních známek pohlavního dospívání a urychlením v růstové křivce, přechází dítě do další zásadní etapy svého života a tou je poměrně dlouhý čas dospívání. Raný školní věk trvá od nástupu do školy, přibližně dva roky. Je pro něj charakteristická změna sociálního postavení i různé vývojové proměny, které se projevují především ve vztahu ke škole. Období mladšího školního věku bývá některými autory charakterizováno jako období klidu. V průběhu tohoto období však probíhají změny a to hlavně v oblasti kognitivního rozvoje. Nezdají se však tak bouřlivé a převratné jako v obdobích předcházejících a následných. Například psychoanalýza považuje toto období za období latence, vývoj však samozřejmě pokračuje plynule a trvale. Relativní emoční vyrovnanost a klid v tomto období jsou velmi důležité, neboť dítě má prostor soustředit se na posun v kognitivním vývoji, zkoumání světa a plnění školních požadavků, což se v následujícím období dospívání vlivem hormonálních změn změní. Proto je i toto zdánlivě nedůležité a na první pohled až stagnující období důležité a rozhodující pro budoucnost dítěte. Období mladšího školního věku můžeme také charakterizovat jako věk střízlivého realismu. Základní snahou dítěte je pochopit okolní svět a věci v něm doopravdy. Děti se zaměřují na to, co je, jak to je, jak věci fungují apod. To je velký rozdíl oproti předchozímu období, kdy vnímání, myšlení i jednání předškolního dítěte bylo velmi závislé na jeho vlastních přáních a fantaziích a realita pro něj nebyla příliš důležitá. Naopak v následujícím období dospívání se již děti nesmíří s tím co je, ale snaží se pochopit a navrhnout, co by mělo být, hledají obecně platné principy apod. Touha dětí v mladším školním věku pochopit, jak funguje svět, se promítá v podstatě do všech jejich zájmů, do řeči, kresby, písemných projevů, výběru knih, můžeme ji dobře sledovat i v průběhu her apod. Někdy se můžeme setkat s rozlišením realismu naivního a kritického. *„Zpravidla je realismus školáka zprvu závislý na tom, co mu autority (rodiče, učitelé, knihy) povědí, je to **realismus naivní**, a teprve později se dítě stává kritičtější, a tedy i jeho přístup ke světu je **kritický realismus** – to už se ohlašuje blízkost dospívání. I když toto rozlišení, jak je popsáno ve 20. letech 20. století německý psycholog O. Kroh, není přijímáno všeobecně, přece jen představuje asi nejčastější vývojový trend. Je ovšem pravda, že tu hodně záleží na postojích*

vychovatelů, zda například kritičnost školáka vůči autoritám tolerují či dokonce podporují, nebo zda ji s nelibostí potlačují.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, str. 118).

3.2 Fyzický vývoj

Mladší školní věk představuje klíčovou etapu v životě dětí, kdy se dramaticky mění nejen jejich fyzický vzhled, ale i tělesné schopnosti a dovednosti. Toto období od šesti do deseti let je charakterizováno nejen rychlým fyzickým růstem, ale také zdokonalováním motorických a koordinačních dovedností. Po přechodné disproportionalitě se nyní zdá školní dítě vyvinuté harmonicky. Dochází k výraznému prodloužení kostí a nárůstu svalové hmoty. V průběhu celého tohoto období se výrazně zlepšuje hrubá a jemná motorika. S nárůstem svalové hmoty a zlepšením motorických dovedností se zrychlují pohyby, svalová síla a celková koordinace pohybů těla. Tato skutečnost souvisí i s rostoucím zájmem o pohybové hry a sportovní výkony, které vyžadují sílu, obratnost a vytrvalost. Motorické výkony nejsou závislé pouze na věku, ale rovněž na vnějších podmínkách, kterými jsou vhodná podpora, povzbuzení, ale také tlumení, například v případě strachu z možnosti zranění, ublížení si. (Langmeier, 2006, s. 117)

Odborná literatura zdůrazňuje, že motorický vývoj mladších školáků není pouze o zdokonalování základních dovedností, ale také o přechodu ke složitějším a koordinovaným pohybům. Děti ve věku od 6 do 9 let zažívají období, kdy zdokonalují jemné i hrubé motorické dovednosti. Vývoj pohybových schopností, jako jsou skákání, běhání a manipulace s objekty, je pečlivě sledován v kontextu individuálního tempa a potřeb každého dítěte. Odborná literatura klade důraz na nezastupitelnou roli tělesné aktivity při podporování fyzického vývoje. Výzkumy ukazují, že pravidelná fyzická aktivita nejen posiluje svalovou hmotu a podporuje kardiovaskulární zdraví, ale také má pozitivní vliv na kognitivní funkce, včetně paměti a pozornosti. Zajištění dostatku času pro hraní a pohyb v rámci školního prostředí představuje klíčový prvek pro celkový rozvoj dítěte. Výživová péče hraje významnou roli ve fyzickém vývoji dětí. Odborná literatura zdůrazňuje nutnost vyvážené stravy, zahrnující dostatečné množství živin, minerálů a vitamínů. Správná výživa ovlivňuje nejen růst, ale i vývoj kostí, svalů a orgánů, což má klíčový význam pro celkové zdraví dítěte. Odborníci se neomezují pouze na fyzické aspekty vývoje, ale také zkoumají psychosociální dimenze. Fyzický vývoj je často spojen s rozvojem sebepojetí a socioemocionálních dovedností. Odborná

literatura vyzdvihuje význam týmového sportu a kolektivních aktivit pro posilování sociálních vazeb a emoční stability dětí. Celkově vzato, odborná literatura poskytuje komplexní a hluboký vhled do fyzického vývoje dětí mladšího školního věku. Zahrnuje nejen popis změn v tělesných parametrech, ale i významné vazby mezi fyzickým, kognitivním a socio emocionálním vývojem. Tím nám otevírá cestu k porozumění celkovému rozvoji dítěte v této klíčové fázi jeho života.

3.3 Motorický vývoj

„Vývoj pohybových funkcí přispívá k rozvoji kognitivních schopností. Neuronální infrastruktura, která slouží ke kontrole a řízení pohybu, zajišťuje i kontrolu a řízení kognitivních procesů“ (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 271).

Motorický vývoj lze definovat jako postupný proces, kdy děti zlepšují své schopnosti pohybu a koordinace. Hraje klíčovou roli v tělesném rozvoji dětí mladšího školního věku. V tomto období se děti začínají učit a zdokonalovat hrubé motorické dovednosti, zahrnují aktivity vyžadující velké svalové skupiny, jako jsou běh, skákání nebo hraní míčových her (chytání). Kromě toho probíhá i postupné zlepšování jemných motorických dovedností. To je naopak spojeno s precizními pohyby prstů a rukou, což je například důležité při psaní, kreslení nebo manipulaci s drobnými předměty. Podle teorie vývojové psychologie je motorický vývoj úzce propojen s celkovým růstem nervového systému a dalšími aspekty vývoje dítěte. Vývojová psychologie, jako disciplína zkoumající vývoj jedince od narození do dospělosti, poskytuje klíčový rámec pro pochopení motorického vývoje. Teorie vývojové psychologie, zejména Piagetova a Eriksonova teorie, zdůrazňují důležitost motorického vývoje jako součásti celkového rozvoje dítěte. Podle Piagetovy teorie kognitivního vývoje prochází děti několika stádii, včetně stadia konkrétních logických operací, kde začínají chápat konkrétní situace a provádět mentální operace. Toto stadium je spojeno s rozvojem motorických dovedností, zejména co se týče schopnosti manipulace s objekty a vykonávání fyzických úkolů. Eriksonova teorie psychosociálního vývoje zdůrazňuje význam autonomie a iniciativy v mladším školním věku. Rozvoj motorických dovedností je tedy vnímán jako prostředek, jak děti začínají ovládat své tělo a prostředí, což posiluje jejich pocit iniciativy. Výzkum v oblasti motorického vývoje používá různé metody, od pozorování chování dětí po neurologická měření. Zkoumá i vývoj motorických dovedností u dětí s různými vývojovými

charakteristikami. Sociální interakce hrají také klíčovou roli v rozvoji motorických dovedností. Hry a aktivity s vrstevníky nejen podporují fyzický pohyb, ale také rozvíjejí sociální dovednosti, komunikaci a spolupráci. Motorický vývoj v mladším školním věku je komplexním procesem, který je zkoumán v rámci vývojové psychologie a výzkumných studií. Porozumění těmto aspektům je klíčové pro pedagogickou praxi a podporu celkového rozvoje dětí v této důležité etapě života. Podle teorie vývojové psychologie, zejména konstruktivistického přístupu, dochází k postupnému zlepšování koordinace pohybů dětí v mladším školním věku. Koordinace pohybů se vyvíjí jako reakce na kombinaci růstu nervového systému a opakovaného cvičení. Fyzická zdatnost hraje klíčovou roli ve vývoji celkového zdraví a pohody dětí. V tomto období se projevuje zlepšení vytrvalosti, síly a flexibility. Podpora fyzické zdatnosti již od mladšího školního věku má význam pro prevenci zdravotních problémů v budoucnosti. Sociální a pedagogický kontext hrají důležitou roli ve formování tělesných schopností a dovedností dětí. Zapojení do strukturovaných sportovních a tělesných aktivit může pozitivně ovlivnit celkový tělesný vývoj a rozvoj sociálních dovedností. (Langmeier, 2006, s. 120)

3.4 Kognitivní vývoj

„Myšlení mladšího školáka je vázáno na realitu. To znamená, že je schopen uvažovat o něčem určitém, co zná, i když není předmět jeho úvah aktuálně přítomen. Stačí mu minulé zkušenost, aby si to, co potřebuje, mohl alespoň představit. Dítě mladšího školního věku je zaměřeno na poznání skutečného světa“ (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 280, 281).

Rozvoj kognitivních funkcí, jako jsou paměť, pozornost a myšlení u dětí mladšího školního věku, je klíčovým prvkem v jejich intelektuálním a akademickém růstu. Děti v tomto věku začínají rozvíjet jak krátkodobou, tak dlouhodobou paměť. Krátkodobá paměť jim umožňuje uchovat si informace na krátkou dobu, zatímco dlouhodobá paměť umožňuje uchovat informace na delší dobu a využívat je později. Rozvíjejí se také různé formy paměti, jako je epizodická paměť (vzpomínky na konkrétní události) a procedurální paměť (vzpomínky na dovednosti a postupy). Děti se učí, jak se zaměřit na určité podněty a ignorovat distrakce (nepozornost, roztržitost). Tato schopnost je důležitá pro úspěšné učení a řešení problémů. Postupuje také schopnost dělení pozornosti mezi více úkolů nebo podnětů. To umožňuje dětem

účinněji zpracovávat informace a plnit úkoly. V mladším školním věku se děti nacházejí ve fázi konkrétního myšlení podle Piagetovy teorie. Začínají chápat logiku a přemýšlet o konkrétních situacích a problémech. Postupuje také rozvoj symbolického myšlení, což umožňuje dětem pracovat s abstraktními symboly, jako jsou čísla nebo písmena. To je klíčové pro matematické a jazykové dovednosti. Děti se učí různé strategie pro řešení problémů, jako je rozdělování problému na menší kousky, hledání vzorů nebo zkoušení různých přístupů. Rozvíjejí se také mentální představy, což je schopnost vizualizovat a manipulovat s mentálními obrázky, což je užitečné pro řešení problémů a plánování. Děti se učí od svého sociálního prostředí. Interakce s učiteli, rodiči a vrstevníky hrají klíčovou roli v rozvoji jejich kognitivních funkcí. Podpora stimulujícího a podpůrného prostředí má významný vliv na rozvoj kognitivních funkcí dětí mladšího školního věku. Celkově lze říci, že rozvoj kognitivních funkcí u dětí mladšího školního věku je dynamický proces, který je ovlivněn biologickými, sociálními a prostředkovými faktory. Porozumění těmto aspektům je klíčové pro tvorbu efektivních vzdělávacích strategií a podporu optimálního intelektuálního vývoje dětí (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 124-130)

3.5 Emoční a socializační vývoj

„Schopnost rozpoznat emoční výraz obličeje se rozvíjí i u školáků a dokonce u adolescentů. Neurovývojové studie ukazují, že ty oblasti mozku, které jsou důležité pro zpracování výrazů obličeje, vykazují v této době funkční rozdíly. Zlepšuje se zejména rozpoznávání výrazů negativních emocí, především zlosti. Pomalejší rozvoj rozpoznávání zlosti může souviset s faktem, že projevy zlosti jsou považovány za sociálně nežádoucí a jsou potlačovány, takže děti nemají tolik příležitostí, aby se je naučily rozlišovat. Rozpoznávat výraz strachu umějí již malé děti v rámci geneticky podmíněné detekce případného ohrožení., (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 320).

Emoční vývoj dítěte mladšího školního věku představuje klíčový prvek jeho celkového rozvoje. Toto období je charakterizováno významnými změnami v emocionálním projevu, regulací emocí a schopností porozumět vlastním i ostatním emocím. Dítě mladšího školního věku v závislosti na zrání své centrální nervové soustavy zvyšuje svou emoční stabilitu. Dokáže více ovládat své pocity, rozvíjí emoční inteligenci. Rozvíjí se zřetelně i sebekontrola a ostatní autoregulační mechanismy volního charakteru. Klíčovými aspekty emočního vývoje dítěte v tomto období jsou

rozvoj emocionální inteligence, kdy dítě začíná rozvíjet schopnost identifikovat, porozumět a vyjadřovat své vlastní emoce. Tato schopnost je klíčová pro emoční inteligenci, která zahrnuje také schopnost rozpoznat a interpretovat emoce druhých. Dítě se učí pojmenovávat své pocity a chápat jejich příčiny a důsledky. V tomto věku děti začínají prožívat širší škálu emocí a učí se, jak s nimi efektivně zacházet. Kromě základních emocí, jako jsou radost, smutek nebo hněv, začínají rozpoznávat komplexnější pocity, například stud, závist nebo soucit. *“Školáci dovedou svoje emoce lépe regulovat, ať už jde o ovládání vnitřních prožitků nebo jejich vnějších projevů. Umějí dokonce předstírat emoce, které ve skutečnosti neprožívají, pokud by to bylo z nějakého důvodu žádoucí“* (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 324).

Rozvojem schopnosti sebeovládání, dítě postupně získává schopnost regulovat své emoce a kontrolovat své impulzy. To je důležité v kontextu sociálního chování a akademického úspěchu. Sebeovládání zahrnuje schopnost odložit okamžitou potřebu ve prospěch dlouhodobějšího cíle. Sociální interakce a vztahy, podporují emoční vývoj, který je spojen s rozvojem sociálních dovedností. Děti začínají lépe rozumět perspektivě druhých a jsou schopny lépe komunikovat ve skupinách. Vytvářejí si pevnější vztahy s vrstevníky a začínají projevovat zájem o romantické vztahy. Strachy a obavy, které v tomto období mohou děti začít prožívat, jsou nové typy obav. Jde především o strach ze selhání ve škole, ze sociální izolace nebo ze ztráty důvěrných vztahů. Rodiče a učitelé by měli být citliví k těmto obavám a poskytovat podporu. Rozvíjí se empatie, dítě začíná projevovat větší empatii k druhým, projevuje soucit a rozumí citům ostatních. To je klíčový krok ve vytváření zdravých vztahů a posilování sociálního kapitálu. Role rodiny a školy v tomto stádiu emočního vývoje je podporován prostředím, ve kterém se dítě nachází. Rodina a škola hrají klíčovou roli v poskytování bezpečného a podporujícího prostředí pro emoční růst. Otevřená komunikace a povzbuzení k vyjadřování emocí jsou klíčové aspekty. *„Možnost sdílení emocí, ať už pozitivních nebo negativních, s jinými lidmi, především s vrstevníky, přispívá k lepší orientaci v emoční oblasti“* (Vágnerová, Lisá, 2021, s. 323).

Celkově vzato je emoční vývoj dítěte mladšího školního věku komplexním procesem, který ovlivňuje mnoho aspektů jeho života. Poskytování podpory, porozumění a vhodných nástrojů pro řízení emocí může výrazně přispět k celkové emoční a sociální pohodě dítěte (Vágnerová, 2005, s. 261-270).

4. Konstruktivismus v pedagogice

Konstruktivismus je pedagogický a psychologický přístup, který klade důraz na aktivní roli jednotlivce při konstrukci svých vědomostí a porozumění světu kolem sebe. Tento přístup zdůrazňuje, že každý jedinec si buduje své poznání prostřednictvím vlastních zkušeností, interpretace informací a konstrukce mentálních modelů reality. Centrálním principem konstruktivismu je myšlenka, že učení je aktivní proces, během něhož jedinec aktivně buduje své poznání prostřednictvím interakce s okolním prostředím a vlastními mentálními schémata. Tento proces zahrnuje nejen akumulaci faktů, jejich přeorganizování, ale také jejich interpretaci a aplikaci na nové situace. V konstruktivistickém přístupu se vzdělávací proces zaměřuje na podporu aktivního a hlubokého porozumění, rozvoj kritického myšlení a schopnosti řešit problémy. Tento přístup klade důraz na osobnost, schopnosti a možnosti jedince a přispívá k rozvoji komplexních dovedností nezbytných pro úspěch ve společnosti. Tyto klíčové myšlenky zakladatelů konstruktivismu formulovaly základ pro moderní pedagogiku a výukové přístupy. Konstruktivismus znamená přesun od pasivního přijímání informací k aktivnímu budování poznání, kde se učící jedinec stává konstruktorem svých vlastních znalostí prostřednictvím interakce s prostředím a sociálními vztahy. Konstruktivismus představuje pedagogický a psychologický přístup k učení, který klade důraz na aktivní roli jedince při konstrukci vlastního poznání. Tento teoretický rámec vychází z přesvědčení, že učení není pouhým pasivním přijímáním informací, ale aktivním procesem, během něhož jedinec aktivně buduje a organizuje své vědomosti. Hlavní myšlenky konstruktivismu jsou formulovány zejména pracemi tří klíčových zakladatelů: Jean Piageta, Lev Vygotského a Johna Deweyho (Novotová, 2022, skripta)

Jean Piaget, švýcarský psycholog, se zaměřil na kognitivní vývoj dětí. Jeho teorie stádií kognitivního vývoje popisuje, jak děti postupně přecházejí skrze čtyři stadia, přičemž každé stadium charakterizuje specifické schopnosti a způsoby myšlení. Piaget zdůrazňoval význam aktivní konstrukce poznání dítětem, a to prostřednictvím procesů asimilace (začlenění nových informací do stávajících mentálních schémat) a akomodace (změna existujících schémat na základě nových informací).

Lev Vygotsky, ruský psycholog, se soustředil na sociální rozměr učení. Jeho teorie sociálního konstruktivismu zdůrazňuje vliv sociálních interakcí na vývoj myšlení. Koncept zóny nejbližšího vývoje poukazuje na rozdíl mezi tím, co dítě může zvládnout

samo a tím, čeho může dosáhnout s pomocí učitele nebo vrstevníků. Vygotsky považoval společenský kontext za klíčový pro formování mentálních procesů jedince.

John Dewey, americký filozof a pedagog, se zaměřoval na zkušenostní učení. Dewey zdůrazňoval význam praktického, zážitkového učení, kde se žáci aktivně zapojují do procesu. Podporoval učení se formou řešení reálných problémů, což považoval za efektivní cestu k hlubšímu a smysluplnějšímu porozumění (Novotová, 2022, skripta).

Celkově konstruktivismus posouvá důraz od tradičního modelu předávání informací k modelu, kde se učící jedinec stává konstruktorem vlastních znalostí prostřednictvím aktivní účasti, experimentování a interakce s prostředím. Tento přístup přináší nový pohled na vzdělávání, zdůrazňující individuální perspektivu, sociální interakce a praktické zkušenosti jako klíčové složky efektivního učení.

4.1 Principy konstruktivistického učení

Základním předpokladem konstruktivistického učení je uvědomit si, že jedinec, který se učí, konstruuje a tvoří svojí vlastní činností. Pokud je učení založeno na aktivní činnosti jedince, je potřeba, aby vycházelo z jeho vzdělávacích potřeb. Jeho vzdělávací potřeby jsou jeho zájmy, otázky, jež si klade, jeho motivace. Můžeme tedy říci, že jsou to potřeby, které vycházejí z jeho vnitřku. Pokud má být učení efektivní, je potřeba, aby měl jedinec o toto učení, poznávání, problém, objekt, situace, projekty zájem (Kasperová, 2023). Vzdělávací potřeby odrážejí také vývojová specifika učícího se jedince. Typickými představiteli těchto hledisek (vývojových specifík) jsou již zmiňovaní Piaget a jeho teorie kognitivního vývoje, Erikson a jeho teorie psychického a sociálního vývoje, Kohlberg a jeho teorie morálního vývoje. S vývojovými a vzdělávacími potřebami je potřeba počítat a vycházet z nich při přípravě vzdělávacích programů. To tedy znamená vycházet z toho, pro koho je program určen, mít stanoveny vzdělávací cíle programu a to v souladu s vývojovými a vzdělávacími potřebami jedince. V přípravách vzdělávacích programů zohledňujeme také věk dítěte. Vzdělávací cíle jsou jiné pro děti mladšího školního věku než pro děti staršího školního věku, či adolescenty. Další podmínkou, která souvisí se vzdělávacími potřebami jedince, je zajištění takových podmínek prostředí, při kterých se cítí bezpečně. To znamená bez hrozby odmítavé reakce, negativního hodnocení, bez strachu a stresu. Prostředí, kde je jedinec přijímán takový, jaký je, rozumíme tím,

přijímán i se svými odlišnostmi, kde je respektován jako jedinečná bytost, tam se může cítit dobře, a uvolněně. V tomto prostředí, při dodržení těchto podmínek (wellbeing), je schopen mozek upustit od obranných reakcí a zabývat se zkoumáním, analyzováním, poznáváním, dotazováním, to znamená opravdovým učením. Další podmínkou, kterou musíme při plánování, přípravě vzdělávacího programu zohlednit, je skupinová dynamika. Konstruktivistické učení probíhá totiž jak individuálně tak v sociální skupině, v komunikaci s ostatními lidmi. Je třeba se tedy zaměřit i na určité komunikační strategie (Kasperová, 2023).

V takto pojatém učení získává jedinec nové poznatky a dovednosti, rekonstruuje své dosavadní poznatky. Výsledky učení jsou prezentovány, komunikovány a reflektovány dalšími jedinci ve skupině. Vznikají tak i další myšlenkové problémy a díky nim pak další otázky, zkoumání, výzvy. Učení tak představuje nikdy nekončící proces (Novotová, 2023). Vzdělávací potřeby také zohledňují a korespondují s vývojovými specifiky učícího se jedince a to v oblasti biologického, psychického a sociálního vývoje. Při přípravě vzdělávacího programu vycházíme z toho, pro koho je program určen. Stejně tak stanovujeme cíle programu v souladu s vývojovými a vzdělávacími potřebami učícího se jedince. Vzdělávací potřeby podle Havlůjové zahrnují tyto principy:

- učení je aktivní proces učícího se jedince,
- poznání vzniká na základě subjektivně vnímané reality,
- poznání probíhá v interakci s okolím i s druhými lidmi,
- učení má sociální povahu,
- učení se odehrává v situacích blízkých životu,
- potřebuje znalosti, abychom se mohli učit,
- učení potřebuje svůj čas,
- učení se svázáno s jazykem,
- učení probíhá v kontextu našeho života.

Z uvedených principů vyplývá, že dobrá a kvalitní příprava vzdělávacího programu a všechny její části musí mít logickou posloupnost, návaznost, souvislost, musí být propojeny a vycházet ze vzdělávacích potřeb učícího se jedince, být v souladu se vzdělávacími dokumenty institucí (školní družiny, kluby, DDM, aj.). Musí mít stanoveny cíle, kterých je jedinec schopen dosáhnout. Zvoleným cílům by měl odpovídat obsah, metody a organizační formy vzdělávání. Posledním, avšak velmi

důležitým krokem kvalitního vzdělávacího programu je reflexe. Nové poznatky, zkušenosti, postupy a činnosti je žádoucí reflektovat. Dobrá reflexe pomáhá posunout proces učení dopředu, je to forma zpětné vazby. Pomocí reflexe je možné zhodnotit dosažení vytyčených vzdělávacích cílů, případně nasměrovat, co a jakým způsobem změnit a cíle tak dosáhnout.

4.2 Konstruktivistické zásady pro tvorbu výukového plánu

Tři postupné kroky dle konstruktivistických zásad jsou základní stavbou každého vzdělávacího programu. Jsou jimi evokace, uvědomění a reflexe.

Evokace znamená zaujetí novým tématem. Jde o motivaci jedince. Vzbuzení vnitřního zájmu, očekávání. Evokace vyvolává prekoncepty v mysli jedince. Prekoncepty definují konstruktivisté jako výsledek všech interakcí jedince s jeho prostředím (Novotová, 2023). Jsou to jediné nástroje, které má jedinec při učení. Pomocí těchto nástrojů (prekonceptů) chápe realitu. Termín "prekoncept" se v kontextu fáze evokace v konstruktivistické pedagogické přípravě používá k označení předchozích představ, přesvědčení nebo modelů, které jedinci mají o daném tématu nebo problému. Tyto prekoncepty mohou být založeny na jejich předchozích zkušenostech, na informacích získaných z prostředí mimo školu, nebo na neformálním učení. Fáze evokace se zaměřuje na aktivaci těchto prekonceptů u jedinců, aby bylo možné lépe porozumět jejich současnému chápání daného tématu a navázat na něj při budování nových znalostí a konceptů. Tím dochází k uvědomění si vlastních mentálních modelů a předpokladů, které ovlivňují jejich porozumění světu. V této fázi vede učitel žáky k tomu, aby vyjádřili na základě svých předchozích zkušeností, co o novém tématu vědí a znají. Použití v tomto případě může například myšlenkové mapy, otázky. Nehodnotí správnost těchto prekonceptů, ale vede je k tomu, aby si všímali rozdílností, nebo naprosto odlišných skutečností. Toto vyvolává v mysli jedince otázku, které vysvětlení je správné a které nikoliv. Tím podporuje jejich motivaci, komunikační schopnosti, sebedůvěru, která je spojena s poznáním, že i chybné znalosti mohou pomáhat při učení (Novotová, 2023). Fáze evokace v konstruktivistické pedagogické přípravě představuje klíčovou etapu v procesu učení, která se zaměřuje na aktivaci předchozích znalostí, přesvědčení a zkušeností jedince. Tato fáze vychází z předpokladu, že nové učení vzniká v kontextu toho, co již jednotlivec ví a umí, a že je třeba propojit nové informace s existujícími mentálními strukturami. Evokace spočívá v tom, že pedagogové vytvářejí situace

či otázky, které mají za úkol aktivovat a připomenout studentům jejich předchozí znalosti a zkušenosti týkající se tématu, které se právě učí. Tímto způsobem se vytváří most mezi novými informacemi a již existujícími mentálními strukturami, což umožňuje studentům lépe porozumět novým konceptům a začlenit je do svého stávajícího poznání. Během fáze evokace mohou pedagogové využívat různé metody a techniky, jako jsou například brainstorming, diskuse ve skupině, předávání zkušeností či životních příběhů, a také konkrétní otázky zaměřené na aktivaci předchozích znalostí. Cílem je podnítit studenty k přemýšlení o tom, co již ví o daném tématu, a k případné identifikaci případných mezer či nesrovnalostí ve svém porozumění. Důležitým aspektem fáze evokace je také poskytnutí prostoru pro různorodost myšlení a zkušeností mezi studenty. Každý jednotlivec má svůj vlastní mentální rámec, a proto může mít odlišné způsoby, jakými chápe dané téma. Tím, že pedagogové podporují diskusi a sdílení různých perspektiv, umožňují studentům obohacovat své porozumění prostřednictvím interakce s ostatními. Fáze evokace v konstruktivistické pedagogické přípravě tedy slouží jako prostředek k aktivaci a propojení předchozích znalostí studentů s novými informacemi. Tímto způsobem se podporuje hlubší a trvalejší učení, které vychází z individualizovaných mentálních struktur jednotlivců a respektuje jejich rozmanitost a různorodost poznávacích stylů (Kasperová, 2023).

Uvědomění je druhý krok. Řeší se zde nesoulad mezi prekonceptem a novou informací, událostí, objektem. V této fázi dochází k dekonstrukci starého, již nevyhovujícího a konstrukci nového myšlenkového schématu. Tato fáze je zásadní pro pochopení jednotlivce o tom, jak se učí a jakým způsobem si konstruuje své poznání. Tato fáze klade důraz na to, aby jedinci byli schopni pochopit své vlastní myšlenkové procesy, předpoklady a způsoby, jakými přistupují k učení. Jedná se tak o klíčovou etapu, která přispívá k metakognici, tedy schopnosti samostatně reflektovat nad vlastním učením. Během této fáze se jedince učí identifikovat své vlastní poznávací strategie a přemýšlet nad tím, jakým způsobem je mohou optimalizovat. Zároveň začínají rozpoznávat své předsudky, stereotypy a předchozí znalosti, které mohou ovlivňovat jejich učební procesy (prekoncepty). V této fázi je důležité, aby pedagogové poskytovali prostředí podporující reflexi a diskusi o učebních procesech. Jedinci by měli být povzbuzováni k tomu, aby se zamýšleli nad tím, jakým způsobem se učí nejlépe a jaké strategie jim přinášejí největší úspěch. Klíčovým aspektem je také podpora kritického myšlení a schopnosti zpochybňovat a revidovat své představy

a přesvědčení. Fáze uvědomění v konstruktivistické teorii pedagogické přípravy představuje přechod od pasivního přijímání informací k aktivnímu procesu konstrukce vlastního poznání. Je to období, během kterého studenti začínají chápat svou roli jako aktivní účastníci svého učení a jsou schopni reflektovat nad svými učebními strategiemi a postupy. Pedagogové by měli tuto fázi podporovat prostřednictvím podněcování metakognitivních dovedností a kritického myšlení, což přispívá k rozvoji komplexního a hlubokého porozumění (Kasperová 2023).

Reflexe je třetí fází konstruktivistického učení. Reflexe v pedagogické přípravě představuje klíčový prvek pro osobní rozvoj a učení se z vlastních zkušeností. Konstruktivistický přístup k pedagogické přípravě zdůrazňuje důležitost tohoto procesu, který umožňuje účastníkům lépe porozumět svým zkušenostem a přispívá k hlubšímu učení. Reflexe je vnímána jako prostředek pro hlubší porozumění, kritické myšlení a osobní růst. V této fázi se studenti podílí na aktivním procesu zpětné vazby a samo reflektují nad svými zkušenostmi, přesvědčeními a poznatky. Reflexe v konstruktivistické pedagogické přípravě je důležitým prostředkem pro učení se z vlastních zkušeností a pro budování hlubšího porozumění. Studenti jsou povzbuzováni, aby se zamýšleli nad tím, co se naučili, jak se to naučili a jaké to má důsledky pro jejich budoucí učení. Tímto způsobem se aktivně zapojují do procesu kritického myšlení a analýzy, což přispívá k rozvoji jejich schopnosti samostatně reflektovat nad vlastním učením a rozumět mu. Reflexe v rámci volnočasové pedagogické přípravy se nezdá odehrávat v neformálním prostředí, kde účastníci mají prostor sdílet své dojmy, pocity a myšlenky ohledně svých zážitků. To může probíhat například při diskusích ve skupině po aktivitách, při tvorbě deníků zážitků nebo prostřednictvím tvorby koláží či fotografií, které reflektují jejich zkušenosti a emoce. Důležitým aspektem reflexe ve volnočasové pedagogické přípravě je také podpora osobního růstu a sebepoznání účastníků. Pedagogové často fungují jako facilitátoři (moderátor, usměrňuje) tohoto procesu, poskytují prostředí, které podporuje otevřenou komunikaci a respektuje rozmanitost zkušeností a pohledů účastníků. Reflexe ve volnočasové pedagogické přípravě má za cíl pomoci účastníkům lépe porozumět svým zkušenostem a získat nové perspektivy na své učení a rozvoj. Je to proces, který umožňuje účastníkům aktivně se podílet na svém vlastním učení a přispívá k jejich osobnímu a sociálnímu rozvoji (Novotová 2023, Kasperová 2023).

Lze říci, že konstruktivistická teorie zdůrazňuje individuální a interaktivní povahu učení a klade důraz na to, aby vzdělávací procesy respektovaly rozmanitost a jedinečnost jednotlivých studentů. Jejím cílem je podporovat rozvoj kritického myšlení, samostatnosti a schopnosti aplikovat znalosti v různých kontextech.

4.3 Trendy ve vzdělávání na základě konstruktivistického pojetí

Z konstruktivistického pojetí učení vycházejí moderní trendy ve vzdělávání jako je badatelsky orientované učení (BOV), Učíme (se) venku, Začít spolu, Kritické myšlení, Interpretace kulturního a historického dědictví, Interpretace socio-geografického prostoru, terénní výuka, místně ukotvené učení aj. S konstruktivistickým pojetím učení a s myšlenkami J. Dewey úzce souvisí koncept prožitkové pedagogiky, jež se stala jedním ze základních pilířů neformálního vzdělávání. V historické perspektivě pak z konceptu konstruktivistického učení vychází Montessori a waldorfská pedagogika. V neposlední řadě se o prosazení konstruktivismu ve vzdělávání zasadila zejména projektová metoda, za zakladatele je považován William Kilpatrick (1871-1965), spolupracovník J. Dewey na Teachers College New York. Projekty a projektová metoda od počátku usilovala nejen o rozvoj vědomostí, ale i dovedností, postojů a hodnot, a to pomocí spolupráce, kooperace, vzájemného respektu a tolerance. Nejznámějšími příklady pro neformální vzdělávání jsem vybrala dva moderní trendy, se kterými se setkávám nejčastěji.

Badatelsky orientovaná výuka (BOV) je založena na konstruktivistickém stylu výuky. Používá aktivizující metody (heuristickou metodu, kritické myšlení, problémové vyučování, zkušenostní učení, projektovou výuku a učení v životních situacích. BOV využívá k vyburcování touhy po vědění, zjištění, jak věci fungují, rozporné situace (kladení otázky „Jak to tedy je?“), které se neslučují s dosavadními informacemi, porozuměním světu a to je základem pro bádání (Votápková, 2013, s. 16).

Badatelský postup:

- Co chci řešit (motivace, získávání informací, kladení otázek, výběr výzkumné otázky).
- Přicházím s domněnkou (formulace hypotézy)
- Jak zjistím, zda mám pravdu (plánování a příprava pokusu, provedení pokusu, zaznamenávání pokusu, vyhodnocení dat).

- Na konci cesty sklízím ovoce své práce (formulace závěrů, návrat k hypotéze, hledání souvislostí, prezentace, kladení nových otázek).(Votápková, 2013, s. 30)

Učíme (se) venku je iniciativa, která vznikla v roce 2017. Ve svém konceptu mají 7 dobrých důvodů, proč učit venku. Učení venku děti baví, protože je názorné, přináší nové podněty pro smysly i myšlení. Zvyšuje zájem o učení, přináší pocit smysluplnosti. Zlepšuje vzdělávací výsledky, protože skrze zážitky se vše lépe ukládá v mozku. Příroda zvyšuje pozornost a soustředění. Podporuje zdraví dětí. Pobyt venku snižuje rizika obezity i nemocí. Zvedá spokojenost učitelů i dětí, kontakt s přírodou přispívá k duševnímu zdraví a snižuje stres, úzkosti a deprese. Posiluje vztahy mezi dětmi a dětmi a učiteli. Pobyt venku rozvíjí emoční i sociální inteligenci. Učení venku je přirozené. (Daniš, 2018, s. 13-45).

Učení venku zahrnuje výuku venku na školním pozemku, v bezprostředním okolí školy, výlety, pobytové akce mimo školu. Přírodou se rozumí všechno prostředí, které zahrnuje ve větší míře živé organismy. Učení venku, využívá přírodní prostředí, pro větší pestrost a názornost forem a metod výuky (Daniš, 2018, s. 11).

Konstruktivismus v pojetí zážitkové pedagogiky

„Vědění tak mělo být co nejvíce spojeno s jednáním. Nemělo to být vědění pro vědění, ale vědění, jež přináší užitek člověku, potažmo celému lidstvu“ (Kasper, Kasperová, 2008, s. 22).

Jak ukazuje úvodní citace, již Komenský požadoval, aby žáci pozorovali a nazírali věci a jevy přímo. K opravdovému poznání věcí samých, měli žáci dojít pomocí vlastních smyslů a vlastních zkušeností při styku s reálnými věcmi. *„Pansofické studium mělo utvářet všechny stránky člověka, jeho rozum, řeč i ruku, a to tak, že jednotlivé části studia se vzájemně doplňovaly a podporovaly.“* (Kasper, Kasperová, 2008, s. 24)

Česká zážitková pedagogika používá především slova prožitek, zážitek, zkušenost, tyto pojmy jsou vyvolávány v cíleně plánovaných a uvedených situacích, kde jsou nejčastějším prostředkem různé formy hry. Celý proces je zpracováván se snahou dosáhnout co největšího rozvoje jedince. Znaky prožitku jsou: nenahraditelnost, jedinečnost, individuálnost, intencionálnost, nepřenositelnost, komplexnost (Hanuš, Chytilová, 2009).

Využití zážitkové pedagogiky je široké, ale obecně nejvíce poslouží tam, kde potřebujeme zprostředkovat chybějící zkušenost. Zážitek slouží jako prostředek k rozvoji, výchově a vzdělávání. Zážitek nemá smysl v sobě samém. Toto chápeme jako hlavní pravidlo zážitkové pedagogiky. Zážitková pedagogika pracuje s emocemi, díky nimž si lépe pamatujeme, slouží tam, kde chceme zprostředkovat chybějící zkušenost a zážitek není sám o sobě cílem, ale prostředkem něco nového se dozvědět, naučit (Škola zážitkem, 2011).

Klíčové kompetence v zážitkové pedagogice mají své místo, protože zážitková pedagogika pracuje se znalostmi, dovednostmi, postoji a tím vzniká možnost využít ji pro vědomý rozvoj klíčových kompetencí. Abychom mohli tyto kompetence rozvíjet, je potřeba dané činnosti skutečně provádět, zkoušet a zažívat je. Pro tvorbu zážitkového programu i konkrétní rozvíjení kompetencí je potřeba, vědět, co potřebuji. Je to analýza potřeb. To znamená vědět, čemu se chci věnovat a proč. Po analýze následuje stanovení cílů. Podle myšlenek J. A. Komenského je cíl nejdůležitější prvek každého aktu výchovy, každého konkrétního procesu zaměřeného na rozvoj osobnosti žáka. „*Přímo za cílem, oklikám se vždy vyhýbej. Hled' tedy hned od začátku k cíli. Ukaž jej i žákovi. Cíle si všímej bedlivěji než prostředků*“ (J. A. Komenský In: Kolář, Vališová, 2009) Je potřeba vytyčovat si reálné cíle a zohledňovat při jejich tvorbě několik aspektů. Těmi jsou samotní účastníci (o jakou cílovou skupinu se jedná, věk, vzdělání...), místo, kde chceme program realizovat, čas, který potřebujeme na uskutečnění programu, zdroje, které máme k dispozici a záměr neboli to, o co nám jde (Škola zážitkem, 2011). Poslední, ale nepostradatelnou součástí zážitkové pedagogiky je reflexe. Reflexí rozumíme zpětnou vazbu. Dala by se popsat jako ohlédnutí zpět za tím, co jsme udělali a zhodnocení jestli to bylo něčím výrazné nebo odlišné od běžného. Reflexe může mít pozitivní emoční náboj. Tyto pozitivní emoce v nás vyvolávají potřebu tyto skutečnosti v životě zachovat a opakovat. Negativní emoce naopak vyvolávají potřebu tuto zkušenost neopakovat, ale změnit, udělat jinak. Výsledkem reflexe je nová zkušenost, kterou můžeme využít ve svém životě (Hanuš, Haková, 2021, s. 198,199).

„*Reflexe je proces ze srdce do mozku, z emocí do uvědomění, z prožitku do nové zkušenosti*“ (Hanuš, Haková, 2021, s. 198).

V České republice je nejvýraznějším střediskem pro zážitkovou pedagogiku Zážitková škola Lipnice. Václav Břicháček, český psycholog, vysokoškolský učitel a dlouholetý skaut, ji v úvodu knihy Praktická učebnice zážitkové pedagogiky připodobňuje malinké univerzitě v Jabné. Univerzitě ve zdánlivě maličkém městě, kde

jeden starý doktor, dokázal hledat pravdu a slovo z Janů tvořilo v 19. století základ národa, rozehnaného po celém světě. Mluví o letech, kdy i u nás byla česká kultura a tradice potlačena. Kdy se znovu hledá pravda, tvoří univerzitní vzdělanost a výchova všech a všemi prostředky. Škola v Lipnici je školou všestranné výchovy. Škola, která hledala pravdu o světě i o poslání člověka, sílu lidského poznání vztahů, činů, poznání přírody i života člověka v přírodě. Kořeny má tato výchova zážitkové pedagogiky u nás v organizacích, jako jsou Junák (český skaut), jejím zakladatelem je středoškolský profesor Antonín Benjamín Svojsík. Snažil se o české poměry výchovy upravit cizí vzory tak, aby odpovídaly potřebám českých dětí a české kultuře a tradici. Vychází z inspirací anglické podoby skautingu, Setonovým woodcraftem, pedagogickými, psychologickými i medicínskými poznatky, humanitními ideály a národními vzory. Výchovný systém Lesní moudrost, kterou u nás založil Miloš Seifert. Tramping je ryze český jev v oblasti rekreace v přírodě. Charakterizuje ho svoboda, kamarádství, soběstačnost, odvaha a láska k přírodě. Foglarovy čtenářské kluby, jejich zakladatelem je Jaroslav Foglar. Čtenářské kluby jsou českým přínosem evropskému výchovnému hnutí. Tábornické školy, které u nás iniciovali Vlastimil Snopek a Václav Vlček. Od roku 1992 je Prázdninová škola Lipnice členem Outward Bound. Pedagogická filozofie této organizace se opírá o dva principy a to že člověk je schopen dokázat mnohem víc, než se domnívá a že jen málokdo si uvědomuje, čeho je možné dosáhnout prostřednictvím vzájemné pomoci a týmové spolupráce (Hanuš, Haková, 2021, s. 30). Prázdninová škola Lipnice se řídí etickým kodexem a jejím posláním je pomocí náročných výzev aktivovat v člověku odvahu a tvořivost, které jsou podstatou pro nabývání zkušeností. Podporují zkušenost, která vede pozitivní změně, růstu sebevědomí a odpovědnému přístupu k vlastnímu životu, druhým lidem a světu (Hanuš, Haková, 2021, s. 48).

Na základě všech těchto poznatků a možností vzdělání v neformálním vzdělávání, je koncipován i výukový program pro školní družinu venku. Jeho základy a formu tvoří metody konstruktivismu a náplň se snaží rozvíjet kompetence a naplňovat tak RVP a ŠVP školní družiny.

Praktická část: Návrh, realizace a reflexe vlastního vzdělávacího programu v oblasti neformálního vzdělávání.

5. Charakteristika skupiny a cíl výukového programu

Program je připraven pro děti 1. stupně základní školy. Děti v této skupině jsou žáci 1. třídy. Jejich věk se pohybuje v rozmezí 6 – 7 let. V této skupině je 9 dívek a 15 chlapců, z toho je 8 žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Tyto děti rozumí dobře česky, hovoří s menšími obtížemi. Program je navržen pro období podzimu a zimy ve školní družině venku. Cílem je realizovat výuku ve školní družině venku. Aktivity jsou zaměřeny převážně na environmentální výchovu, což představuje inovativní a interaktivní přístup k učení dětí v přírodě. Tento program, navržen jako součást volnočasových aktivit školní družiny, kombinuje vzdělávání a zábavu, přičemž klade důraz na rozvoj environmentální gramotnosti a uvědomělosti dětí ohledně přírody a ekologie. Aktivity jsou plánovány tak, aby odpovídaly požadavkům ŠVP školní družiny a zároveň byly motivující a atraktivní pro účastníky.

Cílem programu je podnítit zájem dětí o přírodu a ochranu životního prostředí, rozvíjet schopnosti analýzy a kritického myšlení, podporovat týmovou spolupráci a komunikaci, nabídnout alternativní formu učení mimo školní třídy, poskytnout prostor pro fyzickou aktivitu a pobyt na čerstvém vzduchu. Při aktivitách děti pozorují a identifikují přírodní jevy, vedou pozorovací deníky, ve kterých zaznamenávají změny v přírodě během podzimu a zimy. Učí se rozeznávat druhy rostlin a zvířat, sledovat změny počasí a studovat migraci ptáků nebo růst rostlin. Formou her se seznámí s principy recyklace a třídění odpadů. Prostřednictvím praktických aktivit, jako je například sběr a třídění odpadů v přírodě, si osvojí zásady odpovědného chování vůči životnímu prostředí. Spolupráce při stavbě přírodních úkrytů pro zvířata, kterými jsou například hmyzí hotely, krmítka pro ptáky, podpoří kreativitu a manuální dovednosti. Tato aktivita dětem umožňuje přispět k ochraně a podpoře biodiverzity. Hry a soutěže v přírodě (venku) slouží především pro uvolnění a zábavu a podporu fyzické aktivity a tělesné zdatnosti.

Venkovní učení poskytuje bohaté zážitky a stimulaci smyslů, což přispívá k hlubšímu a trvalejšímu učení (prožitkové učení). Fyzické aktivity venku podporují rozvoj dětí a přispívají k jejich fyzickému zdraví. Spolupráce v přírodě při různých aktivitách podporuje komunikaci a týmovou spolupráci a empatii. Environmentální

uvědomělost, kterou děti získávají prací a hrou v přírodě, pomáhá dětem lépe porozumět životnímu prostředí a motivuje k aktivní ochraně přírody. Lze tedy konstatovat, že venkovní výuka, je pro děti přínosem a zároveň naplňuje cíle školní družiny.

6. Výukový program - září

6.1 Borka - naše veselá borovice

Tento výukový program je navržen tak, aby děti nejen seznámil s okolím školy, ale také podpořil jejich zájem o přírodu a environmentální výchovu. S pomocí naší nové školní maskotky se staneme aktivními ochránci přírody a budeme pečovat o prostředí, ve kterém žijeme.

- Časový rozsah lekce: 90 minut
- Skupina dětí: 24 dětí, 9 dívek, 15 chlapců, z toho 8 žáků OMJ, 1. třída
- Téma: Borka – naše veselá borovice
- Dílčí témata: seznámení dětí s okolím školy, s borovicí, podpoření zájmu o přírodu, vyberou a vyzdobí si svého maskota
- Cíl: Zná okolí školy, dokáže určit stromy, které v areálu školy rostou, zná základní informace o borovici – zná její význam v přírodě, pojmenuje jednotlivé části stromu.
- Pomůcky: suché pastely, deník, tužka, podložky na sezení venku
- Prostředí a organizace: lekce probíhá venku v areálu školy, děti budou pracovat společně i ve skupinkách
- Průběh lekce: Začneme procházkou kolem školy. Budeme se věnovat pozorování a pojmenovávání všeho, co nás zaujme, co uvidíme. Děti mají připraveny deníky a cestou se snaží zakreslit mapu areálu školy, kterým procházíme. Cílem naší „výpravy“ je místo, kde roste skupina borovic. Tady si prohlédneme, jak vypadají, co je charakterizuje (jehlice, šišky, kůra, směr růstu), čím se liší od ostatních stromů v okolí. Vybereme jednu borovici, která bude naší maskotkou školní družiny. Budeme s ní prožívat dobrodružství po celý školní rok. Pomocí suchých pastelů dokreslíme naší maskotce obličej. Výstupky na kmeni připomínají oči a ústa, pomocí barev je zdůrazníme. Dalším úkolem, je vybrat jméno. Všechny návrhy se zapisují. Vybereme nejčastější

a budeme hlasovat. Posledním dnešním úkolem je do deníku ztvárnit naši maskotku.

- Reflexe: krátké zmapování naší procházky po areálu školy, opakování zajímavostí, které jsme viděli, formou dotazování si zopakujeme informace, které jsme si řekli o borovici. Rozloučení s naší novou kamarádkou. Připomenutí, že vybraná borovice je nyní naše školní maskotka a že se o ni budeme společně starat.

Reflexe z průběhu lekce:

Během této lekce se nevyskytly žádné zásadní problémy, nicméně bylo potřeba řešit několik drobných situací. Někteří žáci měli tendenci být rozptýlení a odcházet od skupiny během procházky kolem školy. Bylo nutné udržovat pozornost skupiny a zároveň umožnit dětem objevovat přírodu a prostředí kolem sebe. Kreslení mapy, které patřilo k prvním úkolům cestou v areálu školy, bylo pro děti složité. Byli proto rozdělení do skupin a na tvorbě mapy a zaznamenávání okolních keřů, stromů, zajímavostí do mapy pracovali ve skupinách. Některé dotazy dětí se odchylovaly od tématu a zaměřovaly se na jiné aspekty. Bylo potřeba najít rovnováhu mezi odpověďmi na tyto dotazy a udržením zaměření na hlavní téma lekce. Při hlasování o výběru školní maskotky se někteří žáci cítili zklamaní, když nebyl jejich favorit vybrán. Bylo nutné a důležité zdůraznit, že každá borovice má svůj význam a že rozhodnutí bylo přijato s ohledem na názor všech. Někteří žáci měli potíže s kreslením borovice do svých deníků, buď z důvodu nedostatečných výtvarných dovedností, nebo nedostatku sebedůvěry. Bylo důležité poskytnout jim podporu a povzbuzení k vyjádření svých myšlenek a pocitů pomocí kresby. I přes tyto drobné výzvy se podařilo úspěšně řešit všechny situace a zajistit, aby lekce proběhla bez větších komplikací. Bylo skvělé vidět, jak děti reagovaly na příležitost objevovat přírodu a učit se o borovicích s nadšením a zájmem.

6.2 Seznámení s naší borovicí Borkou

V této lekci se děti dozví podrobnější informace o borovicích a jejich významu v přírodě.

- Časový rozsah lekce: 90 minut
- Skupina dětí: 24 dětí, 9 dívek, 15 chlapců, z toho 8 žáků OMJ, 1. třída
- Téma: Seznámení s naší borovicí Borkou

- Dílčí témata: Prohloubení vztahu k přírodě, bližší seznámení s významem a způsobem růstu borovicových stromů, vytváření a prohlubování vztahu s novým maskotem školní družiny,
- Cíl: Děti umí pojmenovat všechny části stromu, vědí, k čemu slouží a jak funguje jehličí, znají, jakým způsobem se strom rozmnožuje, znají a popíší samčí a samičí šišku, vědí, jak je borovice důležitá v přírodě.
- Pomůcky: deník, tužka, zalamované obrázky stromů borovic, provázek, drátek, barevné stužky, nůžky, fixy na různé materiály
- Prostředí a organizace: Děti budou pracovat jako jeden společný tým i ve skupinkách. Program bude probíhat venku v místě školních borovic.
- Průběh lekce: děti již z předchozí lekce vědí, že jejich program bude pokračovat pod borovicemi v areálu školy. Společně zde všichni přijdou a pozdraví se svou novou kamarádkou maskotkou Borkou. V úvodu si jen v rychlosti připomeneme informace z předchozí lekce. Formou dotazování otevíráme nové téma a nastiňují se nové informace: *Co je to borovice, jak vypadá, čím je speciální, proč je důležitá, znáš nějakou zajímavost o borovicích?* Tímto dotazováním a zaznamenáváním rychlých odpovědí vyvoláme diskusi a zvědavost dětí, dovědět se další informace. V další fázi již hovoříme o konkrétních věcech. Borovice je stálezelený jehličnatý strom, který patří do čeledi borovicovité (Pinaceae) a rodu Pinus. Tento druh stromu je rozšířen po celém světě, od polárních oblastí až po tropické pásy. Borovice mají charakteristické jehlice uspořádané ve svazečcích, které jim pomáhají přežít v různých podmínkách, včetně sucha a chladného počasí. Mezi typické znaky borovic patří také jejich šišky, které obsahují semena a jsou důležitým způsobem rozmnožování. Borovice mají také typickou kůru, která se často stává odolnou proti požárům a škůdcům. Význam borovic je rozmanitý. Jsou hojně využívány v lesnictví a dřevařském průmyslu pro výrobu dřeva a dřevní hmoty. Borovicové dřevo má široké využití od stavebnictví po výrobu nábytku a papíru. Dále mají borovice ekologický význam, neboť přispívají k ochraně půdy, zlepšují kvalitu vzduchu a poskytují životní prostředí pro mnoho druhů rostlin a živočichů. V mnoha kulturách jsou borovice považovány za symbol síly, dlouhověkosti a odolnosti. Borovice pomáhají čistit vzduch tím, že absorbují škodlivé látky a uvolňují kyslík. Poskytují úkryt a potravu pro mnoho zvířat, jako jsou ptáci a veverka. Existuje mnoho druhů borovic po celém světě, které se liší tvarem

a velikostí. Některé druhy borovic mohou žít až 500 let! Borovice mají speciální pryskyřici, která je používána k výrobě vonných věcí, jako jsou svíčky a vonné oleje.

Po této edukativní části následuje uvolnění a zábava, při které si děti vyrobí ozdoby pro svou maskotku Borku. Sbírají šišky a ty podle své vlastní kreativity zdobí barevnými stužkami nebo fixy. Ozdoby naváží na provázky a zavěsí se na větve borovic.

- **Reflexe:** Co jsme dnes dělali? - Děti se zamýšlí nad tím, co dělaly během aktivity, a shrneme hlavní body, jako bylo objevování borovic, tvorba ozdob a sdílení svých myšlenek a pocitů.

Co jsem se o borovici dověděl/a? - Děti sdílejí nové informace, které se naučily o borovicích během aktivity, například jak poznat borovici, jaké má borovice vlastnosti nebo jaký má význam pro přírodu.

Co se mi na dnešní aktivitě líbilo nejvíce? - Děti se zaměří na pozitivní zážitky z aktivity a sdílí, co je dnes nejvíce zaujalo nebo potěšilo.

Jak jsem se cítil/a během aktivit? - Děti popíší své pocity a emoce, které zažily během aktivity, a pokusí se najít slova, která by je nejlépe popsala.

Co bych se chtěl/a dozvědět příště? - Děti vyjádří svou zvědavost a zájem o téma a přemýšlejí o otázkách, na které by chtěly najít odpověď nebo o dalších aspektech borovic, které by chtěly prozkoumat.

Co si myslím o naší maskotce borovice Borce? - Děti se zamyslí nad významem borovice jako naší školní maskotky a vyjádří své myšlenky a pocity ohledně toho, co pro ně borovice znamená.

Reflexe z průběhu lekce:

Aktivita, během které se děti seznamovaly s borovicemi, naší školní maskotkou, byla celkově velmi inspirativní a plná pozitivní energie. Několik aspektů této aktivity bych ráda reflektovala. Děti se do aktivity zapojily s velkým nadšením a zájmem. Bylo krásné sledovat, jak se ptají na různé detaily o borovicích a s jakým zaujetím objevovaly jejich různé rysy. Jejich aktivní účast byla pro mě velmi povzbuzující a potvrzuje, že téma borovice mělo pro ně skutečný význam. Během tvůrčí části aktivity jsem byla ohromena různorodostí nápadů a přístupů, které děti při tvorbě ozdob využily. Každé dítě se snažilo vyjádřit svou vlastní představu o borovici a vytvořit něco jedinečného. Povedlo se jim vytvořit krásné korálky z borovicových šišek a společně jsme je pověsili

kolem kmene naší maskotky. Tato část aktivity podpořila jejich tvořivost a umožnila jim vyjádřit své myšlenky a pocity prostřednictvím uměleckého projevu. Po dokončení tvorby jsme měli příležitost sdílet své výtvary a vyjádřit své pocity a myšlenky ohledně borovice jako naší školní maskotky. Celkově mám pocit, že tato aktivita pomohla dětem upevnit jejich vztah k přírodě a k naší školní maskotce - borovici. Získaly nové poznatky o tomto stromu a prohloubily své porozumění jeho významu. Doufám, že tato aktivita přispěla k rozvoji jejich úcty k přírodě a povzbudila je k péči o ni.

6.3 Pohádkové dobrodružství s Borkou

Program pro děti zaměřený na čtení pohádek a vyprávění příběhů maskotce školní družiny borovici Borce.

- Časový rozsah lekce: 90 minut
- Skupina dětí: 24 dětí, 9 dívek, 15 chlapců, z toho 8 žáků OMJ, 1. třída
- Téma: Pohádková dobrodružství s Borkou
- Dílčí témata: Kreativní čtení a vyprávění příběhů v přírodě, Rozvoj schopnosti poznávání, kreativity, komunikace, vnímání
- Cíl: Dítě dokáže složit jednoduchý příběh, pohádku a odvyprávět ji, dokáže formulovat své myšlenky do vět.
- Pomůcky: deník, tužka, text úvodní pohádky, podsedáky
- Prostředí a organizace: Lekce proběhne venku, děti budou při práci rozděleny do skupin.
- Průběh lekce: Děti se sejdou venku u své maskotky Borky. Na úvod se přivítají a dozví se, jaký bude program dnešního odpoledne. Tématem bude pohádka a děti budou hovořit o pohádkách, jestli je mají rády a proč a které se jim líbí, nelíbí. Po tomto úvodu bude následovat pohádka pro děti i naši borovici. Děti si rozloží podložky na sezení. Následuje čtení krátké pohádky:

Žila jednou v hlubokém lesním háji stará a moudrá borovice jménem Borůvka. Borůvka stála na okraji malého lesního rybníčka a měla širokou korunu, ve které si mnoho ptáků stavělo svá hnízda. Měla ráda děti, které sem chodily hrát a odpočívat pod jejím stínem. Když se děti zastavily u Borůvky, poslouchala jejich veselý smích a radostné hlasy, a její větve se nad nimi kývaly jako na pozdrav. Jednoho dne přišla do lesa malá dívka jménem Alenka. Alenka byla smutná, protože se jí ztratila její oblíbená hračka - malá dřevěná panenka,

kterou dostala od své babičky. Alenka zoufale hledala po celém lese, ale její hračka nebyla nikde k nalezení. Když se Alenka dostala k Borůvce, usedla si na její kořeny a začala tiše plakat. Borůvka cítila její smutek a rozhodla se jí pomoci. Své jehličí rozprostřela po celém okolí a svými větvemi zahalila celý les. Pomáhala Alence hledat její hračku, nakonec přišly k jednomu ze starých pařezů, kde hračka zářila mezi suchými listy. Alenka se zaradovala a poděkovala Borůvce za její pomoc. Borůvka jí odpověděla tichým šelestem svého jehličí a poslala ji zpět domů s úsměvem na tváři. Od té doby byla Alenka Borůvce vděčná a věděla, že kdykoli bude mít potíže, může se k ní vrátit a ona jí pomůže.

Následuje diskuse o pohádce a její hlavní myšlence (o lásce k dětem a radosti z pomoci druhým). Po této části se děti rozdělí do skupin a každá skupina se pokusí vymyslet příběh nebo pohádku. Budou mít možnost vymyslet úplně nový příběh nebo pokračovat a dál rozvíjet ten, který slyšely. V průběhu tvoření se mohou pohybovat ve vymezeném prostoru, aby hledaly inspiraci. Pro zaznamenávání svého příběhu budou děti používat svůj deník, kde si jednotlivé části příběhu budou kreslit a znázorňovat tak, aby se jim potom příběh dobře vyprávěl a pamatoval. Na tuto část budou mít 20 minut. Po té se všichni sejdou pod borovicemi. Znovu se posadí na podložky a každá skupina odvypráví svoji pohádku nebo příběh. Pokud budou chtít, podělí se i o své kresby.

- **Reflexe:** V kruhu společně zhodnotíme příběhy, které jsme slyšeli. Máme možnost hovořit o věcech, které nás zaujaly, nebo se zeptat na věci, kterým jsme nerozuměli. Děti budou moci zhodnotit, jak složité pro ně bylo vytvořit příběh, jaké to je odvyprávět jej před ostatními a jak se jim spolupracovalo ve skupinách (dovedly se domluvit, jak řešit neshody, jak si rozdělit práci).

Reflexe z průběhu lekce:

Jsem velmi spokojená s dnešní aktivitou, která se jmenovala Pohádková dobrodružství s Borkou. Bylo skvělé sledovat, jak se děti zapojily do tvoření a vyprávění pohádek a příběhů. Tato aktivita nejenže podněcovala jejich kreativitu, ale také rozvíjela dovednosti v oblasti spolupráce, komunikace a uvědomění si přírody. Jsem ráda, že jsme se rozhodli aktivitu provést venku, protože to dětem poskytuje příležitost k prozkoumání přírody a získání inspirace pro své příběhy. Viděla jsem, jak se děti radují z každého objeveného detailu a jak se jejich představivost rozvíjela.

Během aktivity jsem si všimla několika úskalí, na která bylo nutné reagovat. Jedním z nich byla různorodost schopností dětí. Někteří se snadno zapojovali do tvorby příběhů a jejich zapálení bylo jako divadelní představení, zatímco jiní potřebovali více podpory a povzbuzení. Snažila jsem se vytvořit prostředí, ve kterém se všechny děti cítily podporovány a oceněny za své úsilí. Děti se radovaly a bavily tvorbou příběhů a společného sdílení své fantazie. Bylo to velmi povzbuzující. Věřím, že jejich zážitek posílil lásku ke čtení, přírodě a tvůrčímu vyjádření.

6.4 Hledání pokladu s borovicí Borkou

Dnes se společně vydáme na dobrodružnou výpravu do parku, kde budeme objevovat skryté poklady, které nám zdejší prostředí nabízí. Kdekoliv se podíváte, můžete najít kouzelné poklady, od zajímavého, zářícího kamene, pestrobarevných listů, zajímavých šišek, až po různé plody, které svědčí o kráse a bohatství přírody.

- Časový rozsah lekce: 60 minut
- Skupina dětí:
- Téma: Hledání Pokladů v zákoutích parku
- Dílčí téma: Rozvíjet kreativitu, pozorovací dovednosti a spolupráci dětí při průzkumu přírody.
- Cíl: Děti si lépe a pozorněji umí všimnout toho, co mají kolem sebe a pod nohama, děti vědí, že poklad neznamena jen věc, která se třpytí a má nevyčísitelnou hodnotu.
- Pomůcky: plátěná taška, lupa, deník, tužka, sladkost jako překvapení při sbírání přírodních pokladů
- Prostředí a organizace: Aktivita bude probíhat venku, děti budou pracovat ve skupinkách.

Průběh lekce: Zahájení lekce uvítáním dětí a krátkou diskusí o tom, co jsou poklady a jaké druhy pokladů by se mohly nacházet v přírodě. Diskuse o tom, proč je příroda dobrým místem k hledání pokladů. Děti jsou rozděleny do skupin a vydají se na průzkum v rozlehlém parku v blízkosti školy. Každá skupina má za úkol hledat různé přírodní poklady, jako jsou barevné listy, zajímavé kameny, krásné šišky, plody nebo jiné předměty, které je zaujmou. Jakmile děti najdou nějaký poklad, zaznamenají ho na papír (nebo mohou kreslit obrázek) a popíší, co je na něm zaujalo.

Toto cvičení pomáhá dětem rozvíjet pozorovací dovednosti a jazykové schopnosti. Po návratu se skupiny sejdou u našeho maskota a sdílejí své nálezy s ostatními. Děti mohou vyprávět příběhy o svých nálezech a o tom, co se jim nejvíce líbilo. Překvapením na konec je poslední poklad v podobě balíčku s bonbóny, který je zavěšený na větvi stromu našeho maskota borovice Borky.

***Motivační úvod:** Milé děti, dnes nás čeká dobrodružná výprava, která nás zavede do tajemného světa přírodních pokladů! Kdo z vás miluje dobrodružství? Kdo by se chtěl vydat na vzrušující průzkum do lesa a objevit skryté poklady? Vydáme do okolí naší školy, abychom prozkoumali její tajemství a objevili skryté poklady, které se tam možná skrývají. Budeme hledat barevné listí, zářivé šišky, tajemné kameny a další přírodní poklady, které nás zaujmou. Ale nejlepší na tom všem je, že budeme tuto výpravu podnikat společně! Budeme tvořit týmy dobrodruhů a společně budeme zkoumat lesní houští, proplétat se mezi stromy a hledat poklady, které nás budou překvapovat a inspirovat. A víte co je nejlepší? Každý z vás může být skutečným hrdinou této dobrodružné výpravy! Vaše odvaha, pozorovací dovednosti a kreativita nás povedou k objevům a zážitkům. Takže se připravte na dobrodružství, na které nezapomenete! Už se nemůžeme dočkat, až společně objevíme poklady, které na nás čekají. Jsme připraveni? Tak pojďme na to!*

- **Reflexe:** Společně s dětmi se zamyslíme nad tím, co jsme se dnes naučili a jaké poklady jsme našli. Mohou se zaměřit na to, jaké nové informace získali o přírodě, jakými dovednostmi se zdokonalili (např. pozorování, spolupráce, komunikace) a jaké osobní úspěchy dosáhli. Diskuse o tom, proč je důležité si všimnout krásy přírody a hledat poklady v okolí. Závěrečné shrnutí lekce, pochvala dětem za jejich úsilí a zdůraznění důležitosti průzkumu a pozorování přírody.

Reflexe z průběhu lekce:

Tato výuková lekce se ukázala jako zábavný a efektivní způsob, jak propojit přírodní průzkum s konstruktivistickými pedagogickými principy. Konstruktivismus zdůrazňuje aktivní účast žáků na vlastním učení a staví na předpokladu, že žáci konstruují své znalosti a porozumění prostřednictvím interakce se svým prostředím. Výchozím bodem lekce bylo motivující téma hledání pokladů v přírodě, které přitáhlo

zájem dětí a vytvořilo prostředí pro aktivní účast a objevování. Žáci byli povzbuzováni k tomu, aby se sami zapojili do procesu učení tím, že formulovali otázky, navrhovali strategie hledání a spolupracovali ve skupinách. Tato aktivní participace poskytuje žákům příležitost k vlastnímu zkoumání a konstruování znalostí. Před samotným začátkem byli upozorněni na možná rizika spojená s pobytem v přírodě. Šlo hlavně o ochutnávání plodů, které se jim zdály lákavé, opouštění prostoru určeného pro pátrání a různorodost terénu. Řešili jsme jednu malou odřeninu a lehké poranění (říznutí a bodnutí) prstu. Menší problém způsobilo i rozdělení do skupin. Děti se nedělily samy, ale byly rozděleny na základě mojí volby. Mým cílem bylo sestavit skupinu tak, aby v ní byly jak děti, které jsou soutěživé s dostatkem sebevědomí a rychlým rozhodováním, tak i ty, které mají problém se sebedůvěrou a jistotou, tedy ty, které potřebují více času a přemýšlení. Do každé skupiny byli přiřazeni i žáci s OMJ, aby byli součástí kolektivu, komunikovali v českém jazyce a rozvíjeli tak slovní zásobu. Cílem při rozdělování dětí byla podpora, spolupráce, motivace a bezpečnost dětí. Důležitou součástí lekce bylo také reflektování a sdílení získaných poznatků. Žáci měli příležitost sdílet své zkušenosti, diskutovat o svých pozorováních a porovnávat své myšlenky s ostatními. Tento proces podporoval kritické myšlení a komunikaci mezi žáky, což je klíčovým cílem konstruktivistického přístupu. Některé děti řešily problém s nedůvěrou v to, co se jim podařilo najít. Nebyly si jisté, zda je jejich nález opravdový poklad a díky této nejistotě ztrácely chuť k pokračování v činnosti. Pomohla motivace, pochvala, pozitivní zpětná vazba a komunikace s ostatními spolužáky. V průběhu hledání pokladů v přírodě si každé dítě zaznamenávalo své objevy do svých vlastních deníků. S pomocí kreativity a radosti z objevování, děti vyjadřovaly své dojmy formou kresby nebo jakýmkoliv jiným způsobem, který jim vyhovoval. Pro některé to byla barevná malba lesa plného pokladů, zatímco pro jiné to bylo slovní popisný záznam jejich dobrodružství. Tyto osobní deníky nám nejen umožnily nahlédnout do světa jejich fantazie a kreativity, ale také nám poskytly cenné zpětné informace o tom, co pro ně bylo nejdůležitější a co je nejvíce zaujalo během výukové aktivity.

Další důležitou složkou lekce bylo propojení s reálným životem a přenos získaných dovedností do kontextu mimo školní prostředí. Žáci nejenže hledali poklady v přírodě, ale také se učili rozpoznávat různé druhy rostlin a zvířat, zkoumali geografické rysy prostředí a rozvíjeli svou schopnost spolupracovat a komunikovat s ostatními. Žáci měli možnost aktivně se zapojit do procesu učení, konstruovat si vlastní znalosti a dovednosti a sdílet své poznatky s ostatními. Tím bylo dosaženo

hlubšího porozumění a zážitkového učení, které má dlouhodobý vliv na rozvoj žáků. Po návratu z pátrání po pokladech se děti posadily v areálu školy pod svými borovicemi (u svého školního maskota Borky) a společně sdílely zážitky, poklady a své deníky a záznamy v nich. Čekalo je ještě jedno překvapení v podobě balíčku se sladkostmi, který byl přivázaný na větví borovice. Tento nečekaný poklad, byl příjemným zakončením aktivity a všechny děti odcházely s úsměvem na tvářích.

7. Výukový program - říjen

7.1 Zvuky a pohyby přírody

Tento program se zaměřuje na objevování zvuků stromů a jejich prostředí prostřednictvím různých kreativních technik. Děti budou experimentovat s různými zvuky, jako je šustění listů ve větru nebo šplouchání vody a pomocí pohybu a zvuku budou venku napodobovat atmosféru přírody. Program nabídne dětem možnost zkoumat a poznávat přírodu prostřednictvím hudebních a pohybových aktivit, což pomůže rozvíjet jejich představivost, kreativitu a smyslové vnímání.

- Časový rozsah lekce: 60 minut
- Téma: Tanec s přírodou
- Dílčí témata: Rozvíjet pohybové schopnosti, rytmus a představivost dětí prostřednictvím tanečního cvičení inspirovaného stromy.
- Cíl: Umí poslouchat zvuky přírody, všímá si pohybů stromů, listů, vody a zapojí kreativitu a představivost a umí je napodobit, vytvoří vlastní choreografii
- Pomůcky: Malý kapesní reproduktor, telefon s aplikací pro hudbu, pomůcky pro vyřukávání rytmu (mohou si nasbírat v přírodě), podložky na sezení
- Prostředí a organizace: Lekce proběhne venku, děti budou pracovat společně i ve skupinkách. Společně se přesuneme do parku v blízkosti školy. Všichni si najdou pohodlné místo a usadí se. Dětem pomocí telefonu a reproduktoru slyší zvuky přírody (les, ptáci, voda https://youtu.be/StH8mHu3D40?si=DpjkvjGL2ZY7-EP_). Je důležité, aby se při poslechu dokázaly děti uklidnit a koncentrovat se jen na vnímání přírody. Nyní se děti rozdělí do skupin a budeme poslouchat zvuky okolí. Slyšíš vodu, slyšíš vítr, slyšíš listy, slyšíš větve, slyšíš ptáky? Společně zkusíme zvuky napodobit, snažíme se vydávat stejné zvuky nebo použít přírodniny kolem sebe a zvuk

napodobit. Každá skupina dostane za úkol poslouchat nějaký zvuk a ten nám předvést (napodobit). Ostatní budeme hádat, který zvuk to byl. Dalším úkolem bude pozorovat pohyb v přírodě. Jak se hýbou stromy, keře, květiny, voda, ptáci...? Všechny pohyby si opět společně zkusíme napodobit. Znovu se děti rozřadí do skupin a každá skupina si vybere pohyb přírody, který nám předvede, a my opět budeme hádat. Předpokládané pohybové prvky: pohyby rukama, které připomínají pohyb větví a listů ve větru, lehké kývání a tančivé pohyby, které jsou typické pro houpání stromu, zůstat pevně na místě a stabilizovat své tělo, jako když strom silně zakotvuje své kořeny v zemi, postupně zvyšovat svou výšku a rozpínat se do stran, předstírajíc růst stromu, napodobit proces kvetení a rozmnožování, hledání světla, reakce na déšť, představovat roční období a změny v něm, mohou zkusit komunikovat jako stromy mezi sebou. Poslechové prvky: mohou předstírat zvuky šustění listů tím, že budou tleskat nebo pleskat rukama, plácáním do dlaní nebo třením prstů o dlaně, vytvářet zvuk větru tím, že zvukově napodobí jemné šumění větru, šepot listů nebo zvuky, předstírat zvuky zvířat, které žijí na stromech, jako jsou zpívající ptáci, šplhající veverky po kmenech nebo bzučící hmyz.

Posledním úkolem bude zazpívat si společně písničku o stromech (<https://youtu.be/Txliy8f9sEY?si=6VLX1wJHE6fA-RXJ> – Stromy. <https://youtu.be/sIWtcNiexs?si=f-jMyMICjaZc5qJV> Hlavně, že jsme na vzduchu).

- Reflexe: Skupinová reflexe formou vzájemného sdílení zážitků, jaké emoce, jaké pocity aktivita v dětech vyvolala.

Reflexe z průběhu lekce:

Na začátku této aktivity byly děti lehce v rozpacích. Nevěděly, co mají očekávat. Překvapilo je, že má být klid, že se mají soustředit a sledovat pohyby přírody a poslouchat zvuky. Bylo pro ně docela složité se zastavit a vnímat. Trvalo dlouho, než se přestaly věnovat jiným okolním věcem. Pomohla krátká demonstrace aktivity, aby se děti uvolnily a pochopily, že jde i o zábavu. Tím, že se rozdělily do skupin, se děti uvolnily, protože se jako tým cítily lépe. Pozornost neudržely moc dlouho, ale zadaný úkol splnily. Nejtěžší to bylo pro chlapce, kteří mají rádi akci a sport. Ale i oni nakonec zadané úkoly zvládli a byla u toho i legrace. Některé děti se této aktivitě chtěly věnovat déle a více. Bavilo je pozorování a předvádění. Část lekce, při které se hádalo,

co jednotlivé skupinky předvádí, se líbila všem. Tam se zapojili i naši „sportovci“ a dobře se bavili. V průběhu lekce jsem se pak rozhodla pro dvě skupiny a změnili jsme místo. Část, která aktivitu splnila, ale tím pro ně zájem skončil, šla na hřiště a druhá skupina, kterou aktivita bavila a chtěla se jí více věnovat, se přesunula vedle hřiště, kde je malý lesík, travnatá plocha a potok a pokračovala v aktivitě tam. Obě místa jsou vedle sebe a na děti lze dohlížet. Skupina, která pokračovala v napodobování a poslouchání ke své zábavě přidala i komentování ostatních při předvádění, takže se přidala i moderátorská kreativní akce. Snahou o trpělivost, respekt a individuální přístup k potřebám a pocitům dětí, se aktivita povedla a zapojily se i děti, které zpočátku neměly zájem.

7.2 Přírodní umění pod širým nebem

Tento program umožňuje dětem aktivně prožít a objevovat krásu přírody a zároveň se vyjadřovat a tvořit pomocí různých uměleckých technik. Využití přírodních materiálů a prostředí podporuje smyslové vnímání a kreativitu dětí, zatímco dodržování principů konstruktivismu umožňuje, aby se děti učily prostřednictvím vlastních zážitků a experimentování.

- Časový rozsah lekce: lekce bude probíhat celý týden, každý den v rozsahu 60 – 90 minut
- Téma: Kresba přírodními materiály, tvorba z přírodních materiálů
- Dílčí témata: Podporovat kreativitu a sebevyjádření dětí prostřednictvím uměleckých aktivit. Rozvíjet pozorovací schopnosti a vnímání krásy přírody. Posilovat vztah dětí k přírodě a životnímu prostředí. Podporovat spolupráci a sdílení nápadů mezi dětmi.
- Cíl: Dítě umí zapojit svou kreativitu a představivost, umí použít přírodní materiály a experimentovat s nimi, umí použít různé techniky kresby a tvorby a s použitím přírodních prvků tvořit umělecká díla.
- Pomůcky: Papíry, tužky, uhly, lepidla, podložky na sezení, štětce, akrylové barvy, provázek, kuličky, velký papír, na kterém budou tři smajlíci (velký úsměv, menší úsměv, bez úsměvu).
- Prostředí a organizace: Lekce bude probíhat venku. V průběhu týdne se bude místo pro aktivitu střídat. Děti budou pracovat v parku v blízkosti školy, kde je rozmanitá příroda a mnoho podnětů pro inspiraci a v areálu školy v místě,

kde rostou stromy. Úvod a seznámení (první den) s průběhem programu proběhne venku mimo školní areál formou procházky. Cílem procházky bude pozorovat přírodu a vše okolo ní (stromy, květiny, tráva, kameny, větvičky, listí, atd.). Následuje diskuse o kráse přírody a inspiraci, kterou příroda poskytuje pro umělecké a tvůrčí aktivity. Následující dva dny již proběhne konkrétní činnost, kterou bude tvoření. Děti si mohou vybrat, zda budou tvořit na přírodní materiály (kůra stromu, kameny, listy) nebo použijí papír, na který budou moci malovat přírodninami, přírodními pigmenty (barevné květy, větve, listí, tráva, plody, hlína). Děti budou experimentovat s různými barvami a texturami k vytváření abstraktních a konkrétních obrazů. K tvoření mohou používat i uhly, nebo akrylové barvy a štětce, pastelky či fixy, kterými jde kreslit na různé materiály. Mohou zkusit obkreslovat různé struktury materiálů (kůra stromu, listy, atd.). Vše mohou zkusit kombinovat dohromady, mohou zkusit tvořit koláže. Tato činnost se bude prolínat dvěma dny, vždy v časové dotaci 90 minut. Další (čtvrtý) den bude probíhat mimo školní areál (park). Děti budou sbírat přírodniny a tvořit umělecká díla. Při této činnosti budou rozděleni do skupin. Časová dotace pro tuto aktivitu je 90 minut. Prvních 30 minut na sbírání přírodnin, dalších 40 minut na konkrétní tvoření a 20 minut na prezentaci a zhodnocení aktivity. Poslední (pátý) den proběhne výstava prací a hodnocení (reflexe) celého týdne. V areálu školy rozložíme a vystavíme práce. Použijeme i naše školní borovice jako výstavní místo. Mezi větve bude natažen provaz a na něj se pomocí kolíčků pověsí výtvarná díla. Ta, která pověsit nelze, se opře o kmeny stromů, případně se rozloží okolo. Instalace patří k lekci. Při výstavě budou mít děti možnost svá díla prezentovat. Toto je dobrovolné. Po výstavě proběhne závěrečné zhodnocení formou přidělování bodů smajlíkům.

- Reflexe: bude probíhat formou závěrečné výstavy uměleckých děl. Malí umělci mohou své dílo prezentovat ostatním, popíše svou techniku, co se dařilo, nedařilo, jak se mu podařilo splnit své představy. Konečné hodnocení provedou všichni a to formou přidělení bodu ke třem různým smajlíkům.

Reflexe z průběhu lekce:

Celý týden jsme měli možnost prozkoumat svět tvoření pomocí přírodních materiálů. Naše venkovní lekce byla plná kreativity, fantazie a objevování. Děti měly možnost pracovat s různými přírodními materiály, jako je kůra stromu, rostliny, květiny,

kameny a větvičky a vytvářet z nich krásná umělecká díla. Během tvoření jsme nejen zdokonalovali naše umělecké dovednosti, ale také jsme se učili o kráse a bohatství přírody kolem nás. Děti se zapojily do různých aktivit, jako bylo malování s pigmenty z květin, kreslení na kůře stromů, skládání mozaiky z kamínků a tvorba obrazů z přírodních materiálů v duchu land artu. Každé dílo, které jsme vytvořili, bylo unikátní a vyjadřovalo naši fantazii a inspiraci z přírody. Vytvořili jsme barevné obrazy, které odrážely pestrost přírodního světa kolem nás a současně jsme si užívali čas venku a sdílení našich nápadů a příběhů s ostatními.

Tato lekce nejen posílila naše umělecké schopnosti, ale také nám připomněla, jak je důležité si vážit a chránit krásu přírody. Jsme vděční za možnost strávit čas venku, tvořit a objevovat nové způsoby, jak propojit umění s přírodou. V průběhu lekcí jsme se občas potýkali s malými obtížemi, které bylo potřeba řešit. Některé materiály, které jsme měli v plánu použít, se nám nepodařilo najít. Bylo potřeba zapojit fantazii a problém vyřešit a materiál nahradit nebo změnit plán. Vzhledem k tomu, že jsme pracovali v přírodě a s přírodními materiály, potkali jsme se i s alergiemi. Bylo tedy potřeba zajistit, aby byly přírodní materiály používány s ohledem na zdraví dětí a jejich bezpečnost. Některé děti měly problém s motivací. Bylo pro ně obtížné uvolnit svoji fantazii a kreativitu. Přece jen pro ně tato činnost není přirozená, jsou zvyklé na lavici, klasické barvy, vodu a jiné pomůcky, které jim v přírodě chyběly. Absence umyvadla a vody se vyskytla u více dětí. Tento problém jsme řešili vlhčenými ubrousky. Děti se pak cítily více komfortně. Všimla jsem si, že postupem času si na to, že se mohou umazat a mít špinavé ruce zvykly a neměly s touto situací takový problém jako na začátku. Několik konfliktů se vyskytlo i mezi dětmi a to díky sdílení materiálů. Děti věděly, že se i při této činnosti šetří příroda a neplýtvá se a také to, že dbáme na ochranu životního prostředí. Dalším problémem při činnosti byla ztráta koncentrace. Některé děti se zabraly do sbírání přírodnin a hrály si s nimi. V tomto případě bylo potřeba děti znovu navést na činnost, která byla cílem lekce. Velmi hezký byl poslední den, který byl zaměřen hlavně na společnou reflexi celého týdne. Instalace výstavy děti bavila a reakce a hodnocení bylo jen kladné, což dokázalo i naše měření pomocí přidělení bodů jednotlivým smajlíkům.

7.3 Stavba domečku pro lesní skřítky

Tento program umožňuje dětem aktivně se zapojit do tvorby prostředí pro imaginární postavy a současně rozvíjet svou kreativitu, fantazii a dovednosti a také

spolupráci a komunikaci. Stavba domečků pro skřítky také podporuje dětský vztah k přírodě a péči o životní prostředí.

- Časový rozsah lekce: Tato lekce bude probíhat celý týden v rozsahu 60 minut denně
- Téma: Architekti lesních skřítků
- Dílčí témata: Podporovat kreativitu a fantazii dětí při tvorbě prostředí pro imaginární postavy. Posilovat spolupráci, komunikaci a týmovou práci mezi dětmi. Rozvíjet smysl pro odpovědnost k životnímu prostředí a péči o přírodu. Podnítit zájem o přírodní prostředí a jeho ochranu.
- Cíl: Děti v průběhu týdne navrhnu a nakreslí domeček pro skřítky a ten také postaví, vyrobí a nazdobí.
- Pomůcky: příběh o skřítcích, obrázky skřítků, papír, tužka, pastelky, kamínky, větvičky, dřívka, suchá tráva, šišky, mech, karton, podložky na sezení
- Prostor a realizace: Aktivita budou probíhat venku. Program bude rozdělen do pěti dnů. První den se děti sejdou venku v prostoru pod borovicemi, kde se seznámí s cílem a průběhem programu. Tato první část bude mít časovou dotaci 60 minut. Společně si přečteme příběh o lesních skřítcích a jejich domovech. Na základě tohoto motivačního úvodu rozvineme diskusi o tom, jak si představujeme skřítky, jak by mohlo vypadat jejich bydlení a co k tomu budeme potřebovat. Druhý den má časovou dotaci 60 minut a bude probíhat v areálu školy. Děti si hrají na architektky a budou projektovat dům pro skřítky. Potřebují podložky na sezení, papír, tužku, pastelky a začnou kreslit. Na základě informací z programu předchozího dne navrhnu a nakreslí svou představu domečku pro skřítky. V jejich plánu (nákrese) budou i návrhy materiálů, které použijí při stavbě a budou mít vymyšleno, co všechno ke své práci budou potřebovat. Tím se připraví na lekci dalšího dne. Třetí den bude probíhat samotná realizace stavby. Časová dotace pro tuto lekci je 120 minut. První část lekce probíhá mimo areál školy. Úkolem dětí je si nasbírat potřebný materiál pro stavbu domečku. S sebou budou potřebovat plátěnou tašku na sběr přírodnin. Každé dítě má z předchozího dne svůj plán a ví, z čeho bude stavět. Tato část aktivity je plánována na 60 minut. Po návratu do školního areálu děti se děti sejdou na místě, kde probíhala úvodní část. Je to prostor pod borovicemi a tam začnou stavbu domečků pro skřítky podle svých plánů. Je potřeba najít vhodné

místo a prostor pro jednotlivé domečky. Časová dotace na stavbu je 60 minut. Další (čtvrtý) den pokračuje stavba a časová dotace pro tento den je 60 minut. Děti zdobí své domečky a dělají poslední úpravy podle svých plánů. Poslední (pátý) den je určen pro prezentaci svých výtvorů.

Příběh k úvodu lekce:

Pohádka o skřítkovi Lesnínkovi

Byla jednou jedna hezká holčička Martinka, která moc ráda chodila do lesa. Jednou si zase hrála v lese, běhala, křičela, smála se a jak tak běžela, najednou před ní stojí malý mužíček v zeleném oblečení z listí a hrozí na ni prstem: „Teda Martinko, to se nedělá, křičet v lese a plašit zvířátka. Copak doma můžeš takhle řídit? Ale co doma, spíš na návštěvě, protože tady jsou doma zvířátka, ne ty. A běhat taky, zbytečně lámat větvičky a šlapat na houby. Co kdyby ses raději podívala, jestli nenajdeš nějakého hříbka na bramboračku, to by byla maminka určitě ráda. Já jsem skřítek Lesnínek, ochránce všech lesů. A teď se opravdu zlobím!” zahrozil na překvapenou Martinku. Ta se honem snažila skřítku udobřit: „Nevěděla jsem, že se to nesmí. Moc se omlouvám a příště už budu opatrnější.” omlouvá se Martinka a pomalu couvá od skřítku. Ale když se nedívá za sebe, najednou zakopne o větev a sedne si do hromady klestí. „No vidíš, kdybys neutíkala, nic se ti nestane.” pokyvuje moudře hlavou skřítek Lesnínek. „Určitě už ses poučila, že ano?”. Zeptá se vystrašené Martinky zaklíněné v klestí. „Ano, už se v lese budu chovat tiše, abych nerušila a budu opatrná na rostlinky i zvířata.” honem slibuje Martka. „Tak dobrá, už se nezlobím. Tady máš ode mě kytičku lesních jahod, abys věděla, že nejsem zlý. A nezapomeň se někdy porozhlédnout po houbách, roste jich tu hodně a taková bramboračku nebo smaženice je moc dobrá. A já zase půjdu, musím napomenout kluky na druhém konci lesa.” otočí se Lesnínek a zmizí. Martinka si protírá oči, jestli se jí to jen nezdálo. Ale jahody drží stále v ruce, tak je sní a utíká domů, povědět to všechno mamince.

- Reflexe: Děti se sejdou u svých výtvorů a představí nám svůj návrh a svoji realizaci domečku pro skřítky. Předvedou, co všechno jejich domeček skrývá a vysvětlí jeho funkci a dizajn. Podělí se s námi o to, jaký skřítek u nich v domečku bude bydlet – jak vypadá, co umí, co dělá, co má rád. Následuje pochvala všem dětem za jejich práci. Bonusem bylo, že stavby stojí v areálu

školy a děti se tedy mohly pochlubit svým rodičům při vyzvedávání ze školní družiny.

Reflexe z průběhu lekce:

Během této lekce byla vidět spousta kreativity a fantazie dětí. Každý domeček byl jedinečný a vyjadřoval individualitu a snění dětí o světě skřítků. Děti se během stavby domečků skvěle zapojovaly do spolupráce a týmové práce. Pomáhaly si navzájem, sdílely nápady a řešily případné problémy společně. Lekce také přispěla k rozvoji motorických dovedností dětí, zejména pokud šlo o stavbu a manipulaci s různými přírodními materiály. Děti se učily, jak pracovat s větvičkami, listy, šiškami a dalšími materiály. Stavba domečků pro skřítky podnítila u dětí empatii a péči o životní prostředí. Diskuse o tom, co by skřítkové potřebovali a jak by mohli žít v souladu s přírodou, posilovala jejich uvědomění si významu ochrany přírody. Reakce dětí při všech těchto aktivitách byly rozmanité, odrážela se v nich individualita každého z nich. Některé reakce byly plné energie, jinde byla vidět nejistota a obavy. Děti, které od začátku projevovaly nadšení, předváděly svoji tvořivost a fantazii při vymýšlení designu a zdobení domečků. Některým dělaly problémy přírodní materiál a práce s ním. Stalo se, že některé části nedržely nebo nešly realizovat podle jejich představ a kreslených plánů. To chvílemi způsobilo ztrátu motivace a chuti do další činnosti. Bylo potřeba na tuto situaci reagovat a děti povzbudit, případně jim chvíli pomoci. Některé děti se s pomocí a radami přidaly. Bylo hezké sledovat jejich vzájemnou komunikaci a snahu řešit problémy. Řešili jsme i problém s trpělivostí a soustředěním u práce, opět zde pomohla pochvala a malá pomoc. Každé dítě si sbíralo materiál na svoji stavbu samo a podle svých plánů. Při samotné realizaci však zjistili, že mají některého materiálu málo. Tuto situaci jsme řešili tak, že děti dostaly prostor pro doplnění materiálu v areálu školy a mohly si najít náhradní nebo požádat děti, které měly materiálu dostatek, zda by se s nimi podělily. Překvapivý byl postup jednoho chlapce, který na stavbu využil i hlínu smíchanou s vodou a tímto stavebním materiálem, spojoval základ domečku, který tvořily kamínky. Moc hezky působily různé ozdobičky, které děti na svých domečcích vytvořily. Velkou odměnou pro děti byla možnost, pochlubit se svým výtvořem rodičům. Všechny stavby stály v areálu školy na trase, kudy si rodiče děti vyzvedávají.

8. Výukový program - listopad

8.1 Zahrada biodiverzity

Tento výukový program má dětem poskytnout příležitost seznámit se s přírodou a jejími obyvateli, ale také zapojit se do vlastní tvorby a praktických činností.

- Časový rozsah lekce: Lekce bude probíhat v průběhu celého týdne. Každá bude mít časovou dotaci 60 minut
- Téma: Hmyzí hotely
- Dílčí témata: Porozumění důležitosti biodiverzity a podpora ekosystémů prostřednictvím výroby hmyzích domků.
- Cíl: Dítě rozumí pojmu biodiverzita, zná pojem hmyzí domek, ví, jaké části a materiály hmyzí domek obsahuje, zná a umí pojmenovat druhy hmyzu, které v hmyzím domku mohou žít.
- Pomůcky: Různé přírodní materiály (dřevo, větvičky, hlína, listí atd.) Nástroje na stavební práce (kladívko, nůžky, pilka, nůž, hřebíky, lepidlo apod.), podložky na sezení, papíry, tužky, pastelky
- Prostor a realizace: Lekce bude probíhat venku v areálu školy. Úvodní diskuse o důležitosti hmyzích domků a jejich vlivu na biodiverzitu. Představení úkolu – výroba hmyzího domku. Na začátku je potřeba dětem vysvětlit pojem biodiverzita. *Biodiverzita znamená různorodost života na naší planetě Zemi. Když mluvíme o biodiverzitě, mluvíme o tom, jak jsou různé druhy živých tvorů - jako jsou rostliny, zvířata, houby a bakterie - různorodé a jak spolu souvisejí. Můžeme si to představit jako velkou rodinnou oslavu, kde je každý člen rodiny jiný. Někdo je vysoký, někdo je nízký, někdo má světlé vlasy, někdo má tmavé vlasy. Každý člen rodiny má své vlastní zvláštnosti a vlastnosti, které ho dělají jedinečným. Stejně jako každý člen rodiny, každý druh živého tvora má své vlastní jedinečné vlastnosti. Biodiverzita je důležitá, protože každý druh má svou roli v ekosystému. Například některé rostliny poskytují potravu pro zvířata, jiné produkují kyslík, který dýcháme a další čistí vzduch a vodu. Zvířata mohou pomáhat při rozšiřování semen rostlin, zatímco některé bakterie pomáhají udržovat půdu zdravou. Když máme mnoho různých druhů živých tvorů, můžeme si být jisti, že naše planeta je zdravá a silná. To je jako když máme v naší rodině mnoho různých lidí, kteří se o sebe starají a pomáhají si navzájem. Takže*

biodiverzita je jako velká rodinná oslava života na naší planetě, kde každý má svou roli a přínos.

Následuje vysvětlení toho, co jsou to hmyzí domky: *Hmyzí domky jsou malé, obvykle dřevěné konstrukce, které slouží jako úkryt pro různé druhy hmyzu, jako jsou včely, motýli, brouci a další. Tyto domky poskytují bezpečné a vhodné místo pro hmyz, kde mohou hnízdit, odpočívat nebo přezimovat. Mají různé tvary a velikosti, aby vyhovovaly potřebám různých druhů hmyzu, a často jsou umístěny v zahradách, parcích nebo lesích, kde posilují biodiverzitu a podporují ekologickou rovnováhu. Hmyzí domky jsou důležitou součástí ochrany přírody a udržitelného zemědělství, protože pomáhají zachovávat populace užitečného hmyzu, který má klíčovou roli v opylování rostlin a regulaci škodlivých škůdců.*

Hmyzí domek by měl být navržen tak, aby poskytoval vhodné prostředí pro hnízdění a odpočinek různých druhů hmyzu. Prvky, které by měl hmyzí domek obsahovat:

Hmyzí domek by měl obsahovat různé typy úkrytů, jako jsou malé díry, trubky nebo dutinky, které různé druhy hmyzu využívají pro hnízdění a odpočinek.

Různé velikosti otvorů: Otvory v hmyzím domku by měly být různých velikostí, aby vyhovovaly potřebám různých druhů hmyzu. Menší otvory jsou vhodné pro drobný hmyz, jako jsou včely a motýli, zatímco větší otvory mohou být vhodné pro větší druhy hmyzu, jako jsou brouci.

Přístřešek: Domek by měl obsahovat přístřešek nebo stříšku, která chrání úkryty před nepříznivými povětrnostními podmínkami, jako jsou déšť nebo přímé sluneční paprsky.

Přírodní materiály: Preferované jsou přírodní materiály, které jsou pro hmyz přirozené a bezpečné. Vnitřní prostor by měl být opatřen suchými listy, slámou nebo jinými vhodnými materiály, které poskytují hmyzu teplo a ochranu.

Umístění: Hmyzí domek by měl být umístěn na vhodném místě v blízkosti rostlin, které přitahují hmyz, jako jsou květiny nebo byliny. Měl by být umístěn na slunném místě s dostatečnou ochranou před větrem.

Údržba: Domek by měl být snadno přístupný pro údržbu a čištění. Občasné čištění a údržba jsou důležité pro udržení zdravého prostředí pro hmyz

Tyto prvky společně vytvářejí vhodné a funkční prostředí pro hmyz, které pomáhá zachovat biodiverzitu a podporuje ekosystém v zahradě nebo v přírodě.

Pro bližší představu toho, co se bude vyrábět, budou k dispozici obrázky hmyzích domků a materiál, ze kterého se bude vyrábět.

Druhý den (lekce 60 minut) bude následovat kreslení návrhu domku a hledání vhodného místa na instalaci. Děti se rozdělí do skupin po pěti a dostanou papír a psací potřeby (pastelky, tužky). Jejich úkolem bude společně vymyslet a nakreslit podobu hmyzího domku. Vše musí splňovat požadavky na potřeby hmyzu. Děti využijí informace, které k danému tématu získaly předchozí den. Jakmile bude návrh hotový, je čas pro hledání vhodného místa na jeho instalaci. Opět zde děti využijí znalosti z předchozí lekce. Třetí den je vyhrazen pro realizaci hmyzího domku (60 minut). Děti se sejdou venku v areálu školy, dostanou potřebné pomůcky na výrobu a budou mít svůj návrh. Jsou opět ve skupinách, ve kterých dělaly návrhy. Děti je třeba poučit o bezpečnosti práce a používání náradí (nože, pilky, nůžky), které budou používat. Je potřeba si podle předchozích instrukcí rozvrhnout práci. S některými díly budou děti potřebovat pomoc dospělé osoby. Děti mají před sebou různé přírodní materiály (dřevo, větvičky, dřevěné trubičky, šišky, hlína, suché listí, apod.). V prvním kroku se spojí hlavní (základní) části domku. Budeme spojovat pomocí, hřebíků nebo provázků. V konstrukci uděláme přepážky, použijeme dřevěné kousky nebo i větvičky. Nyní je základ připraven a můžeme vyplňovat jednotlivé přepážky různými materiály. Nejdříve je potřeba změřit, jakou délku budeme potřebovat. Pomocí nůžek nebo pilky se dané části nařežou nebo stříhají na potřebnou délku. V další fázi se materiálem vyplní jednotlivé přihrádky. V poslední fázi je potřeba zkontrolovat, jestli je vše správně upevněno a drží pohromadě. Čtvrtý den (60 minut) je určen na dokončení práce, případné opravy a úpravy. Pátý den (60 minut) instalace hmyzích domků na vybraná místa. Děti při této aktivitě budou asistovat. Po instalaci proběhne závěrečná reflexe celého týdne.

- Reflexe: Závěrečná reflexe celého programu proběhne po instalaci hmyzích domků. Společná prohlídka hotových výrobků. Shrňeme si hlavní body lekce a co se během ní děti naučily. Formou dotazování zjišťujeme, co se jim nejvíce líbilo, co se naučily nového o biodiverzitě, životě hmyzu nebo ochrany přírody, jaké nápady mají na vylepšení svých domků, co by do naší zahrady ještě přidaly. Děti mohou sdílet své zážitky z výroby hmyzích domků, z toho jak se jim pracovalo s přírodními materiály.

Reflexe z průběhu lekce:

Lekce byla pro žáky první třídy poměrně náročná, ale podařilo se ji zvládnout a dosáhnout i vytyčených cílů. Slovo biodiverzita byl první úkol pro pochopení. Všichni byli schopni tento termín vysvětlit a popsat svými slovy. Druhým termínem, již podstatně jednodušším byl název hmyzí domek. Bylo potřeba vysvětlit, kdo jej obývá, k čemu může sloužit. Tady už děti dokázaly lépe spolupracovat a jejich postřehy a první nápady směřovaly k cíli. Při návrzích na to, jak by mohl hmyzí domek vypadat, byly velmi kreativní. Tady bylo potřeba kreativitu trochu krotit a děti upozorňovat na to, že navržený model, budou také realizovat a jejich návrh je sice krásný, ale obtížně by se realizoval. Spolu jsme si prohlíželi a pojmenovávali jednotlivé přírodniny, které budeme používat. Také jsme se seznámili s nářadím a ostatními pomůckami, které jsme používali při realizaci. Děti byly nadšené hlavně z nářadí, z toho, že si jej mohou osahat a vyzkoušet. Samotná realizace nebyla úplně snadná, ale děti ji s menší pomocí zvládly a byly nadšené ze své práce. Nejvíce bylo potřeba motivovat k pokračování, protože některé věci se nedařily udělat podle představ nebo ve finále vypadaly jinak a děti to považovaly za chybu nebo nesplněný úkol. Ale pochvala, povzbuzení, či malá pomoc vždycky fungovaly. Důležitá byla komunikace v jednotlivých skupinách. To nebyl vždy lehký úkol. Těžké pro děti bylo se podělit o manuální práci s nářadím. Všichni chtěli řezat pilkou, stříhat zahradnickými nůžkami nebo používat kladivo. Zde nebyli všichni uspokojeni podle svých představ. Na základě této zkušenosti jsme se domluvili, že vymyslíme program, kde si všeho nářadí budou moci užít do sytosti. Při hledání vhodného místa pro umístění domků bylo potřeba dětem připomínat podmínky, které našim hmyzím kamarádům vyhovuje a jsou dobré pro jejich život. Hmyzí domky krásně vyzdobily a zpestřily náš školní areál a my budeme mít opět nové možnosti pozorovat živočišnou říši zblízka.

8.2 Pozorování živočišné říše na podzim

Výukové lekce pro děti venku v listopadu jsou skvělou příležitostí k objevování a zkoumání krás přírody v této roční době. Listopad nám nabízí mnoho zajímavých možností pro učení se a prožívání přírody, ať už jde o pozorování změn v barevném spektru listů, sledování migrace ptáků, nebo objevování různých druhů hub a plodů lesních dřevin. Během těchto lekcí mají děti možnost rozvíjet své smysly a dovednosti prostřednictvím interaktivních aktivit a her, které je seznamují s životem v přírodě a významem ochrany životního prostředí. Procházky po okolních lesích a parcích,

pozorování ptáků, sběr listů a výroba přírodních artefaktů jsou jen některé z možností, jak využít venkovní prostředí k obohacení vzdělávacího procesu. Tyto lekce podporují dětskou zvědavost, tvořivost a lásku k přírodě, a zároveň přispívají k posílení jejich vztahu k životnímu prostředí a odpovědnosti za jeho ochranu. Pro děti jsou výukové lekce venku nejen zdrojem nových poznatků, ale také zážitkem plným dobrodružství a objevování.

- Časový rozsah lekce: 60 minut
- Téma: Výroba dalekohledu k pozorování ptáků
- Dílčí témata: Seznámit děti s konstrukcí dalekohledu a jeho použitím pro pozorování ptáků. Podpořit zájem dětí o přírodu a ptáky. Rozvíjet dovednosti práce s různými materiály a nástroji.
- Cíl: Umí vyrobit dalekohled, pozná a vyjmenuje pět druhů ptáků
- Pomůcky: ruličky, nůžky, lepidlo, barvy, pastelky, ozdoby, provázek, kniha a obrázky o ptácích, podložky na sezení
- Prostor a realizace: Lekce bude probíhat venku v areálu školy. Děti si najdou pohodlné místo, dostanou potřebné pomůcky a dozví se, jaký program je čeká. Aktivita začne vyráběním dalekohledu. Nejdříve si vysvětlíme, jak takový dalekohled funguje a k čemu slouží. *Dalekohled je speciální zařízení, které nám pomáhá vidět věci, které jsou daleko, jako když se díváme na ptáky ve vzdálených stromech nebo na objekty na druhé straně ulice. Jak to funguje? Dalekohled má dvě čočky, jednu na každém konci. První čočka, kterou se díváme, se jmenuje objektiv. Ta sbírá světlo a soustředí ho dovnitř dalekohledu. Pak světlo prochází druhou čočkou, která se jmenuje okulár. Okulár zvětšuje obraz, který se vytvoří, takže vypadá, jako by byl blíž k nám. Když se podíváme do dalekohledu, naše oko se dívá přes okulár a vidí zvětšený obraz toho, na co jsme se zaměřili."*

Teď je čas se pokusit, takový dalekohled vyrobit. Každý bude mít dvě ruličky a provázek. Společně se budou dělit o lepila, nůžky, barvy, pastelky a ozdoby. Postup práce: ruličky nejprve děti vyzdobí podle své fantazie, mohou k tomu využít fixy, pastelky, dekorační ozdoby. Jakmile budou mít obě ruličky nazdobené, slepí je pomocí lepidla k sobě. Nůžkami udělají z boku ruliček dírky a těmi provlečou provázek. Bude sloužit k zavěšení na krk. Nyní mají prostor k tomu, aby dalekohled vyzkoušeli. Po této chvíli odpočinku a uvolnění po práci

následuje, krátká edukativní část, ve které si představíme pět druhů ptáků, které v areálu školy můžeme nejčastěji pozorovat:

Sýkorka, je malý pták s jasně zbarveným peřím, typicky s kombinací modrého, žlutého a černého zbarvení. Tito roztomilí ptáčci jsou obvykle velcí kolem 10–12 centimetrů a mají charakteristickou čepičku na hlavě. Sýkorčí peří je často jasně žluté na bříše a modré na křídlech. Jsou to aktivní ptáci, kteří se často pohybují ve větvích stromů a keřů, kde loví hmyz a sbírají semena a ořechy. Sýkorky jsou častými obyvateli lesů, parků a zahrad po celém světě. Patří k jedním z nejrozšířenějších a nejoblíbenějších druhů ptáků ve své oblasti.

Kos je středně velký pták s lesklým černým peřím a oranžovým zobákem a okem. Samci i samice mají podobné zbarvení. Kosi jsou všežravci, jejichž strava zahrnuje hmyz, červy, bobule, semena, ořechy a ovoce. Tito ptáci obývají různá prostředí, včetně lesů, parků, zahrad a městských oblastí. Hnízdí ve větvích stromů nebo keřů a staví si poměrně robustní hnízda. Kosi jsou známí svým hlasitým zpěvem a chytře se dokážou přizpůsobit životu v urbanizovaných oblastech.

Vrabec je malý pták s kompaktním tělem a krátkým ocasem. Má hnědé a šedé peří s bílými skvrnami na křídlech a ocasu. Samci mají obvykle výraznější zbarvení než samice. Vrabci jsou známí svou společenskou povahou a často žijí ve velkých hejnech. Jsou všežravci a jejich strava zahrnuje semena, obilí a hmyz. Vrabci jsou velmi přizpůsobiví ptáci a často se vyskytují v městských oblastech, parcích, zahradách a na venkově. Hnízdí v dutinách budov, pod střechami, ve větvích stromů a keřů. Vrabec je jedním z nejběžnějších a nejrozšířenějších druhů ptáků na světě.

Holub domácí je středně velký pták s robustním tělem a krátkým, silným zobákem. Má typicky šedé nebo bílé peří s lesklým odstínem. Existuje mnoho různých plemen holubů s různými barvami a vzory peří. Holubi jsou sociální ptáci, kteří často žijí ve velkých hejnech a jsou známí svou schopností orientovat se a nalézt cestu zpět do svého domova, často i z velkých vzdáleností. Jsou to všežravci, jejichž strava zahrnuje semena, obilí a hmyz. Holubi jsou běžní ve městech a na venkově, kde hnízdí v dutinách budov, na stromech a pod střechami.

Straka je středně velký pták patřící do čeledi krkavcovitých. Má nápadné černé a bílé zbarvení s metalickým leskem na peří. Charakteristickým znakem je také

dlouhý ocas a výrazný zobák. Straky jsou inteligentní a společenší ptáci, kteří žijí ve velkých hejnech a jsou známé svou schopností učit se a adaptovat se na různé prostředí. Jsou všežravci a jejich strava zahrnuje hmyz, malé obratlovce, semena, ovoce, zbytky potravy a dokonce i odpadky. Straky jsou běžné ve městech i na venkově, kde hnízdí ve vysokých stromech, ale také v blízkosti lidských obydlí. Mají hlasitý zpěv a často komunikují pomocí různých zvuků a volání.

Po krátkém představení pěti představitelů ptačí říše, je načase zkusit je najít a použít k tomu svůj vlastně vyrobený dalekohled.

- Reflexe: Společné sdílení zážitků. Jak se práce dařila nebo nezdařila. Zopakovat si, jak funguje dalekohled a zhodnotit, jak se nám povedl vyrobit ten náš. Kolik druhů ptáků jsme objevili.

Reflexe k průběhu lekce:

Během lekce, kde děti vyráběly dalekohled, byla vidět vysoká míra zájmu a nadšení. Děti se aktivně zapojovaly do výroby dalekohledu a projevovaly kreativitu při zdobení a svých výrobků. Díky praktické činnosti měly možnost lépe porozumět fungování dalekohledu a naučit se základní principy optiky. Během výroby dalekohledů se děti učily spolupracovat, sdílet nápady a řešit případné problémy. Všichni projevovali kreativitu při výběru materiálů a zdobení svých dalekohledů. Po dokončení výroby dalekohledů následovala zkouška funkčnosti výrobku, děti si mohly své výtvořky vyzkoušet v praxi a pozorovat okolní prostředí. Během pozorování ptáků a jiných objektů bylo slyšet mnoho pozitivních reakcí a děti projevovaly zvědavost a radost z nových zážitků. Celkově lze lekci považovat za úspěšnou a inspirativní pro děti, které si odnesly nejen nové vědomosti o ptácích a dalekohledech, ale také zážitek z tvůrčí činnosti a příjemného strávení času venku.

8.3 Pozorování ptáků s pomocí vyrobených dalekohledů

Výuková lekce pozorování ptáků nám pomáhá lépe porozumět přírodě kolem nás. Během této lekce se naučíme identifikovat různé druhy ptáků podle jejich barvy, tvaru a způsobu letu. Prozkoumáme jejich životní prostředí, hnízdní chování a způsoby komunikace. Pomocí dalekohledů a pozorovacích technik objevíme krásu a rozmanitost ptactva ve volné přírodě. Tato lekce nás nejen naučí novým znalostem, ale také nás inspiruje k ochraně a udržitelnému zachování ptáků a jejich prostředí.

- Časový rozsah lekce: 60 minut
- Téma: Zvědavci v přírodě
- Průřezová témata: Podpora povědomí o přírodě, respektu k životnímu prostředí a významu ochrany biodiverzity. Podpora systematického pozorování, sběru dat a interpretace pozorování ptáků. Podpora komunikace a spolupráce v rámci skupiny při pozorování a diskuzích o pozorovaných ptácích. Seznámení s principy fungování dalekohledů a jejich využití k pozorování ptáků.
- Pomůcky: vyrobené dalekohledy, deník, tužka, klasický dalekohled
- Cíl: Dítě pozná a pojmenuje nejméně pět druhů ptáků. Zná, čím se živí, jak vypadají.
- Prostředí a realizace: Výuková lekce bude probíhat venku mimo areál školy i v jejím areálu. Děti budou mít s sebou své vyrobené dalekohledy. Nejdříve si připomeneme informace o ptácích z předchozí lekce. Prezentace různých druhů ptáků, které mohou být v oblasti pozorovány. Diskuse o základních charakteristikách ptáků, které je možné pozorovat, jako je barva peří, velikost, tvar a způsob letu. Vysvětlení základních technik pozorování ptáků, jako je zachycení detailů a sledování chování. Děti mají za úkol používat své dalekohledy k pozorování ptáků a zapisovat si do svých deníků různé druhy ptáků, které vidí a také jejich chování. Pedagogický dohled pomáhá při identifikaci ptáků. Děti si zaznamenávají a kreslí do deníku své postřehy a objevy. Překvapením bylo pro děti používání pravého dalekohledu. Na konci lekce měly možnost si vyzkoušet pozorování pomocí opravdového dalekohledu.
- Reflexe: Krátké zhodnocení lekce. Diskuse o tom, co děti zjistily nebo se dozvěděly o ptácích během pozorování. Připomenutí významu pozorování ptáků. Motivace k dalšímu pozorování a průzkumu přírody.

Reflexe z realizace lekce:

Výuková lekce o pozorování ptáků s využitím dalekohledů byla inspirativní a interaktivní zkušeností.

Děti měly možnost aktivně se podílet na výrobě svých vlastních dalekohledů, což podpořilo jejich tvořivost a zájem o téma. S výrobou dalekohledu nebyly žádné větší problémy. Práce byla jednoduchá a případné problémy se daly vyřešit jen radou. Všimla jsem si, že dětem chybí trpělivost. Pokud se něco nepovede napoprvé, mají tendenci práci zhodnotit jako něco, co neumí a už to nechtějí zkoušet. Malá motivace

a moje přítomnost u opakovaného postupu stačí k tomu, aby se jim vrátila chuť a nadšení pro další činnost. Přímý kontakt s přírodou jim umožnil pozorovat ptáky v jejich přirozeném prostředí, což podnítilo jejich zájem o přírodní vědy. Děti sdílely své emoce a pozorování s ostatními. Při pozorování byla opět největším problémem netrpělivost. Pro některé bylo náročné vydržet v klidu a čekat. Bylo potřeba jejich pozornost vracet k naší aktivitě. Zato vyzkoušet si opravdový dalekohled, byla aktivita, kterou by vydržely dělat celé odpoledne. Děti si vyzkoušely praktické dovednosti jako jsou používání dalekohledu, pozorování, zaznamenávání a jako bonus i práci s opravdovým dalekohledem. Podařilo se nám vidět i jiné druhy ptáků. Snažili jsme se je pojmenovat a dělat si záznamy. Hledali jsme v přírodě potravu ptáků a odhadovali, co by jim mohlo chutnat. Celkově byla lekce úspěšná a poskytla dětem cenné zkušenosti a poznatky o přírodě a pozorování ptáků. Ačkoli se vyskytly určité nedostatky, ty lze překonat přizpůsobením lekce konkrétním potřebám a podmínkám.

9. Výukový program - prosinec

9.1 Stavba krmítka pro ptáky

Výroba krmítka pro ptáky je skvělý způsob, jak přilákat tyto ptačí kamarády do zahrady a zároveň podpořit jejich přežití během chladných měsíců. Krmítka mohou být jednoduchá a snadno vyrobitelná.

Jednoduchým materiálem pro výrobu krmítka může být například recyklovaný materiál jako PET láhev, dřevěné prkénko nebo stará kovová konzerva. Stačí jednoduše vystříhnout otvory na vstup a připevnit závěs nebo závěsný drát. Poté můžete do krmítka nasypat různé druhy potravy pro ptáky, jako jsou semena, ořechy, nebo tukové koule. Je důležité umístit krmítko na vhodné místo, kde bude pro ptáky snadno dostupné, ale zároveň chráněné před predátory a nepříznivými povětrnostními podmínkami. Ideálně by mělo být umístěno v blízkosti keřů nebo stromů, kam se ptáci mohou uchýlit v případě nebezpečí. Výroba krmítka pro ptáky je nejen zábavná a tvořivá činnost, ale také příležitost k podpoře biodiverzity a k posílení vztahu s přírodou.

- Časový rozsah lekce: 3 x 60 minut
- Téma: Výroba ptačího krmítka

- Průřezová témata: pochopení pro potřeby ptáků v zimním období a způsobům, jak jim můžeme pomoci. Získání dovedností při konstrukci a instalování ptačího krmítka. Podpora environmentálního uvědomění a péče o přírodu.
- Pomůcky: Dřevěná prkénka nebo desky, pilka, hřebíky, háček, řetízek, ptačí semínka, nůžky, ochranné rukavice, papír, tužka
- Cíl: Dítě zná, k čemu slouží krmítko, čím se krmí ptáci, umí použít nářadí, dokáže aktivně spolupracovat při sestavování krmítka
- Prostředí a realizace:

Proškolení bezpečnosti před lekcí:

Před plánovanou akcí, kde budou děti vyrábět krmítka pro ptáky, je nezbytné provést proškolení dětí o bezpečnosti práce s nářadím. Tento proces by měl být přístupný a srozumitelný, aby se děti naučily bezpečně pracovat s nástroji a minimalizovalo se riziko úrazů. Zde je přehled toho, jak byly děti proškoleny:

- Představení nástrojů – dětem byly předvedeny a představeny jednotlivá nářadí, která budou používat. Bylo jim vysvětleno, k čemu slouží a jak ho správně využít.
- Bezpečnostní pravidla – s dětmi jsme prošli bezpečnostní pravidla pro práci s nástroji, kterými jsou nikdy nepracovat s nástroji sami, vždy použít ochranné pomůcky (rukavice), být opatrný při práci s ostrými předměty.
- Ukázka správného používání – dětem byl předveden správný způsob použití každého nástroje. K této ukázce jsme si pozvali i našeho pana školníka, který nám vše předl.
- Praktické cvičení – vyzkoušeli jsme si správné používání nástrojů a odpověděli si na otázky, které nás ve spojitosti s tímto zajímaly.
- Ujištění o porozumění – vysvětlili jsme si, jak důležité je chránit sebe i své spolužáky a proč je důležité dodržování pravidel. Pochopení byla jedna z podmínek pro zahájení aktivity výroby krmítek.

Lekce bude probíhat venku v areálu školy. Děti budou pracovat ve třech skupinách. Začátek bude probíhat formou diskuze o tom, jaké potřeby mohou mít ptáci v zimě, jak si hledají potravu, jak je můžeme podpořit v zimním období, kdy je venku chladno a vše je pokryto sněhem, nerostou žádné plody, země je zmrzlá. Děti se rozdělí do tří skupin a dostanou papír a tužku. Jejich úkolem bude udělat návrh na ptačí krmítko. Děti zohlední potřeby ptáků,

prostředí, ve kterém bude krmítko umístěno. Následuje samotná konstrukce krmítka. Jednotlivé díly, podle návrhů dětí, vyřízne paní vychovatelka. Pomocí hřebíků a kladiva spojí děti jednotlivé díly krmítka dohromady. Opět se zde počítá s dopomocí vychovatelky. Do sestaveného krmítka zašroubujeme háček a řetízek na zavěšení. Nyní je čas na hledání vhodného místa pro zavěšení krmítek. Místo vybíráme s ohledem na ptáky, kteří jej budou navštěvovat, ale ohledy bereme i na děti, aby mohly ptáky dobře pozorovat. Při instalaci krmítka na místo, pomáhá paní vychovatelka. Lekce je ukončena plněním krmítek vhodnou potravou pro ptáky a zhodnocením programu.

- Reflexe: Při reflexi děti diskutují o tom, jak se jim líbila jejich činnost, co jim dělalo potíže, jestli se splnily představy, které měly, nebo bylo něco jinak. Diskutujeme o tom, jak si myslí, že ptačí krmítko pomůže ptákům. Na závěr si připomeneme, jak důležité je starat se o přírodu a poskytovat zvířatům pomoc.

Reflexe z realizace lekce

Na začátku lekce se děti vyjadřovaly k tomu, co ptáci v zimě mohou potřebovat. Přicházely s nápady jako je krmení. Povídali jsme si o tom, že ptáci potřebují dostatečné množství potravy k udržení teploty těla v chladných dnech. Jejich potravou jsou semínka, oříšky, bobule, plody. Lidé je přikrmují tukovými koullemi. Dalším návrhem byl úkryt před zimou, větrem nebo deštěm. V souvislosti s tímto nápadem jsme přemýšleli, kde by naše krmítka mohla viset, aby naši ptáčci byli od těchto nepříznivých podmínek uchráněni. Zmínili jsme se i o zdroji vody, kterou je v zimě těžší najít a domluvili jsme se, že ptáčkům vytvoříme i pítka. Také jsme mluvili o možných nebezpečích pro ptáčky, kterými jsou různí predátoři (kočka). Z tohoto důvodu je nutné umístit krmítka tak, aby byla bezpečná. Děti měly spoustu skvělých nápadů a připomínek. Bylo to i díky předchozímu programu, kde si vyráběly dalekohledy a ptáky pozorovaly. Nebylo to pro ně nové téma, měly už znalosti. Prvním úkolem dětí po seznámení s programem a diskuzi k tématu bylo, nakreslit a navrhnout ptačí krmítka, které si následně vyrobí. Děti se před touto činností inspirovaly pomocí obrázků z knížek. Materiál byl připraven na tři krmítka, proto se děti rozdělily na tři skupiny. Každá dostala papír a tužky a společně začaly plánovat a kreslit návrh svého krmítka. Bylo důležité spolupracovat a komunikovat a umět naslouchat přáním nebo nápadům druhých. Toto nebyl snadný úkol pro děti, které jsou zvyklé rozhodovat a rozdávat úkoly. Tyto děti však byly v týmu velkou výhodou, když se jednalo o zadání úkolů jako

například, přemýšlejte pro jaký druh ptáků budka bude, co by jim vyhovovalo? Děti byly povzbuzeny k tomu, aby si představily, jak by mělo jejich ideální ptačí krmítko vypadat. Mohly si představovat různé tvary, velikosti a funkce krmítka a používat svou představivost k vytvoření unikátních návrhů. Nesměly však zapomínat, že nakreslený návrh budou i realizovat, tudíž je zapotřebí jej podle toho i navrhnout. Zde byla ukončena první část lekce a druhý den pokračoval vlastní rekonstrukcí. Během fáze konstrukce krmítka byly dětem poskytnuty dřevěné prkénka a náčrtek jejich krmítka, který vytvořily v předchozí fázi. Děti musely použít pilu k vyříznutí jednotlivých částí krmítka podle svého návrhu. S touto činností jsme jim pomáhala, protože při řezání měly problém s udržení stability dřeva, ale hlavně z bezpečnostních důvodů. Poté, co měly děti vyřezány všechny potřebné díly, musely je spojit dohromady. K této činnosti používaly hřebíky a kladivo. Zatloukání hřebíků byla velmi oblíbená činnost, kterou si chtěly všechny děti vyzkoušet. Proto jsem se rozhodla jim toto přání splnit a zařídila jsem pro ně velké silné prkno, do kterého mohlo každé dítě zkusit zatlouct hřebík. Se zatloukáním hřebíčků do krmítka byla potřeba malá asistence, některé jsme museli rozdělat a zkusit hřebíky zatlouct znovu, aby bylo krmítko pevné a stabilní. Děti byly stále při práci upozorňovány na bezpečnost při práci. Stále byly také upozorňovány na důležitost komunikace a vzájemné spolupráce. Řešili jsme společně problémy v původních návrzích krmítka. Děti měly možnost zkusit svůj návrh upravit tak, aby byl funkční. Zkompletováním krmítek skončil program druhého dne. Třetí den následovalo upevnění háčků a řetízku na pověšení. O vhodném místě jsme se bavili v první lekci, proto jsme místa měli předem vybraná. Rozhodli jsme se pro umístění na větve našich borovic a jedno krmítko jsme nechali na parapetu okna třídy, abychom je mohli pozorovat. S instalací nebyly žádné komplikace. Děti pomáhaly a asistovaly. Závěrem a ukončením této aktivity bylo plnění krmítek semínky a společná fotografie u jednoho z krmítek. Byla vidět radost dětí z vykonané práce. Při závěrečné reflexi byly všechny děti pochváleny za svou práci a aktivitu.

9.2 Zimní překážková dráha

Tento program poskytuje dětem možnost objevovat krásy a výzvy přírodního prostředí pomocí pohybových aktivit. Přírodní překážková dráha nabízí dětem nejen zábavu, ale také příležitost rozvíjet jejich fyzické schopnosti a přitom si užít krásy přírody. Cílem je podnítit zájem dětí o pohyb, rozvíjet jejich motorické dovednosti a posílit vztah k přírodě prostřednictvím zábavy a dobrodružství v zimním prostředí.

- Časový rozsah lekce: 60 minut
- Téma: Překážková dráha v přírodě
- Průřezová témata: Podnítit zájem dětí o pohyb a fyzickou aktivitu venku v přírodě. Rozvíjet jejich koordinaci, vytrvalost a sílu prostřednictvím překonávání přírodních překážek. Posilovat vztah dětí k přírodě a jejich schopnost vnímat přírodní materiály jako zdroj zábavy a pohybu.
- Pomůcky: Sportovní oblečení do zimního počasí, odměna, barevné značky pro vyznačení trasy
- Cíl: Dítě umí využít přírodní prostředí jako zdroj zábavy a fyzické aktivity i v zimě.
- Prostředí a realizace: Aktivita probíhá venku v parku. Je zde spousta různých přírodních překážek jako jsou kmeny stromů, pařezy, potok, kameny a jiné překážky, které budou hlavními prvky (překážkami) na trase. V parku v sousedství školy je určený okruh, na kterém je spousta přírodních překážek. Úkolem dětí je všechny překážky překonat, splnit zadané úkoly. Nejde zde o soutěž, tudíž ani o rychlost. Jde o to, aby se každý pokusil zdolat všechny stanoviště a překážky, aby posunul hranice svého komfortu nebo strachu. Děti se shromáždí na místě a dostanou přesné instrukce jak o trase, tak o překážkách a způsobu jejich zdolání, případně o úkolu, který mají na daném místě splnit. Překážkami jsou: spadlý strom, tři kameny, strom přes potok, malý lesík, větev stromu, zarostlý kopec. Celá trasa je vyznačena barevnými značkami a na celý okruh jde vidět.

První úkol: Přelézt kmen spadlého stromu a projít se po jeho délce jako po kladině.

Druhý úkol: Tři kameny – úkolem je vylézt na každý z nich, najít na něm rovnováhu a udělat na každém z nich 5 dřepů.

Třetí úkol: Přejít po kládě přes malý potok a na druhé straně se pověsit za větev stromu a udržet se a počítat do dvaceti.

Čtvrtý úkol: V malém lesíku proběhnout slalom mezi stromy podle barevných značek.

Pátý úkol: Za lesíkem je malý uprostřed trávníku navezený, zatravněný kopec. Úkolem je vyběhnout nahoru a seběhnout dolů podle značek sever, jih, východ, západ (celkem čtyřikrát nahoru a dolů).

Bonusový úkol: Zapamatovat si a ukázat světové strany.

Po splnění úkolu následuje zasloužená sladká odměna a závěrečné zhodnocení.

- Reflexe: Děti dostanou za svůj výkon sladkou odměnu a budeme si sdílet své zážitky a úspěchy nebo neúspěchy.

Reflexe z realizace lekce

Dnešní pohybové dobrodružství venku v přírodě bylo plné zábavy, výzev a objevování. Děti se úspěšně zapojily do různých pohybových aktivit, které posilovaly jejich motorické dovednosti a rozvíjely jejich schopnost přizpůsobit se různým terénům. Překonaly klády, přelezly potok po kládě, cvičily dřepy na kamenech, obratně proběhly slalom mezi stromy, vyběhly na kopec a naučily se orientovat pomocí směrů sever, jih, východ, západ. Během celého průběhu lekce jsem pozorovala, jak děti překonávají vlastní limity, spolupracují a podporují se navzájem. Jejich odvaha a sebedůvěra rostly s každou novou překážkou, kterou překonaly. Pohybové aktivity nejen poskytovaly fyzickou aktivitu, ale také přinášely radost a zábavu. Děti se naučily vnímat přírodu kolem sebe jako zdroj inspirace a zábavy. Prostřednictvím pohybových aktivit v přírodě si osvojily nové dovednosti a získaly hlubší porozumění k prostředí, ve kterém žijeme. Doufám, že tato zkušenost jim poskytla nejen vzpomínky na skvělý den, ale také motivaci k dalšímu objevování a pohybu venku. Sladká odměna na závěr jejich spokojenost jen podtrhla.

Během zdolávání překážek se mohly děti setkat s několika problémy a výzvami:

Nedostatek síly - některé děti měly potíže s překonáním překážky kvůli nedostatku síly. V takovém případě mohly děti spolupracovat s ostatními, aby si pomohly překonat obtížnější části překážky, nebo se rozhodnout pro alternativní způsob, jak ji překonat.

Nedostatek rovnováhy - překážky jako visení na větvi stromu nebo přechod přes kládu přes potok vyžadují dobrou rovnováhu. Některé děti by měly potíže udržet rovnováhu na nestabilním povrchu nebo se bály výšky a pádu. Měly možnost vyzkoušet si techniku udržení rovnováhy a pokusit se překonat překážku pomalu a opatrně na kládě, která ležela na zemi. Pro pár dětí bylo složité udržet balanc při dřepování na kamenech. Byla povolena pomoc kamarádů.

Všechny překážky a problémy s nimi jsme překonali a zdolali. Důležitá v tomto případě byla podpora a pomoc ostatních a překonání vlastního strachu z neznámého. Dětem se líbila i možnost zdokonalování se ve zdolávání překážek a některé z nich si chtěly aktivitu vyzkoušet vícekrát.

9.3 Biodiverzita

Interaktivní a zábavný program, který je nejen poučí o biodiverzitě lesa, ale také je má inspirovat k tomu, aby si vytvořily hlubší spojení s přírodou a cítily se jako součást ekosystémů, ve kterých žijeme. Mým cílem je poskytnout dětem prostor k objevování, prozkoumávání a porozumění různorodosti života na Zemi.

- Časový rozsah lekce: 90 minut
- Téma: Objevujeme bohatství lesa
- Průřezová témata: Podporování ekologického myšlení a vědomého přístupu k životnímu prostředí, který respektuje a chrání biodiverzitu. Podpora porozumění a respekt k různým kulturám a perspektivám, které mají vztah k přírodě a biodiverzitě. Podněcovat kritické myšlení a schopnost analyzovat a hodnotit informace o biodiverzitě, aby děti byly schopné chápat komplexnost a význam ochrany životního prostředí.
- Pomůcky: Plakáty a obrázky rostlin, živočichů a prostředí, lupá, přírodní materiály (kameny, kůra, listy, trávy, byliny, hnízdo, šišky, jehličí, vzorek půdy z lesa, větvičky, lišejník, mech...), edukační materiály pro hry – karty s obrázky, deník, tužky, pastelky, papír, tablet s přístupem na internet pro vyhledávání informací
- Cíl: Dítě zná pojem biodiverzita, umí vysvětlit, co si pod tímto pojmem představit, umí uvést příklad.
- Prostedí a realizace: Na začátku lekce je potřeba si vysvětlit některé pojmy, se kterými se v průběhu programu budeme potkávat. Jde o pojmy:

***Organická hmota** je jako jídlo pro rostliny a živočichy v lese. Představte si, že když spadne listí ze stromů nebo když zvířata z lesa zemřou, jejich těla a rostliny se rozkládají. Tyto rozkládající se věci jsou organická hmota. Organickou hmotou mohou být také jiné věci, které pocházejí z živých organismů, jako jsou tráva, ovoce, nebo kousky rostlin.*

***Mikroorganismy** jsou malé, ale velmi důležité bytosti, které žijí všude kolem nás, včetně lesa. Nejčastěji jsou tak malé, že je lidské oko nevidí. Patří sem bakterie a houby. Můžeme si je představit jako malé pomocníky, kteří pracují v lese. Pomáhají rozkládat organickou hmotu, jako jsou spadlé listy a těla zvířat na malé kousky a živiny, které mohou použít rostliny na růst. Takto mikroorganismy pomáhají udržovat les zdravým a plným života.*

Místo slova "biodiverzita" můžeme použít jednodušší výrazy, které děti lépe pochopí:

Různorodost života: Můžeme dětem říct, že biodiverzita znamená, že na naší planetě žije spousta různých druhů rostlin, zvířat a dalších tvorů.

Rozmanitost přírody: Tento termín může být snadno pochopen dětmi. Jednoduše jim můžeme vysvětlit, že biodiverzita zahrnuje všechny různé formy života, které najdeme v přírodě.

Mnoho druhů rostlin a zvířat: Můžeme dětem sdělit, že biodiverzita znamená, že na Zemi žije mnoho různých druhů rostlin a zvířat, jako jsou stromy, květiny, ptáci, ryby a další.

Bohatství přírody: Tento termín může dětem připomenout, že biodiverzita je jako pokladnice plná úžasných živých věcí, které můžeme objevovat a obdivovat.

Pestrost života: Můžeme dětem říct, že biodiverzita znamená, že na Zemi existuje velké množství různých živých bytostí, které žijí v různých typech prostředí.

Lekce bude probíhat venku. Pro děti budou připravena 3 stanoviště. Jednotlivá stanoviště budeme procházet společně. Vždy se u nich dozví nové informace, prohlédnou si připravené materiály (obrázky) k tomuto tématu, případně budou zkoumat přiložené přírodniny. K prohlížení mohou použít lupu, k doplnění informací tablet (bude používat paní vychovatelka), deník a tužku (pastelky) pro zaznamenání si informací.

První stanoviště LES. Lesy jsou jedním z nejrozmanitějších biotopů na Zemi a domovem obrovského množství druhů rostlin, živočichů, hub a mikroorganismů. Biodiverzita lesa zahrnuje:

Rostlinnou biodiverzitu: Lesy jsou domovem mnoha druhů stromů, keřů, bylin a kapradin. Každý druh má své specifické požadavky na prostředí a poskytuje útočiště a potravu pro různé živočišné druhy.

Živočišnou biodiverzitu: Lesy jsou domovem mnoha druhů živočichů, včetně savců, ptáků, obojživelníků, plazů, hmyzu a dalších bezobratlých. Tyto druhy se adaptují na různé části lesního prostředí a spoléhají se na sebe navzájem pro potravu, útočiště a další potřeby.

Mikrobiální biodiverzitu: Lesní půda a rozkládající se organická hmota jsou domovem mnoha mikroorganismů, jako jsou bakterie, houby a rozkladače, které jsou klíčové pro recyklaci živin a udržení zdravého lesního ekosystému.

Strukturální a funkční rozmanitost: Biodiverzita lesa zahrnuje nejen různé druhy, ale také různé struktury a funkce v rámci lesního prostředí, jako jsou různé typy

lesa (listnaté, jehličnaté, smíšené), lesní porosty, vodní plochy a lesní různorodé prostředí.

Biodiverzita lesa je neocenitelná pro udržení zdraví ekosystémů a poskytuje mnoho ekosystémových služeb, jako jsou zásobování kyslíkem, čištění vzduchu a vody, ochrana půdy a regulace klimatu. Ochrana a udržitelné hospodaření s lesy jsou klíčové pro zachování této biodiverzity pro budoucí generace.

Přírodniny, které budou k dispozici – různé typy kůry stromů, jehličí, listy stromů a keřů, větvičky, lišejník, mech, houby, šišky, vzorek půdy z lesa. Příklady toho, jak funguje biodiverzita v tomto prostředí:

Šišky jsou domovem semínek stromů jehličnatých lesů. Semena obsažená v šiškách jsou základním stavebním kamenem pro nové stromy a keře, které přispívají k rozmanitosti druhů a obnově lesního porostu. Šišky poskytují potravu pro různé druhy živočichů. Některé druhy ptáků a hlodavců se živí semeny uvnitř šišek. To přispívá k biodiverzitě lesa tím, že vytváří potravní řetězce a poskytuje živiny pro různé organismy. Některé druhy ptáků a malých savců využívají šišky jako stavební materiál pro svá hnízda nebo úkryty. To jim poskytuje bezpečné prostředí k hnízdění a odpočinku, což má vliv na rozmanitost živočichů v lese. Šišky mohou pomoci regulovat mikroklima v lese. Když jsou šišky otevřeny, semena jsou vystavena slunečnímu světlu a teplu, což může podpořit klíčení. Naopak, když jsou šišky zavřené, mohou chránit semena před extrémními povětrnostními podmínkami, jako jsou silné deště nebo mrazy, což napomáhá udržení vitality semen a přežití nových stromů. Rozklad šišek a semenných stromů přispívá k vytváření organické hmoty v půdě a poskytuje živiny pro rostliny a mikroorganismy v lese. To má vliv na biogeochemické cykly a udržuje rovnováhu ekosystému lesa. Takže šišky jsou důležitým prvkem v životě lesa a přispívají k jeho biodiverzitě a stabilitě.

Houby jsou hlavními rozkladači organické hmoty v lese. Rozkládají mrtvé rostliny, listí, dřevo a jiné organické materiály a přeměňují je na živiny, které mohou být opět využity rostlinami pro růst. Tímto způsobem houby recyklují živiny a udržují cyklus života v lese. Houby jsou důležitou součástí potravního řetězce v lese. Mnoho druhů hmyzu, ptáků a savců se živí houbami, buď přímo, nebo jako součást rozkládajícího se organického materiálu. Houby mají schopnost rozkládat lignin, složitou látku, která se nachází v dřevě. Tím pomáhají přeměňovat odumřelé stromy na humus a půdu, což má pozitivní vliv na zdraví půdy a její schopnost podporovat růst rostlin. Mnoho druhů hub vytváří symbiotické vztahy s rostlinami, jako jsou mykorhizní

houby. Tyto houby tvoří symbiózu s kořeny stromů a pomáhají jim získávat vodu a živiny z půdy, zejména minerální látky jako je dusík a fosfor. Tato symbiotická interakce posiluje zdraví rostlin a zvyšuje jejich odolnost vůči škodlivým vlivům.

Vysvětlení pojmu mykorhizní houby:

Mykorhizní houby jsou takové druhy hub, které spolupracují se stromy a rostlinami v lese. Můžeme si představit, že mykorhizní houby jsou takoví malí pomocníci stromů, kteří jim pomáhají růst a získávat živiny z půdy. Jak to funguje? No, stromy mají kořeny, které rostou do půdy, aby získaly vodu a živiny. A právě tady v půdě jsou ty malé mykorhizní houby. Tyto houby mají takové malé nůžky, kterými dokážou chytit živiny a vodu z půdy. Pak předají tyto živiny stromům. Ale to není všechno! Stromy také dávají něco zpět těmto houbám. Stromy vyrábí cukry při procesu zvaném fotosyntéza. A tyto cukry posílají dolů do kořenů. A kde jsou kořeny? Přesně tam, kde jsou i tyto mykorhizní houby! Stromy tedy dávají cukry houbám, a houby zase stromům poskytují živiny. Je to jako malé posilování mezi stromy a houbami! Takový vztah, kdy stromy a houby spolupracují, se nazývá mykorhiza. A díky této spolupráci stromy mohou růst silnější a zdravější, a les může být plný života! Takže mykorhizní houby jsou opravdu důležité pro les a celou přírodu.

Zajíc pracuje v lese jako kontrola zeleného porostu. Zajíci jsou býložravci, kteří se živí převážně trávou, keři a bylinami. Tím, že se živí rostlinnými částmi, mohou ovlivňovat složení a hustotu vegetace v lesním prostředí. Pomáhají tak udržovat rovnováhu mezi různými druhy rostlin a přispívají k zachování biodiverzity v lesním ekosystému. Zajíci jsou také součástí potravního řetězce v lese. Jsou kořistí pro různé druhy predátorů, jako jsou lišky, draví ptáci a hadi. Tím, že jsou součástí potravní sítě, ovlivňují složení a početnost druhů v lesním ekosystému. Zajíci jsou známí tím, že často kopou malé díry do půdy při hledání potravy. Tento proces, nazývaný zahrabávání, může mít vliv na rozšíření semen rostlin v lese. Některá semena mohou být přenesena zajícem do nových oblastí, což může pomoci při šíření a uchování rostlinných druhů v lesním prostředí. Můžeme tedy říci, že zajíc má důležitou roli v biodiverzitě lesa tím, že ovlivňuje složení a početnost druhů rostlin a živočichů a pomáhá udržovat rovnováhu v ekosystému.

Borovice má dlouhé kořeny, které pronikají hluboko do půdy. Tím pomáhá udržovat stabilitu půdy a brání erozi. Její hustý kořenový systém zpevňuje půdu a pomáhá předcházet sesuvům a erozním procesům. Poskytuje úkryt a hnízdní místa

pro mnoho druhů ptáků, hmyzu a malých savců. Její hustý korunový porost chrání živočichy před predátory a nepříznivými povětrnostními podmínkami, což přispívá k rozmanitosti života v lese. Produkuje šišky, které obsahují semena a poskytují potravu pro různé druhy lesních živočichů, včetně ptáků, hlodavců a hmyzu. Semena borovic jsou důležitým zdrojem potravy pro mnoho druhů živočichů v lese, což podporuje biodiverzitu. Má schopnost regulovat mikroklima v lesním prostředí. Její korunový porost poskytuje stín a ochranu před slunečním zářením, což může snižovat teploty v lesním prostředí a udržovat vlhkost vzduchu. Tím přispívá k udržení příznivých podmínek pro růst a rozvoj dalších rostlin a živočichů v lese. Borovice má jehličnaté listy, které pomáhají omezovat vypařování vody z půdy. Tím pomáhá udržovat vlhkost půdy a chrání ji před vysycháním, což má pozitivní vliv na růst rostlin a živočichů v lese.

- Druhé stanoviště – Hra na biodiverzitu – obrázky rostlin a živočichů. Na základě informací, které se děti dozvěděly, sestavit pyramidu. Na obrázcích jsou jestřáb, sýkorka, žába, myš, housenka, hlemýžď, žížala, vážka, bezinky, pampeliška, houby, kořeny, dubový list. Tento model pyramidy představuje vzájemné vztahy a závislosti mezi různými články v biodiverzitivním systému lesa. Každý prvek má svou roli a přispívá k udržení zdraví a stability lesního prostředí.
- Třetí stanoviště – Hra na třídění druhů – na zemi jsou rozmístěny karty s obrázky různých druhů rostlin a živočichů. Úkolem dětí je tyto karty roztrdit na tři skupiny a to podle místa výskytu (života). První skupina budou rostliny a živočichové žijící ve vodě, druhou skupinou budou rostliny a živočichové žijící na louce a třetí skupinou budou rostliny a živočichové žijící v lese.
- Reflexe: Tento program je poměrně náročný. Reflexe bude probíhat formou rychlého opakování informací a to formou doplňování do vět.

Reflexe z realizace lekce

Lekce byla velmi náročná. Přece jen jde o spoustu nových pojmů, které jsou poměrně složité. Děti se s tím však „popraly“ velmi dobře. První stanoviště bylo poměrně dlouhé. Mělo spíše informativní a edukativní charakter. Cílem bylo dětem pomoci pochopit téma. Všechny výrazy, které byly pro děti složité, byly vysvětleny na konkrétních případech. Nešlo o to, aby si děti dané pojmy zapamatovaly, ale o to,

aby jim rozuměly a uměly je interpretovat – vysvětlit svými slovy, o co jde. V prvním úkolu byly vybrány záměrně šiška, strom borovice a zajíc, protože to bylo téma předchozích lekcí (podzim). Byly spojeny s naší školní maskotkou Borkou. Učili jsme se o borovici, jejich zvláštностech, jehličí, šiškách, rozmnožování, významu v přírodě. Toto sloužilo jako opakování a prohloubení znalostí. Zajíc byl vybrán záměrně, protože žije v našem školním areálu již roky a my se s ním pravidelně při venkovních aktivitách setkáváme. Houby jsou neodmyslitelnou součástí života. Ač mohou působit nezajímavě, hrají důležitou roli. Děti si jako houby představí známé jedlé houby, případně jedovaté muchomůrky, což jsem od nich při mých dotazech slyšela. Chtěla jsem, aby věděly, jak široké je spektrum a že si nemusíme představit jen houbu, kterou známe z obrázků knih a časopisů (někteří i z přírody). Další dvě stanoviště už byla zvolena tak, aby dětem přinesla zábavu a relaxaci po prvním náročném programu, ale zároveň, aby je donutila přemýšlet a dávat do souvislostí věci, které se dozvěděly. S pyramidou trochu bojovaly, ale přece jen se nám ji podařilo sestavit. Třetí úkol už pro ně byl snadný. Na závěr třetího úkolu jsem se jich zeptala, zda by dokázaly vyjmenovat, která zvířata nebo které rostliny ze tří skupin, které rozřídily, mohou potkat i u nás ve městě. Konkrétně v parku, který je v blízkosti školy a kde často provozujeme naše aktivity. Děti si uvědomily, že i ve městě máme přírodu a život v ní blízko a jsme s nimi denně v kontaktu.

10. Výchovný program - leden

10.1 Stopařská výprava

Naše stopařská výprava se uskuteční v parku u školy. V jejím průběhu si povedeme stopovací deník. Budou v něm datum a čas, zakreslena místa, po kterých jsme šli a stopy zvířat, které jsme viděli. Zajímavá místa si do deníku zapíšeme nebo dokreslíme do mapy.

- Časový rozsah lekce: 3 x 60 minut
- Téma: Zimní stopařská výprava
- Průřezová témata: Chování zvířat v zimním období, zobrazování zvířat a jejich stop.
- Pomůcky: deník pro záznamy, tužka, dalekohled, lupa, podsedák, teplé oblečení

- Cíl: Děti se umí orientovat v mapě, orientují ve stopách, umí vést záznam do deníku.
- Prostředí a realizace: <https://mapy.cz/?source=base&id=2136587> (mapa parku). Děti budou rozděleny do tří týmů. Každý tým dostane vytištěný deník s mapou parku. Do mapy budou děti vyznačovat místa, která jsme navštívili, stopy zvířat, které jsme našli. Do deníků si povedou záznam o všem, co jim přijde podstatné a zajímavé. Deník bude mít deset stran a každá se zaměří na jinou aktivitu. První úkol je překreslení mapy a seznámení s ní. Do mapy zakreslují místa, která navštívili, kde našli stopy, poznámky k místům, další je seznam zvířat, jejichž stopy našli, kresba nebo popis stop, místo, kde stopa byla. Třetí strana deníku mapují ptačí hnízda a všechny informace, které lze vyčíst. Čí je hnízdo, z čeho je vyrobeno, kde se nachází, obrázek. Čtvrtý list deníku slouží k pozorování ptáků v krmítku. Opět zapíšeme nebo nakreslíme druhy ptáků, popis ptáků a popis jejich chování, obrázek. Pátý list deníku umělecké dílo v přírodě, popis, z čeho je vyrobeno, co bylo inspirací. Šestý list deníku nejlepší zážitky, objevy. Sedmý list deníku obsahuje závěrečné hodnocení. Poděkování týmu, zhodnocení vychovatelky, prostor pro všechny připomínky a poznámky.

Zimní stopařská výprava

Datum a čas:

Tým:

Jména členů týmu:

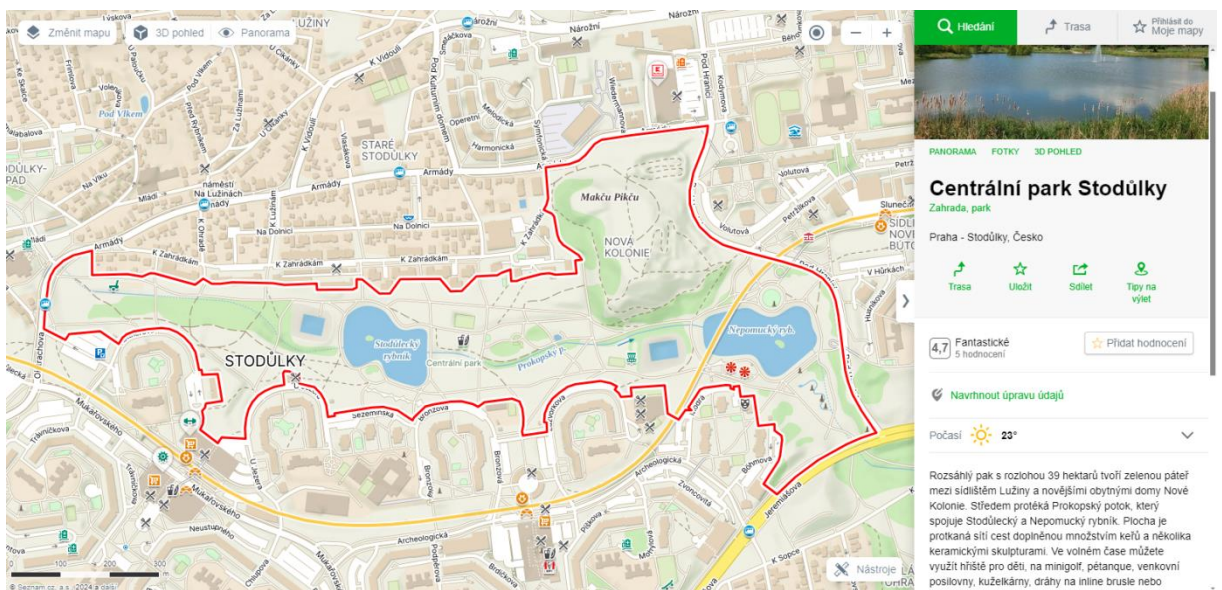

Místo pro poznámky nebo obrázek

Mapa stopovací trasy

Mapa parku - <https://mapy.cz/?source=base&id=2136587>

Místo pro překreslení mapy:

Úkoly:

Vyznačte trasu, kterou jste absolvovali.

Zvýrazněte místa, kde jste objevili stopy.

Přidejte poznámky k zajímavým místům.

Seznam sledovaných zvířat

Seznam zvířat:

Popis nebo obrázek stopy:

Kde jsi stopu našel/našla:

Místo pro poznámky nebo obrázek:

Ptačí hnízda

Druh ptačího hnízda:

Popis stavby:

Materiály použité na stavbu

Kde jsme hnízdo našli:

Místo pro obrázek:

Pozorování ptáků u krmítka

Druhy ptáků pozorovaných u krmítka:

Popis jednotlivých ptáků:

Chování ptáků:

Umělecké dílo v zimní přírodě

Kresba vytvořeného uměleckého díla:

Popis díla:

Materiál použitý na tvorbu:

Co nás inspirovalo:

Naše nejlepší zážitky a objevy

Nejlepší zážitky:

Co nás nejvíce překvapilo:

Co jsme se naučili o zimní přírodě:

Překvapivé objevy:

Závěrečné hodnocení

Oblíbená chvíle dne:

Co bychom udělali příště jinak:

Co jsme se naučili:

Poděkování a odměny

Poděkování za společnou zimní stopařskou výpravu:

Poděkování od týmu

Doplňkové poznámky:

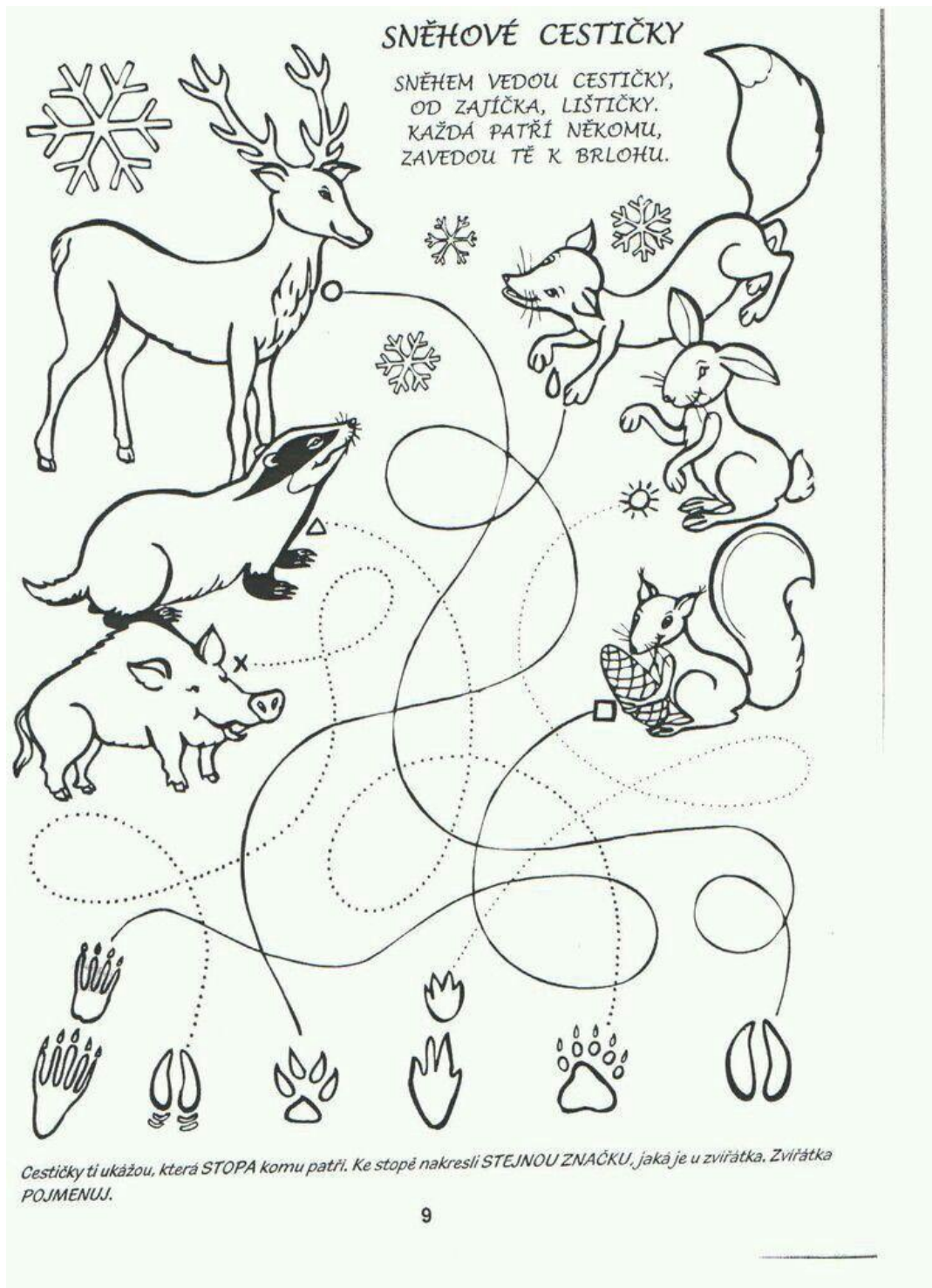
Místo pro libovolnou kresbu:

Konec výpravy

Děkujeme, Zimní Stopaři, za společnou dobrodružnou výpravu! Tento deník nám bude připomínat krásy zimní přírody a naše nejlepší zážitky. Až se příště sejdem na dobrodružné stopařské cestě, buďte připraveni na další tajemství, která příroda skrývá!

- Reflexe: Společné zhodnocení programu, čtení z deníku z jeho závěrečného hodnocení. Sladká odměna

Reflexe z realizace lekce

Děti se do svých rolí pozorovatelů vžily. Mapa byla pro některé těžká na orientaci. Proto jsme si trasu prošli a cestou si ukazovali jednotlivá místa na mapě. Děti měly možnost si cestou malovat vlastní mapu. Další den jsme se věnovali stopám. Děti měly za úkol stopu popsat nebo nakreslit a její místo nálezu označit do mapy. Do seznamu si také napíšou jméno zvířete, kterému stopa patří. Podařilo se nám najít stopy zajíce, kosa, vrabce, bažanta. Nejvíce bylo samozřejmě stop lidských. Proto jsme pro uvolnění atmosféry hádali, jestli jde o botu pánskou nebo dámskou. Dalším úkolem bylo pozorování ptačích hnízd. Snažili jsme se přijít na to, kterému ptáku hnízdo patří. Pomocí dalekohledu jsme sledovali, z čeho je vyrobeno, jak je velké a v jakém místě je postaveno. Všechny náležitosti se zapisovaly do deníku. Pozorování ptáků u krmítka bylo dalším úkolem. Zkoušeli jsme pozorovat jak krmítka v parku tak krmítka, které jsme v rámci předchozího programu sestavovali. Určovali jsme druhy ptáků, popisovali je, malovali do deníku, sledovali jsme, co jim nejvíce chutná a které druhy létají do krmítka nejčastěji. Umělecké dílo v přírodě bylo uvolněním. Sbírali jsme různé přírodní materiály a nosili je na jedno místo. Když se nám zdálo, že jich máme dostatečné množství, přišla chvíle na nákres podoby našeho výtvarného díla v přírodě. Na návrzích jsme pracovali jako jednotlivé týmy. První přišla na řadu komunikace. Potřebovali jsme se domluvit, co bychom chtěli vytvořit. Pak se práce ujali ti z týmu, kteří rádi malují. Nakonec jsme všechny návrhy dali dohromady, prohlédli si je a hlasovali pro ten vítězný. Ten jsme pak již všichni společně začali tvořit. Všechno jsme zaznamenali do našich deníků. Vyhrál návrh, na kterém byly kruhy z různých materiálů. Použili jsme šišky, větvičky, plody šípku, koule ze sněhu, listy, které jsme našli, kamínky i vlastní stopy bot ve sněhu. Otisky bot ve sněhu nás inspirovaly, proto jsme zkusili vytvořit pomocí svých stop sněhuláka. Zážitkem pro nás bylo vidět strakapouda a veverku. Moc hezký byl závěr a poděkování za práci. Každému z dětí jsem do deníku napsala svůj postřeh z jeho práce a nalepila nálepku. Děti si psaly vzájemně hodnocení v týmu. Protože ještě neumí úplně perfektně psát, používaly jednoduché věty a hlavně kresbu, kterou pak ostatním popsaly. Samozřejmě na malé pozorovatele čekala odměna v podobě sladkého bonbonu. Tuto aktivitu jsme dělali téměř celý leden. Některá místa byla potřeba navštěvovat opakovaně, pozorovat.

Děti používaly dalekohled i lupu, tato činnost se jim velmi líbila. Pro dohledání některých nálezů stop, jsme používali mobilní aplikaci, abychom si ujasnili, komu doopravdy patří.

Závěr

Tato bakalářská práce je zaměřena na návrh, realizaci a reflexi vlastního výukového programu pro školní družinu s využitím konceptu Učíme (se) venku a zásad konstruktivismu. Teoretická část práce nahlédla do charakteristiky pedagogiky volného času a jejího konceptu, podrobněji zkoumala školní družinu a vše, co patří k její struktuře a také se zaměřila na vývojovou psychologii a charakteristiku dětí mladšího školního věku, pro které byl výukový program v praktické části zaměřen. Analyzovala jsem její role a význam v kontextu pedagogiky volného času a využití prostředí venku a jako prostředí pro rozvoj dětí mimo školní vyučování. Důraz byl kladen na tvorbu výukových plánů s ohledem na potřeby dětí a zásady konstruktivismu, který klade důraz na aktivní účast a konstrukci vlastního poznání.

Pedagogika volného času se zaměřuje na vzdělávání a péči o děti mimo školní dobu. Jejím cílem je podporovat rozvoj jejich dovedností, zájmů a sociálních hodnot. Pedagogové využívají různé aktivity, jako jsou hry, sport, umělecké činnosti a výlety, aby dětem poskytli inspirativní prostředí. Důležitou součástí je také budování pozitivního vztahu mezi dětmi a dospělými. Pedagogika volného času je klíčová pro celkový rozvoj dětí a umožňuje jim radostné a smysluplné využití volného času.

Tato práce zdůrazňuje důležitost prostředí školní družiny jako místa pro sociální interakce, kreativitu a učení mimo školní třídy. Navržené výukové plány reflektují potřeby dětí a podporují jejich rozvoj ve všech oblastech - od fyzické aktivity po kognitivní schopnosti a emoční inteligenci. Celkově lze konstatovat, že školní družina má klíčovou roli ve výchově a vzdělávání dětí, a je důležité využít ji jako prostředí pro podporu celkového rozvoje dětí. Integrace principů konstruktivismu do výukových programů může vést k lepšímu zapojení dětí do učení a k posílení jejich schopností a dovedností pro život.

V rámci vývojové psychologie dětí mladšího školního věku je zásadní porozumět integrovanému procesu tělesného, kognitivního, motorického, emočního a sociálního vývoje. Během této fáze dochází k významným změnám v rozvoji mozku, který ovlivňuje všechny tyto oblasti. Děti v této věkové skupině procházejí rychlým růstem a rozvojem, což se projevuje nejenom ve fyzických schopnostech, ale také ve zvýšené schopnosti abstraktního myšlení a lepší kontrole nad emocemi. Je důležité si uvědomit, že každé dítě je jedinečné a prochází svým vlastním individuálním vývojem. Přesto lze v této fázi vývoje identifikovat určité obecné tendence a milníky,

kteřé nám pomáhají porozumět tomu, jak se děti vyvíjejí a jakými způsoby je nejlépe podporovat v jejich růstu a učení. Integrace poznatků z vývojové psychologie dětí mladšího školního věku je klíčová pro úspěšné navrhování výukových programů a pedagogických intervencí, které respektují individuální potřeby a rozvojové možnosti každého dítěte.

Konstruktivismus jako teoretický rámec pro tvorbu výukových plánů, byl další důležitou částí práce. Podle jeho zásad jsem se snažila vytvořit výukové plány, které reflektovaly potřeby a zájmy dětí a podporovaly jejich aktivní zapojení do učení. Konstruktivistický přístup klade důraz na budování znalostí a porozumění prostřednictvím aktivního objevování a konstrukce vlastního poznání. Konstruktivismus představuje klíčový teoretický rámec v pedagogice volného času a tvorbě výukových plánů. V rámci této práce jsem se pokoušela konstruktivistické principy aplikovat při tvorbě výukových programů pro školní družinu. Důležitou součástí konstruktivistického přístupu je respektování individuálních zkušeností, zájmů a potřeb každého dítěte. Tvůrčí a interaktivní prostředí, které konstruktivismus podporuje, umožňuje dětem aktivně se zapojit do procesu učení a konstruovat si znalosti prostřednictvím experimentování, objevování a spolupráce s vrstevníky. Mohu konstatovat, že konstruktivismus představuje důležitý nástroj pro tvorbu inspirativních a efektivních výukových programů ve školní družině. Integrace konstruktivistických principů umožňuje pedagogům vytvářet prostředí, které podporuje učení a rozvoj dětí v souladu s jejich individuálními potřebami a schopnostmi.

Důležitým aspektem této práce byla také analýza novodobého směřování a konceptu učení venku, které přináší mnoho výhod jak pro děti, tak pro pedagogy. Učení venku poskytuje dětem příležitost prozkoumávat a objevovat svět kolem sebe v přirozeném prostředí, což podněcuje jejich zvědavost, kreativitu a pozitivní vztah k učení. Pro pedagogy představuje učení venku inspirativní prostředí pro vytváření interaktivních a smysluplných vzdělávacích aktivit. Učení venku pro pedagogy volného času přináší několik výzev. Organizace aktivit vyžaduje pečlivé plánování a adaptaci na nepředvídatelné podmínky. Bezpečnost dětí a dostupnost zdrojů jsou klíčové oblasti, kterým je třeba věnovat pozornost. Pedagogové musí být flexibilní a schopni rychle reagovat na změny v plánu či prostředí. Důležité je také začlenění učení venku do širšího vzdělávacího rámce a zajištění souladu s vzdělávacími cíli a standardy. Komunikace a dohled nad dětmi mohou být obtížné, ale správný přístup a strategie mohou pomoci pedagogům využít potenciál venkovního prostředí pro bohaté

a inspirativní vzdělávání. Mým názorem je, že propojení formálního vzdělávání s neformálním vzděláváním je klíčovou inovací v oblasti vzdělávacího systému. Věřím, že kombinace strukturovaných výukových programů s neformálními zážitky a aktivitami mimo školní prostředí poskytuje dětem komplexní a bohaté učební prostředí. Tento integrální přístup umožňuje dětem rozvíjet nejen akademické dovednosti, ale také praktické dovednosti, kreativitu, sociální kompetence a emoční inteligenci. Propojení formálního a neformálního vzdělávání posiluje vztah dětí k učení a přináší širokou škálu příležitostí pro celoživotní učení a osobní rozvoj.

Praktická část bakalářské práce se zaměřila na tvorbu výukových plánů pro děti ve školní družině venku. Tyto plány byly navrženy s ohledem na potřeby a zájmy dětí, a to v souladu se zásadami konstruktivismu. Každý plán obsahoval různorodé aktivity a hry, které podporovaly aktivní zapojení dětí do učení a objevování přírody kolem nich. Cílem bylo poskytnout dětem inspirativní a záživné prostředí pro učení a rozvoj, zároveň však respektovat bezpečnostní a organizační aspekty pobytu venku. Praktická část přinesla konkrétní návrhy a doporučení pro efektivní využití venkovního prostředí ve vzdělávacím procesu školní družiny, a tím přispěla k obohacení vzdělávací nabídky pro děti mimo školní třídy.

Celkově může tato práce sloužit jako inspirativní zdroj informací pro všechny, kteří se zajímají o efektivní využití volného času dětí pro jejich celkový rozvoj a vzdělání.

"Venku je místo, kde začínají dobrodružství." - Anonym

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

ANDRESOVÁ, Zuzana (ed.). *Klíčení: příběh a řemeslo: zážitková pedagogika na kurzech pro žáky základních škol*. Praha: Prázdninová škola Lipnice, 2013. ISBN 978-80-905502-1-6.

BENDL, Stanislav, 2015. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

BINKOVÁ, Adriena, Lucie PĚNKAVOVÁ a Kateřina JANSOVÁ, 2017. *Hravá školní družina 3: pracovní sešit pro 3. ročník ZŠ*. Ilustroval Kristýna KOŠUTOVÁ. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-090-2.

BINKOVÁ, Adriena, Lucie PĚNKAVOVÁ a Tereza KOPECKÁ, 2017. *Hravá školní družina 1: pracovní sešit pro 1. ročník ZŠ*. Ilustroval Kristýna KOŠUTOVÁ. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-088-9.

BINKOVÁ, Adriena, Lucie PĚNKAVOVÁ, Tereza KOPECKÁ a Kateřina JANSOVÁ, 2017. *Hravá školní družina 2: pracovní sešit pro 2. ročník ZŠ*. Ilustroval Kristýna KOŠUTOVÁ. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-089-6.

DANIŠOVÁ, Justina, 2020. *Učíme se venku*. Ilustroval Eva DOSTÁLOVÁ, ilustroval Anna KULÍČKOVÁ. Praha: Tereza, vzdělávací centrum, z.ú. ISBN 978-80-87905-26-5.

HAKOVÁ, Jana, Milan HANUŠ, Miroslav HANUŠ, Radek HANUŠ, Martin KLUSÁČEK a Aleš POKORNÝ, 2021. *Praktická učebnice zážitkové pedagogiky: instruktorský slabikář : metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Praha: Nadace Pangea. Gymnasion. ISBN 978-80-270-9208-6.

HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.

HRKAL, Jan, Radek HANUŠ a Daniela SOBKOVÁ ZOUNKOVÁ, ed., 2013. *Zlatý fond her: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Vydání druhé. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-506-6

JANÍKOVÁ, Amélie, 2023. *Můj druhý zápisník*. [Valašské Klobouky]: [Amélie Janíková]. ISBN 978-80-11-02673-8.

JOSEF MAŇÁK, PhDr.. Aktivizující výukové metody. Metodický portál: Články[online]. 23. 11. 2011, [cit. 2024-04-07]. Dostupný z WWW: https://clanky.rvp.cz/clanek/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html. ISSN 1802-4785.

KASPEROVÁ, Dana, 2023. *Neformální vzdělávání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7494-631-8.

KINDLMANNOVÁ, Jana, ed., 2013. *Cesta za žákovskými projekty: metodická příručka projektové výuky a zážitkové pedagogiky Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Prázdninová škola Lipnice. ISBN 978-80-905502-0-9.

KINDLMANNOVÁ, Jana (ed.). *Klíčový rok: zážitková pedagogika a projektová výuka pro základní školy v rámci projektu Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Prázdninová škola Lipnice, 2013. ISBN 978-80-905502-2-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0. NEUMAN, Jan, 2011. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Vyd. 6. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-910-1.

MAZAL, Ferdinand, 2007. *Hry a hraní pohledem ŠVP*. Olomouc: Hanex. Kdo si hraje, nezlobí. ISBN 978-80-85783-77-3.

NEUMAJER, Ondřej, 2014. *Inovativní výukové aktivity pro rozvoj dovedností pro 21. století*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN isbn978-80-7290-653-6.

PAPÁČEK, Miroslav. Badatelsky orientované přírodovědné vyučování – cesta pro biologické vzdělávání generací Y, Z a alfa? *Scientia in educatione* 1(1), 2010, s. 33 -49, ISSN 1804-7106.

PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK, 2003. *Školní družina*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-751-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina, 2014. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-666-6.

Pět kroků: příručka pro badatele, kteří chtějí měnit svět. Praha: Vzdělávací centrum Tereza, 2019. ISBN 978-80-87905-18-0.

POSPÍŠILOVÁ, Helena a Lucie KOMÍNKOVÁ, 2015. *Svět školní družiny: etnografická studie*. V Olomouci: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-4789-6.

Propojování formálního a neformálního vzdělávání [online]. In: . [cit. 2024-04-07]. ISBN 978-80-7578-083-6. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/FNV/propojovani_FV_a_NFV.pdf

STUHLÍKOVÁ, Iva. O badatelsky orientovaném vyučování. In PAPÁČEK, M. (ed.). *Didaktika biologie v České republice 2010 a badatelsky orientované vyučování (DiBi 2010)*. Sborník příspěvků semináře, 25. a 26. března 2010, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, s. 129–135. [online] 2010 [cit. 2022–07–01] Dostupné na WWW: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/bi/DiBi2010.pdf>, ISBN 978-80-7394-210-6.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

VALENTA, Josef, 2013. *Didaktika osobnostní a sociální výchovy*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4473-5.

VOTÁPKOVÁ, Dana, ed., c2013. *Badatelé.cz: průvodce pro učitele badatelsky orientovaným vyučováním*. Praha: Sdružení Tereza. ISBN isbn978-80-87905-02-9.

Vývojová psychologie [online], 2021. [cit. 2024-04-07]. ISBN ISBN 978-80-246-5024-1 (pdf).

Vývojová psychologie [online]. [cit. 2024-04-07]. ISBN ISBN 978-80-246-5024-1 (pdf).